

Kiire ja kohtuus

Kohtuuden kysymykset runsauden yhteiskunnassa

Teemu Kuosmanen

Sosiologian syventävien opintojen tutkielma

Itä-Suomen yliopisto (Joensuun kampus)

Sosiologian oppiaine

Joulukuu 2010

Itä-Suomen yliopisto

Tiedekunta Yhteiskunta- ja kauppatieteiden	Oppiaineryhmä sosiologia
Tekijä Teemu Kuosmanen	
Työn nimi Kiire ja kohtuus. Kohtuuden kysymykset runsauden yhteiskunnassa.	
Oppiaine Sosiologia	Työn laji Pro gradu - tutkielma
Aika Joulukuu 2010	Sivumäärä 88
Tiivistelmä - Abstract <p>Aikamme yhteiskuntaa on kutsuttu runsauden yhteiskunnaksi, jota ylläpidetään kulutuskulttuuriin nojaavilla elämäntavoilla. Osa ihmisistä on kuitenkin alkanut tietoisesti luoda tätä vastustavaa kohtuuden elämäntapaa. Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää, mikä merkitys elämän kohtuullistamisella on ja miten se näkyy kohtuullistamiseen pyrkivillä informanteillani. Pyrin selvittämään millainen elämä kohtuullistajilla on runsautta ja kiirekulttuuria sisältävässä yhteiskunnassa. Tarkastelen myös kohtuullistajien vapaa-ajan, työn ja perhe-elämän ulottuvuuksia.</p> <p>Kohtuullistamiseen suuntautuvan tutkimuksen tekeminen on tärkeää, koska aiheesta ei ole vielä tehty tieteellisiä tutkimuksia. Toiseksi kohtuullistamisen voi nähdä yksilötason vastareaktion ajalla, jossa ekologisten kriisien on väitetty olevan todellisuutta.</p> <p>Tutkimustehtävään vastatakseni koostin haastatteluaineiston teemahaastatteluilla, joissa haastattelin kohtuullistajiksi luokiteltavia henkilöitä. Tutkimuksen metodologiseksi lähestymistavaksi valitsin sisällönanalyysin.</p> <p>Tutkimuksesta selvisi, että kohtuullistajat antavat arvoa aineettomalle elämälle. Luonto, perhe, sisällöllisesti mielekäs työ ja kiireettömäksi koettu elämä toivat heille hyvinvointia. Tutkimuksesta oli löydettävissä erilaisia kohtuullistamisen tapoja, joita ovat ekologinen, omantunnon, familistinen, hyvinvoinnin, velvollisuuden ja distinktiivinen kohtuullistaminen. Kohtuuden määrästä oli myös löydettävissä erilaisia tasoja, joita luokittelen ambivalentin ja maksimaalisen kohtuuden käsitteillä.</p>	
Asiasanat kiirekulttuuri, kohtuus, kohtuullistaminen, downshifting, degrowth, elämäntyyli	
Säilytyspaikka Itä-Suomen yliopiston kirjasto	
Muita tietoja	

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	1
2	KÄSITTEITÄ	4
	2.1 Käsitteenä aika.....	4
	2.2 Kohtuuden filosofian esittelyä.....	6
3	KIIREKULTTUURIN JA RUNSAUDEN SYNTY	9
4	RUNSAUDEN VASTAREAKTIOT	15
5	AINEISTO JA MENETELMÄT	19
	5.1 Tutkimustehtävä.....	19
	5.2 Teemahaastattelu.....	20
	5.3 Sisällönanalyysi tutkimusmenetelmänä.....	23
	5.4 Sisällönanalyysin eteneminen.....	25
	5.5 Tutkimukseni kohtuullistajat.....	26
	5.6 Haastateltavien esittely.....	27
6	KOHTUUDESTA	29
	6.1 Kohtuuden ilmenemismuodot.....	30
	6.2 Kohtuullistamisen vaikeudet.....	34
	6.3 Leppoisuuden elementit.....	40
	6.4 Kohtuullistajien lähiympäristö.....	45
7	TYÖN MERKITYS KOHTUUDEN KULTTUURISSA	49
	7.1 Työn muutos.....	49
	7.2 Työ pelkkänä välinearvona.....	51
	7.3 Työn sisällöllinen ja vapaudellinen merkitys.....	53
	7.4 Vähemmän töitä?.....	56

8	KOHTUUDEN MERKITYKSELLISYYDESTÄ	59
	8.1 Kiire ja terveys.....	59
	8.2 Kiire ja perhe.....	60
	8.3 Ekologinen kohtuus.....	63
	8.4 Elämän muutos kohtuuden kulttuuriin.....	65
	8.5 Hyvä elämä.....	68
9	KOHTUUDEN TULKINTAA	70
	9.1 Kohtuullistamisen tavat.....	70
	9.2 Kohtuuden luokat.....	72
	9.3 Kohtuullistaminen elämäntyylinä.....	74
	9.4 Yhteisöllinen kohtuus.....	75
11	LOPPUSANAT JA YHTEENVETO	77

KIRJALLISUUS

LIITE

KUVIOT

Kuvio 1: Tutkimuksen teemat.....	29
Kuvio 2: Kohtuuden tasot.....	74
Kuvio 3: Syyt elämän kohtuullistamiseen.....	80

1. JOHDANTO

Kiireen ja materiaallisen runsauden on nähty integroituneen osaksi ihmisten elämää. On paradoksaalista, että ihmiset ovat vähentäneet työtaakkaansa monenlaisilla koneilla, mutta silti kiireen väitetään olevan jatkuvasti lisääntymässä. Erityisesti Suomen on arvioitu olevan yksi Euroopan kiireisimmistä maista (Levine & Norenzayan 1999, 30). Kiireen on väitetty tulleen osaksi työelämää ja vapaa-aikaa. On arvioitu, että mikään elämänaalue ei vältty kiireeltä. Kiire on myös esitetty tyypillisesti ongelmana, joten sen olemassaoloa on pidetty negatiivisena piirteenä.

Kiireen yksi ominaispiirre on, että sen on arvioitu tuovan ihmisille arvostusta. Esimerkiksi Juha Siltala kirjoittaa (2007, 365), että kiireestä on tullut erityisesti keskiluokan erottautumista valitun elämäntyylin kautta. Siltala arvioi, että mikäli putoaminen sosiaalisessa arvohierarkiassa ei todella uhkaisi, rajoja ei tarvitsisi vartioida. Keskiluokkaiset ryhtiliikkeet kun kielivät Siltalan mukaan aina statukseen liittyvästä epävarmuudesta. Näkemyksen mukaan yksi statukseen liittyvistä piirteistä onkin nykyisin vaatimus kiireestä – kiireinen ihminen vaikuttaa tärkeältä.

Arvioiden mukaan myös kulutukseen liittyvä runsaus näkyy yhä selvemmin nykyisessä maailmassa. Esimerkiksi ympäristöjärjestö WWF:n maapallon tilaa kuvaavassa raportissa arvioidaan, että kulutus on suurempaa kuin planeettamme varat antavat myöten (Living Planet Report 2006, 1). Tutkimuksen tulosten väitetään näkyvän globaalisti ja koskettavan näin kaikkea planeetallamme ilmenevää elämää. Huolenaiheeksi on nostettu erityisesti maapallon tila tulevaisuudessa, sillä seuraavan sukupolven asuttaman maailman on arvioitu olevan silloin vielä nykyistä suuremman rasituksen alainen. Runsauden tunnuspiirteenä on esimerkiksi Niklas Luhmannin mukaan (2004, 35) se, että yhteiskunnan nähdään paitsi muuttavan ympäristöään, myös vievän pohjaa olemassaolonsa jatkumiselta. Kyseessä oleva ongelmaksi määritelty ilmiö ei ole uusi, mutta Luhmann arvioi ympäristön käytön kärjistyneen vasta nyt tarpeeksi tunkeutuakseen inhimilliseen kommunikaatioon ”kohinana”, jota ei voi enää jättää huomiotta. Ympäristön tilasta ja ilmastonmuutoksesta käytyyn keskusteluun on tosin esitetty myös vastakkaisia argumentteja, erityisesti niin sanottujen ilmastoskeptikkojen suunnalta (ks. esim. Angliss 2007).

Tarkasteluni kohteena ovat elämän kohtuullistajat, joiden käsitykset ilmaston tilasta perustuvat todennäköisesti huoleen ilmastosta. Elämän kohtuullistaminen on ilmiö, josta on käyty runsaasti keskustelua viime aikoina mediassa. Esimerkiksi Taloussanomissa (27.6.2010) kohtuullisemman elämäntyylin tietoista valintaa pidetään statussymbolin kaltaisena ilmiönä. Vastaavan kaltaisia kirjoituksia on muitakin, joten lehtiartikkelit antavat ymmärtää, että kohtuudelle on kysyntää ja että se koetaan myös arvokkaana, sillä uutiskynnys on ylittynyt toistuvasti. Lehtikirjoituksista voi myös arvioida, että kohtuullistamisen kysymystä pidetään kiinnostavana, sillä lehtikirjoitukset tulevat kuitenkin myytäväiksi.

Elämän kohtuullistamisessa on keskeistä kohtuullisuus sosiaalisena liikehdintänä, jossa toiminta on eräänlainen vastareaktio runsauden kulttuurille. Tutkimukseni analyysin merkitys on kuvailla ja ymmärtää kiirekulttuuria elämäntavallisesti ja eksplisiittisesti vastustavien ihmisten ”toisin elämiseen” liittyviä elämänvalintoja ja niiden perusteluja. Tutkimukseni viitekehys kulkee kiire- ja kohtuuskulttuurin keskiössä, jossa ulkoinen todellisuus muodostuu runsauden kulttuurista. Tutkimukseeni osallistuneita kohtuullistajia haastatteleamalla pyrin kartoittamaan ilmiöstä erilaisia yksityiskohtia, kuten millainen elämä kohtuullistajilla on runsauden maailmassa ja miten he sellaisessa pärjäävät. Yksi merkittävimmistä tutkimuskysymyksistäni oli kysyä, miksi kohtuus on heille tärkeää ja miksi ”vastavirtaan uiminen” on merkityksellistä. Pyrin myös selvittämään, millä tavoin kohtuullisuus ilmenee heidän elämässään ja liittyykö kohtuullistamiseen vaikeuksia. Selvitin myös kohtuullistajien suhdetta työntekoon ja perhe-elämään.

Tutkimukseni keskeiset käsitteet ovat runsauden yhteiskunta, kiirekulttuuri ja kohtuus ”vastavirtaan uimisena”. Käsitteille on keskeistä, että ne ovat yhteydessä toisiinsa. Runsauden yhteiskunta ilmenee kenttänä, jossa painottuvat kulutusyhteiskunnan arvot shoppailukulttuurina. Runsauden yhteiskuntaan liittyy myös kiirekulttuuri. Kiirekulttuuri on mahdollistanut runsauden yhteiskunnan, sillä tavaroiden tuottaminen liukuhihnatyönä on tuonut markkinoille runsautta. Toisaalta kohtuus vastavirtaan uimisena on nähtävissä juuri runsauden suuntausta vastustavana toimintana, sillä kohtuullistamisen päämääränä on pikemminkin kulutuksen vähentäminen. Kulutuksen vähentäminen on nähty tärkeänä tekona erityisesti ekologisessa viitekehyksessä.

Kohtuus on nykyisin merkityksellinen kysymys, ja myös kohtuuden ja kohtuullistamisen tutkiminen on tärkeää. Kiireen, ”nopean ajan” ja materiaalsen omaisuuden hankkimisen pakonomaisuus määrittyy vahingolliseksi sekä ihmisten henkisen hyvinvoinnin että ekologisen tasapainon näkökulmista. Kohtuuteen keskittyvän tutkimuksen tärkeys esiintyy myös ihmisten onnellisuutta selvitettäessä – onnellisuus ei välttämättä synnykään kohtuullistajille materiaalisista asioista. Elämän kohtuullistaminen on relevantti tutkimusaihe myös sen myötä, että sitä koskevaa tieteellistä tutkimuskirjallisuutta ei juuri ole. Kyseessä on siis vain vähän kartoitettu tutkimusalue. Tutkimuksen merkittävyyttä lisää myös kohtuullistajien marginaalinen asema – tiedon lisäys vain vähän tunnetusta tutkimuskohteesta saattaa lisätä marginaalissa olevien näkökulman integroitumista osaksi yhteiskunnallista ajattelua.

Tutkimukseni on tekstin tasolla rakenteeltaan perinteinen. Ensimmäisissä kolmessa luvussa esittelen tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen. Aloitan tarkastelun keskeisillä käsitteillä, minkä jälkeen esittelen runsauden kulttuurin syntymekanismia. Luvussa neljä esittelen runsaudelle vastakkaisiksi syntyneitä reaktioita. Teoreettisen viitekehyksen jälkeen tarkastelen valitsemiani menetelmiä sekä analyysin toteutumista. Tutkimuksen viimeisissä luvuissa esittelen keräämääni aineistoa ja tarkastelen tutkimuksen tuloksia ja johtopäätöksiä.

2. KÄSITTEITÄ

Tutkimusaiheeni keskeiset käsitteet ovat aika ja kohtuus. Ajan määrittely on merkityksellistä, sillä kiirekulttuurissa ajan merkitys ei ole itsestään selvä. Tarkastelen kohtuuden merkitystä, jotta lukijalle selviäisi, mitä kohtuus itse asiassa tutkimuksessani merkitsee. Käsitteiden täsmällinen selvittäminen on kuitenkin vaikeaa. Kummatkin käsitteet ovat moniselitteisiä ja siinä mielessä ongelmallisia. Sekä aikaa että kohtuutta on monessa asiassa ja niiden merkitys vaihtelee ajasta, paikasta ja puhujasta riippuen. Esittelyssä pyrin tuomaan esille, millä tavoin käsitteet ilmenevät tutkimuksessani.

2.1 Käsitteenä aika

Kiireen käsitteessä aika ja ajan ulottuvuudet ovat keskeisiä. Lehdissä on kirjoiteltu viimeisten vuosien aikana runsaasti siitä, kuinka ihmisillä on enemmän kiirettä kuin aikaisempina vuosina. Kirjoitusten mukaan ihmiset kokevat, että heillä on yhä vähemmän sellaista aikaa, jolloin he saavat tehdä mitä haluavat. Samaan aikaan tarkasti rajattu aika on lisääntymässä. Tällaisessa ajan määrittelyssä voidaan käyttää Thomas Hylland Eriksenin käsiteparia (2003, 208-211) nopea ja hidas aika. Hidas aika on tässä käsiteparissa lähimpänä perinteistä vapaa-ajan käsitettä, jolloin ei tarvitse ainakaan aktiivisesti tehdä mitään. Hidas aika vastaa käsitteenä myös leppoisuuden käsitettä, jota tulen käyttämään tutkimuksessani. Nopea aika on sen sijaan pikakelauskulttuuria, jossa täyttyvät myös kiirekulttuurin käsitteen kriteerit.

Nopea aika on käsitteenä lähellä John Tomlinsonin käyttämää nopeuden kulttuurin käsitettä (culture of speed). Tomlinson kirjoittaa (2007, 2-3), että nopeus on modernille ajalle ominaista. Tomlinson määrittelee nopeuden hieman epämääräisesti toteamalla, että nopeus on nopeudeltaan hyvin nopeaa. Nopeuden merkitys näkyy Tomlinsonin mukaan nyky-yhteiskunnassa ihmisten mobiilisuuden mekanisoitumisena, jolloin nopeus määrittyy yhteen liikkeen kanssa. Nopeuden kulttuurin kriteerinä on myös ajatus, että ”elämä muuttuu nopeammaksi”, jolloin elämässä tapahtuvat tapahtumat tapahtuvat – tai ainakin tuntuvat tapahtuvan – nopeammin. Tomlinson arvioi, että nopeuteen suhtautuminen on kahtalaista: joko myönteistä tai kielteistä. Myönteisen näkökulman mukaan nopeus määritellään osaksi nykyaikaa, jolloin se tulkitaan luontaiseksi osaksi elämää. Negatiivinen

suhtautumistapa painottaa Tomlinsonin mukaan markkinapainotteisen elämän läpituokeutumista osaksi ihmisten elämää. Nopea aika on käsitteenä lähellä kiirekulttuurin käsitettä, jota käytän tutkimuksessani.

Sosiologi Zygmunt Bauman (2007, 35) määrittää ajan käsitteen pointillisen aikakäsityksen mukaisesti. Siinä mittayksikkönä toimivat pistemaalauksesta tutut pienet pisteet, mutta Baumanin tarkoittamassa merkityksessä pisteet järjestetään merkityksellisiksi kuvioiksi jokaisen ”elämän harjoittajan” toimesta. Baumanin mukaan pisteistä muodostuneet kokonaisuudet syntyvät usein retrospektiivisesti ikään kuin jälkiviisaudesta syntyneinä. Tästä syystä aika on kiireellistä nykyhetkessä eletessä. Jokainen pointti saattaa sisältää mahdollisuuden, mutta ne ovat siinä määrin ainutkertaisia, että myös mahdollisuudet ovat ainutkertaisia. Toista mahdollisuutta ei siis ole saatavilla, vaikka sellainen olisi tarpeen. Jokainen pointti saattaa sisältää täysipainoista elämistä, mutta mikäli toiminta ei ole riittävän nopeaa ja päättäväistä, on toiminta saattanut päättyä heti alkuunsa. Hidas harkitsevaisuus ei ole tällöin mahdollista, joten kiireen olemassaolo tulee todennäköiseksi.

Sosiologi Anthony Giddens (2001, 100-103) kuvaa aikaa aikavyöhykkeistymisen käsitteellä. Käsite merkitsee maailman jakamista 24 aikavyöhykkeeseen. Giddensin mukaan ”vyöhykkeistymisen” käsitteellä voidaan tarkastella analyttisesti, millä tavalla ihmisten jokapäiväinen elämä on muotoutunut ajassa ja avaruudessa. Tiettyihin instituutioihin vyöhykkeistymisen ei kuitenkaan päde, sillä esimerkiksi sairaaloiden täytyy toimia aina ympärivuorokautisesti. Tämä merkitsee sitä, että aika määrittyy tietyillä aloilla aktiiviseksi ja nopeaksi myös öiseen aikaan.

Ajan kokeminen on myös merkityksellistä ajan määrittelyssä. Ajan tunteen voi määrittää esimerkiksi ikään perustuen, jolloin ajan tunne saattaa muuttua eri ikävaiheissa. Ajan tunne voi määrittyä myös tekemisen perusteella. Pirkko Heiske arvioi (1997, 11-29), että mikäli ihmisellä on tavoitteita ja halua suoriutua tehtävistään, hän voi kokea kiireen tunnetta. Tämänkaltaisessa tekemisen tyyliässä aika saatetaan kokea puutteelliseksi, vaikka todellisuudessa aikaa on yhtä paljon kuin asioita vähemmän tekevällä.

Ajan käsite eroaa myös maantieteellisesti ja historiallisesti. Esimerkiksi nykypäivänä pääkaupunkiseudulla asuvat ovat tottuneet vain muutaman minuutin välein kulkeviin julkisiin kulkuvälineisiin, jolloin ajan kokeminen saattaa poiketa maaseudulla asumiseen

verrattuna. Ajan mittaaminenkin on muuttunut. Nykyisin aika kuvataan tarkasti päivämääriä kalenterista katsoen ja kelloa hyödyntäen, jopa sekuntien tarkkuudella. Tarkempi ajan mittaaminen antaa mahdollisuuden kiireen tunteen lisääntymiselle.

Kiire voi johtaa Eriksenin mukaan (2003, 92-93) yksinkertaistumisiin. Eriksen kuvaa esimerkkinä valokuvauksen historiallista muutosta, jossa valokuvaus muuttuu harkintaa vaativasta taiteesta arkipäiväiseksi ”räpsimiseksi”. Tällainen asia ei ole yksittäisenä ilmiönä välttämättä mitenkään erityinen, vaikuttavathan asiaan myös tekniikan kehitys ja tilanteen väistämätön muutos. Eriksenin mukaan se kuitenkin kertoo, kuinka asioiden ja tapahtumien nopeutuminen ja tihentyminen voivat johtaa kokemusten yksinkertaistumiseen. Nopeuden aikakaudella edellä mainittu ”räpsimiskulttuuri” näkyy myös kirjallisuudessa ja eritoten erilaisten klassikkoteosten lyhennelmien suosion kasvussa. Kiire ajaa ihmiset pikakelauskulttuuriin. Eriksenin mukaan pikakelauskulttuurissa tietoa on liikaa ja hidasta aikaa liian vähän.

2.2 Kohtuuden filosofian esittelyä

Tutkimukseni keskeisin käsite on kohtuus, sillä sen noudattaminen elämän kohtuullistamisessa on olennaista. Esittelen seuraavaksi kohtuuden filosofiasta käytyä keskustelua, joka on luonteeltaan normatiivista. Kohtuuden filosofia linjaa, millä tavoin esimerkiksi luonnonkäytön suhteen olisi meneteltävä. Mikäli luonnonkäyttöä tarkastellaan kohtuuden näkökulmasta, voi tarkastelussa ilmetä epäkohtia. Samalla kun määritellään, mitä epäkohtia luonnonkäytössä on tai ei ole, tullaan esittäneeksi, mitä yhteiskunnassa pidetään tärkeänä (Valkonen 2003, 31; Beck 1990, 73-77). Tästä syystä objektiivisuuteen tähtäävässä tarkastelussa on syytä huomioida, että esittelen seuraavaksi kohtuullistamisesta käytyä keskustelua puheenvuoroina ja näkökulmina, en varsinaisina totuuksina.

Kohtuuden on esitetty noudattavan kultaista keskitietä, jonka mukaan kaikki on sopivassa suhteessa. Näin ollen myös kiireen ja joutilaisuuden tulisi olla sopivassa suhteessa – ei liikaa eikä liian vähän. Kun kiirettä on ylimitoitettu suhteessa, kohtuus häviää.

Mitä on kohtuus? Kohtuusaktivisti Eero Ojasen mukaan (2004, 19-23) kohtuullisuus on malttia ja itsehillintää. Ihmisen yksilöllinen itsehillintä tarpeiden tyydyttämisessä onkin yksi esimerkki kohtuudesta. Toisinaan kohtuus voi merkitä jopa negatiiviseksi tulkittavia

asioita. Kohtuullinen asia voi olla lattea tai mitäänsanomaton. Kohtuulliset asiat ovat Ojasen mukaan usein järkiperustaisia. Romanttisille suhtautumistavoille kohtuus voi olla vieraampaa. Kohtuus voi näkyä myös taloudessa, jolloin kohtuus on ristiriidassa tuotantokulutus-ideologian kanssa ollen sille yksilötason vastareaktio.

Keskittie on olennainen osa kohtuutta, ja se voi toimia kohtuuden mittayksikkönä - kohtuudessa mittojen on väitetty olevan sopivassa suhteessa. Kuitenkin esimerkiksi nykyinen talousajattelu ei ole Ojasen mukaan mitoiltaan kohtuullista. Ojasen mukaan jatkuvaan kasvuun pyrkivässä taloudessa on tavoitteena nimenomaan kohtuuden syrjäyttäminen. (Ojanen 2004, 19-23.) Ajatus talouden runsaudesta ei ole uusi, sillä Allan Schnaiberg kirjoitti siitä jo 1980-luvulla nimittämällä sitä tuotannon oravanpyöräksi (treadmill of production). Tuotannon oravanpyörällä Schnaiberg viittaa taloudelliseen kasvuun tähtäävään yhteiskuntaan, joka ei kykene huomioimaan luonnon rajallisuutta. Sen myötä yhteiskunta ajautuu Schnaibergin mukaan väistämättömään ekologiseen kriisiin. (Schnaiberg 1980, 220-227.) Runsaus nähdään siis ongelmana, jossa tarvittavat resurssit ja raaka-aineet kuormittavat ympäristöä kestävämmällä tavalla. Luonnonkäyttö muuttuu marxilaisittain sanoen luonnon kanssa käydystä aineenvaihdunnasta runsaampaan mittasuhteeseen.

Ojanen kirjoittaa, että kohtuus on ihmisen hahmottamista suhteessa muuhun maailmaan. Tässä kohtuuden voidaan nähdä koskettavan sekä luontoa että toisia lajikumppaneita. Kohtuus on myös ihmisiksi olemista – ollaan ja toteutetaan itseä, mutta ei miten tahansa ja kaikesta muusta piittaamatta. Tasapainoinen, ympäristöä kunnioittava elämä ja ympäristön ehtojen huomioon ottaminen ovat juuri ihmisiksi elämistä ja kohtuutta. (Ojanen 2004, 31-34.)

Luonnon kestävämyyden lisäksi runsaudesta on esitetty ilmaantuvan myös muita ongelmiksi luokiteltuja seurauksia. Jatkuva kilpailukyvyyn ja tehokkuuden vaatimus ei Ojasen mukaan johda mihinkään hyvään, pikemminkin päinvastoin. Ojasen mukaan erityisesti nuoret kärsivät maailmassa, jossa vain tehokkaimmat pärjäävät. Jo pienestä pitäen lapset joutuvat kuulemaan, kuinka epävarmaa elämä on ja kuinka täytyy pärjätä aina vain oman itsensä varassa. Vaatimukset mitoitetaan Ojasen mielestä heti alkuun kohtuuttomiksi. Näin ollen Ojanen arvioi, että se joka luovuttaa ja joka ei edes yritä vastata nyky maailman edellyttämää ”supersankariutta”, onkin itse asiassa realistinen ja

tervejärkinen. Voidaan toki ajatella, että kilpailuun haastaminen voi myös kannustaa nuoria, mutta Ojasen mukaan tilanteesta masentuvat ja lannistuvat muodostavat suurimman osan. (Ojanen 2004, 58-60.)

Ojanen tarkastelee myös kohtuulliseksi määriteltyä tuotantotaloutta. Hetkellisesti ylitehokkuus voi lisätä Ojasen mukaan voittoja, mutta pitkäkestoisena tulos voi olla jopa heikompi kuin kohtuullinen tuotanto. Ylituotantoa perustellaan jatkuvan kasvun vaatimuksella. Sen sijaan kasvusta luopumisen koetaan edellyttävän valtavia muutoksia ja elintason laskua. Ojasen mukaan olisi parempi ajatella toisella tavalla. Ensinnä voitaisiin luopua siitä ajatuksesta, että mistä kaikesta meidän tulisi luopua. Sen sijaan voitaisiin ryhtyä pohtimaan, miten rakennettaisiin sellaista tulevaisuutta, jossa kaikkea ei ole pakko olla koko ajan ja enemmän lisää. (Ojanen 2004, 80.) Ojasen esittämä ajatus vastaa ajatusta kulutuksen vähentämisestä elämän kohtuullistamisen piirteenä.

3. KIIREKULTTUURIN JA RUNSAUDEN SYNTY

Kuvailin aiemmin muuttuneita aikakäsitteitä, kuten ajan muuttumista hitaasta ajasta nopeaan aikaan. Käsitepari selittää ajan muuttumisen seurauksia, mutta ei sen syytä. Tässä luvussa tarkastelen kiirekulttuurin syntyyn liittyviä tekijöitä. Kiirekulttuuri on käsitteenä runsauden kulttuurin kanssa hyvin yhtäläinen ja niiden syntymiseen ovat liittyneet samankaltaiset tekijät. Mutta miksi ne ovat syntyneet ja mitkä ovat ne tekijät, jotka ovat saaneet ne aikaiseksi?

Anthony Giddens arvioi (2001, 100-102), että ajallemme on tullut ominaiseksi piirre, jonka mukaan kaiken pitäisi tapahtua heti. Tästä voi arvioida, että aikajänne olisi lyhentynyt. Tuotteet vanhenevat nopeammin kuin ennen, ja uusia malleja saattaa tulla nykyisin markkinoille moninkertainen määrä aiempaan verrattuna. Työpaikkojen väen vähennys on pakottanut jäljelle jääneet työntekijät tekemään enemmän töitä. Erilaiset mahdollisuudet ovat lisääntyneet, joten vapaa-aika menee helposti jonkun asian tekemiseen. Kaikkea kuviteltavaa on tarjolla, joten runsauden maailmassa aikaa menee paljon jo pelkkään valitsemiseen.

Kiirekulttuurin syntyhistorian selittäjänä voi olla myös tekniikan kehittyminen. ”Nopean ajan tekniikka” saattaa lisätä kiirettä. Kännykät, sähköpostit ja tietokoneet mahdollistavat asioihin reagoimisen välittömästi, minkä myötä näin myös oletetaan tehtävän. Muun muassa kännykät, jotka kulkevat jatkuvasti ihmisten mukana, ovat aiheuttaneet sen, että ihmiset ovat nykyisin jatkuvasti tavoitettavissa, toisinaan myös öisin. Timo Kopomaa tulkitsee, että olemme tahdistettuja etäkumppaneidemme kanssa. Etäkumppaneiden kanssa elämme paikoin myös ylikansallista biorytmiä. Osittain kännykkäkulttuurin ja myös sähköpostin myötä kirjoituksiin ovat alkaneet lisääntyä viittaukset, joilla yritetään hoputtaa ihmisiä entisestään. Niin pian kuin mahdollista (asap - as soon as possible) voi esiintyä viestien lopussa. Sen sijaan esimerkiksi ”tyt” eli take your time (ole ystävällinen ja toimi oman aikataulusi puitteissa) ei ole nykyisin kovin yleinen ilmaus. (Kopomaa 2008, 89.)

Tekniikan kehittymisen vaikutus kiireen ja nopeuden syntyyn on tulkittavissa myös Tomlinsonin kirjoituksista (2007, 14-44), joissa nopeutta selitetään rautateiden kehityshistorialla. Eric Hobsbawm on väittänyt, että rautatiet olivat 1840-luvulla

synonyymi ultramodernille (Hobsbawm 1999, 111). Tomlinson arvioi, että juuri rautateiden kehittyminen ja junien nopeuden lisääntyminen synnyttivät ihmisten kokemuksen nopeudesta. Tästä syntyi uudenlainen nopeuden määritelmä, jota Tomlinson kuvaa luonnollisen nopeuden muuttumisena koneelliseksi nopeudeksi. Kehityshistoria oli myös tulkittavissa ihmisen lisääntyväksi luonnon hallinnaksi (Carter 2001, 15). Lisääntyvästä luonnon hallinnasta voi tulkita myös runsauden kulttuurin mahdollisuuden.

Kiireen selittämisessä myös tiedonhalu jatkuvan oppimisen muodossa on yksi kiireen selittäjä. Aikuisten arkea tutkinut sosiologi Eeva Jokinen toteaa (2005, 91), että ihmiset kehittävät tietoisesti rytmitajuaan eli kykyään hallita kiirettä. Esimerkiksi opintojen jatkokon liittyvä halu ja tarve saattavat merkitä lisäpainetta ja pakkoa olla liikkeessä. Uuden oppiminen ja ihmisenä kehittyminen on jotakin, johon saattaa ”jäädä koukkuun” melkein pä vastoin tahtoaan. Tästä nousee esille informaatioon liittyvän kohtuuden ajatus.

Kiirekulttuurin syntyä voi selittää myös Zygmunt Baumanin notkean modernin lyhytjänteisellä mielenlaadulla (Bauman 2002, 197). Nykyajan gurut ovat Baumanin mukaan siinä mielessä erilaisia entisaikojen vastaaviin verrattuna, että he eivät kiinnitä itseään ja tunteitaan pitkiksi ajoiksi. Pitkäaikaisuus estäisi avautuvien tilanteiden notkeaa hyödyntämistä. Täten esimerkiksi Bill Gatesin tuotteet tuodaan markkinoille nopeasti ja aggressiivisesti, ja ne katoavat sieltä yhtä nopeasti. Vastakohtana voidaan pitää muun muassa Rockefelleriä, joka halusi omistaa öljynporaustorneja, rakennuksia, koneita ja rautateitä mahdollisimman pitkään. Nopeus ja hitaus näkyvät ajan määrittelyssä, mutta mahdollisesti myös omistussuhteissa.

Julkusen, Nätin ja Anttilan tutkimuksesta on tulkittavissa, että kiirekulttuurin syntyyn kytkeytyy ajan tihentymisen lisäksi myös ajan yhtäläistyminen. Vuorokautta, viikkoa tai vuotta jäsentävät rytmit haurastuvat niin, että kaikki on aina mahdollista. Työ- ja aukioloaikojen sääntelyä puretaan tai väljennetään. Nimenomaan sääntelyn purku on käänne tai katkos teollisuusyhteiskuntaan verrattuna. Näin ihmisiä yhdistävät aikataulut väistyvät, organisaatioiden ja yksilöiden aikataulut desynkronisoituvat ja yksilöllistyvät. Täten voikin sanoa, että kollektiivisten sääntöjen haurastuminen tuottaa uudenlaista levottomuutta. Siinä mikään aika tai tila ei ole täysin rauhoitettu, vaan kaikki ajat ja paikat ovat avoimia ja määrittelemättömiä. Näin kaikki ajat ja tilat ovat myös potentiaalista

työaika, jonka rauhoittaminen jää omalle vastuulle. (Julkunen, Nätti & Anttila 2004, 25-26.)

Kiireen tunteen on arvioitu esiintyvän myös vapaa-ajalla. Ulrich Beck arvioi, että vapaa-ajan kiivastempoisuuteen vaikuttaa bruttokansantuotteen kasvu. Beck määrittelee, että kiivastempoisuutta paetaan paradoksaalisesti kiivastempoisin välinein. Vapaa-ajanteollisuus, turismiteollisuus, moottoritiet ja hiihtohissit ovat välineitä, jotka ohjelmoivat kiivastempoisuuden itsensä ”luonnon” viimeiseen verkkaisuuden reservaattiin. Samalla kun yhä useammalla on mahdollisuus toteuttaa tämä toive bruttokansantuotteen noustessa, perinteiset leppoisuuden tilat muuttuvat yhä kiivastempoisemmiksi. Esimerkiksi laskettelurinteet muistuttavat Beckin mielestä nykyisin lähinnä moottoriteitä leveydessään ja loppuun asti organisoidussa muodossaan. (Beck 1990, 86.)

Vähitellen muodostuneessa kiireen kulttuurissa on ominaista se, että kiire on muodostunut menestyksen mittariksi (Siltala 2007, 365). Voidaan otaksua, että osa ihmisistä tekee pitkää työpäivää, koska heidän työnsä on kiinnostavaa. Sen lisäksi pitkillä työpäivillä on nykyään korkea status, kun ennen niiden status oli alhainen. Kiireen merkitys on muuttunut paljon, ja on arvioitu, että kiire tuo nykyisin arvostusta. Tämän takia kiirekulttuuri säilyttänee myös jatkuvuutensa. Kiirettä ei haluta vähentää, sillä se merkitsisi arvostuksen vähenemistä. Samaan aikaan vapaa-aikaa haalivat aikavaurauden arvostajat voidaan luokitella kiirekulttuurissa jopa laiskoiksi, vaikka heidän tavoitteenaan olisikin saada esimerkiksi enemmän aikaa perheelleen tai muille asioille. Näkemyserot johtunevatkin näkökulmista – katsooko tilannetta pelkästään taloustilanteen mukaan vai yhdistääkö näkökulmaan yksilötason valinnat.

Kiirekulttuurin voivat synnyttää myös erilaiset kohtuuttomuudet. On arvioitu, että yksi kiirekulttuurin synnyttäjäistä onkin kulutuksen kohtuuttomuus. Thorstein Veblen kirjoittaa kerskakulutuksesta (Veblen 2002, 48-63), jolla hän tarkoittaa lähinnä imagon nostamiseen liittyvää kulutuskäyttäytymisestä tarkoituksenmukaisen kuluttamisen sijaan. Veblenin kirjoitukset ovat vielä nykyäänkin ajankohtaisia, vaikka hänen kirjansa julkaistiin alun perin vuonna 1899. Kerskakulutus ilmentää myös kohtuutonta kuluttamista, koska se pakottaa ihmiset tekemään ylitöitä, jotta heillä olisi varaa ostaa tiettyjä ylellisyystuotteita.

Veblenin kerskakulutuksen teorian luomisesta on jo pitkä aika, mutta esimerkiksi Baumanin mukaan (2002, 100-101) erityisesti shoppailukulttuuri on osa nykypäivää. Kyse on hedonistisesta kuluttamisesta (ks. myös Rahkonen & Purhonen 2004, 169-173), jossa shoppailukulttuuri ei ilmene välttämättä kerskailevana kulutuksena, vaan siinä päämääränä on pikemminkin jatkuvasti syntyvien uusien mielihaluja täyttämisen. Kohtuullisemmat kulutustottumukset voivat olla Baumanin mukaan jopa kohtalokkaita kulutusyhteiskunnalle, mutta toisaalta tällaisesta kohtuullisesta kulutustottumuksellisesta kulttuurista ei Baumanin mukaan ole nähtävillä viitteitä. Bauman toteaa, että ”aina löytyy hyvä syy shoppailemiseen”, mikä kuvastaa kuluttamisen nykysuuntausta. Ostovimma ilmenee materialistisena ja hedonistisena viettinä, jonka Bauman väittää aiheuttavan shoppailijoille ainakin hetkellisesti varmuuden ja luottavaisuuden tunteita heidän ostosretkillään. Shoppailukulttuuria on luonnehdittu myös kulutusyhteiskunnaksi, jossa on tunnusomaista vapautunut ja nautinnonhakuinen suhde rahaan ja kulutukseen (Wilska 1995, 10).

Shoppailukulttuuria ja kulutusyhteiskuntaa voi selittää Kaj Ilmonenkin hahmottelemalla kahtiajaolla tuotannon ja kulutuksen suhteesta (Ilmonen 1993, 110-128). Käsiteparin avulla Ilmonen kuvaa tavaroiden menekkiä joko kuluttaja- tai markkinalähtöisesti. Kuluttajälähtöisyyttä kuvataan kuluttajan suvereniteetin käsitteellä, jonka mukaan juuri kulutus säätelisi tuotantoa. Jotta talous kykenisi toimimaan yksilöllisten tarverekisterien pohjalta, edellytetään, että kunakin aikana pysyväksi tarjonnan rakenteeksi jähmettynyt tarpeiden yliyksilöllinen järjestelmä eli tuotanto on koko ajan herkkä yksityisissä tarpeissa tapahtuville muutoksille.

Ilmonen päätyy arvioissaan siihen, että tuotanto ei ole varsinainen kulutuksen alullepanija, vaan tärkeintä on nimenomaan kuluttajien puolelta tuleva kysyntä (Ilmonen 1993, 124). Ilmonen tosin arvioi, että hetkellisellä tasolla kuluttajien kulutusinto saattaa nousta uutuustuotteiden onnistuneen markkinoinnin muodossa. Pitkäkestoisesti tarkastellen kulutuksen kasvun pysyvyys on kuitenkin kyseenalainen. Kuluttajien ohjaillessa markkinoita voisi kohtuullisempi tuotteiden tuottaminen olla mahdollista, jos kuluttajat vaatisivat laaja-alaisemmin ekologista kestävyyttä. Sellaisesta ei ole kuitenkaan ilmeisesti ainakaan vielä viitteitä, mitä kuvaa myös Baumanin shoppailukulttuurin käsite. Kohtuuden mukaisen kuluttajaympäristön mahdollisuutta kuvastaa myös klassinen durkheimilainen huoli ihmisten halujen hillittömästä kasvusta (Durkheim 1985, 295-301). Tästä voisi

päätellä, että kohtuus olisi markkinoilla pikemminkin vähenemässä. Yhteiskunta olisi täten ajautumassa kohden eräänlaista markkinoiden turbulenssia, jossa kuluttajien alati kasvavat mielihalut kiihdyttäisivät tavaroiden tuottamista ja esille nousisi runsauden yhteiskunta. Runsaus tosin ilmenee tässä yhteydessä tavaroiden tasolla, ja samaan aikaan kohtuuden kenttä kapenee. Asiaan liittyy myös aikanäkökulma, sillä Ilmonen arvioi modernissa kulutuksessa ilmenevän erityisesti merkkituotteiden ostamista sosiaalisten suhteiden ja kollektiivisten identiteettien osoittamisena (Ilmonen 1993, 123). Merkkituotteet ovat tyypillisesti selvästi kalliimpia kuin ”merkittömät” tuotteet. Työelämään sitoutumiseen integroituu luontevammin, sillä kalliita tuotteita ostaakseen pitää olla paljon rahaa. Tuotteita on valmistettu arvioiden mukaan jopa tarkoituksellisesti vain hyvin lyhytikäisiksi. Tilalle joudutaan ostamaan aina uusia, mikä ylläpitää kulutusyhteiskunnan toimintaa.

Beckin mukaan runsauden syy voi piillä myös ihmisten muuttuneessa luontosuhteessa. Beckin mukaan ihmiset ovat nykyisin kosketuksissa ”leikattuun”, luonnottomaan ja kauttaaltaan uudistettuun luontoon. Tämä merkitsee yhteiskunnallisesti sisäistettyä, työllä, tuotannolla, hallinnolla ja tieteellisellä rekonstruoinnilla normitettua luontoa. Beck arvioi, että aineenvaihdunta luonnon kanssa on kuluttanut ja tehnyt lopun luonnosta, muuttanut sen sivilisoituneeksi aikatodellisuudeksi. Luonto on muuttunut Beckin mukaan keinoluonnoksi, joka ilmenee ”teollisuushautomoiden aikakaudella” kasvi-, eläin- ja ihmisgenetiikan, puistojen, asemakaavojen ja kaupunkien ”luonnollistamissuunnitelmissa”. (Beck 1990, 64.) Beckin kirjoituksista voidaan tulkita, että hänen mukaansa nykyihminen on myös vieraantunut luonnosta. Esimerkiksi Veblenin määrittelemän kerskakulutuksen mahdollinen ympäristöhaitta ei tuota Beckin määrittelemille luonnosta vieraantuneille nykyihmisille ”tunnontuskia”. Vieraantuminen viittaa Karl Marxin ajatuksiin, joissa korostuvat erkaantuminen ja irtautuminen ihmisen lajiolemuksesta. Yhteiskunnan eriytymisen, yksityisomistuksen, palkkatyön ja teollisten tuotantoprosessien tuloksena ihminen vieraantuu omasta työstään, työnsä tuloksista itsestään ja samalla luonnosta ja toisista ihmisistä (Gronow 1996, 114-124; Dickens 1996, 58; Ylönen & Litmanen 2010, 56). Luonnosta vieraantuminen saattaa johtaa siihen, että luontoa aletaan pitää vain teollisten tuotantoprosessien ja raaka-aineiden lähteinä (Dickens 1996, 58).

Runsauden kulttuuri voi ilmetä myös sellaisilla käsitteillä, joissa toimintaa kuvataan yhteiskuntien tasolla. Beckin mukaan nykyisin on olemassa sellaisia yhteiskuntia, joita hän

kutsuu riskiyhteiskunniksi. Riskiyhteiskunnille on ominaista, että ne joutuvat ensin peitetysti ja sitten avoimemmin vastatusten tietyn haasteen kanssa: maapallon elämää uhkaa itse luotu mahdollisuus itsensä tuhoamiseen. (Beck 1990, 102.) Beck nostaa esille kohtuuden kysymyksen laajemmassa mittakaavassa, jossa mittasuhteet eivät rajoitu vain yksittäisten yhteiskuntien vaan koko maapallon käsittäväksi kokonaisuudeksi. Kohtuuden kysymys on Beckin mukaan siis hyvin laajalle ulottuva. Luhmann sen sijaan arvioi evoluutioteorian näkökulmasta sosiokulttuurisen evoluution perustuvan siihen, että yhteiskunnan ei ole pakko reagoida ympäristöönsä ja että evoluutio ei olisi muuten johtanut nykyisiin oloihin. Luhmann sanoo, että maatalouskin alkoi kaiken sen tuhoamisella, jota sen tilalla ennen kasvoi. (Luhmann 2004, 53.) Täten nykyisen yhteiskunnallisen muodon voi otaksua olevan jopa riippuvainen eräänlaisesta runsauden kulttuurin synnystä. Systemiteoreettisesti tarkasteltuna yhteiskunnallinen vastakaiku ympäristökysymyksille, eli resonanssi, olisi Luhmannin mukaan mahdoton yhtälö.

Runsauden kulttuurin syntyhistoriaa ja nykyistä olomuotoa voi tulkita resurssien riittävyyden tematiikassa. Kohtuuden kulttuurissa näkökulma on sen sijaan täysin päinvastainen, sillä siinä katsotaan, että luonnon tarjoamat resurssit ovat enemmän tai vähemmän vähenemässä. Näkökulmien erilaisuus näkyy myös toiminnan tasolla, sillä tutkimukseeni osallistuneet kohtuullistajat pyrkivät nimenomaan mahdollisimman vähäiseen runsauteen. Ekologinen näkökulma on tietysti vain yksittäinen osa kohtuullistamisen ilmiötä, mutta pyrkimys kulutuksen vähentämiseen on yksi merkittävä osa kohtuullistajien tavoitteita. Tarkastelenkin seuraavassa luvussa runsauden kulttuurille vastakkaiseksi nähtyä kohtuullistamisen ilmiötä.

4. RUNSAUDEN VASTAREAKTIOT

Kiire- ja runsauden kulttuurin on väitetty olevan osa nykyaikaa, mutta niille on alkanut ilmaantua myös vastakkaisia reaktioita. Kun rauhallisempaa elämänrytmiä arvostavia ihmisiä on kasaantunut riittävän suurten ihmisryhmien joukoksi, heidän elämäntavastaan on alettu käyttää omia termejä. Termejä ovat downshifting ja degrowth, joita tarkastelen seuraavaksi.

Valitsin haastateltavikseni edellä mainitun kaltaisia kiire- ja runsauden kulttuurin vastaisia henkilöitä. Informanttinani toimineet henkilöt täyttävät myös downshiftingin tunnuspiirteet. Downshifting kuvaa sellaista sosiaalista liikehdintää, jossa tavoitteena on elämän kohtuullistaminen. Downshiftingissa elämän vauraus ilmenee epämateriaalisina asioina. Tämä kertonee siitä, että downshifitajien joukossa vallitsee käsitys, jonka mukaan riittävä materiaallinen hyvinvointi on jo saavutettu. Vapaaehtoinen vaatimattomuuteen pyrkiminen onkin siis syytä erottaa pienituloisten kotitalouksista, joille vaatimattomuus ei ole välttämättä tietoisesti valittu elämäntyyli.

Downshifting on termi, jota on käytetty lehdistössä sellaisenaan. Esimerkiksi Ylen uutisissa kirjoitettiin 23. maaliskuuta, että erityisesti nuoret aikuiset olisivat kiinnostuneita hakemaan vastareaktiota yhä vaativammaksi käyvälle yhteiskunnalle (Yle 23.3.2010). Downshiftingissä onkin tarkoituksena vähentää työntekoa ja kulutusta sekä ”parantaa mielekästä elämänrytmiä”. Sanavalinta osoittaa, että downshifting kuvataan myönteisenä asiana, jonka tarkoituksena on ”parantaa” elämässä olevia asioita. Tässä suhteessa lehtikirjoittaja ikään kuin asettuu puolustamaan downshifitajia. Downshifting voi myös ilmetä uranvaihtona, vaatimattomampiin oloihin muuttamisena tai tarpeettomasta tavarasta luopumisena. Lukuisista vastaavista lehtiartikkeleista on myös huomattavissa, että tarkastelu asetetaan koskettamaan yksilötason kohtuullistamista, vaikka ympäristön kannalta saattaisi olla merkittävämpää tarkkailla esimerkiksi suurten tehtaiden ympäristövaikutuksia.

Alkujaan downshifting on termi, jota Juliet Schor käytti tutkimuksessaan. Downshifting-termillä hän tarkoitti ihmisiä, jotka tekivät vapaaehtoisen valinnan muuttaakseen elämänsä. Schorin tekemän tutkimuksen mukaan vuosien 1990 ja 1996 välillä 19

prosenttia tutkittavista henkilöistä päätti muuttaa elämäänsä vähentämällä ansiotuloja. (Schor 1998, 113.) Nykyisin downshifting on termi, jota käytetään varsinkin Yhdysvalloissa varsin laajasti. Sitä noudattavia henkilöitä ei enää luokitella niinkään heidän asenteidensa vaan käyttäytymisensä mukaan. He ovat ihmisiä, jotka ovat tehneet tietoisin ja pitkäkestoisen valinnan ansaitsemalla ja kuluttamalla vähemmän. Näin tekemällä he tavoittivat muita asioita elämässään. Clive Hamilton raportoi isobritannialaisia tarkastelevassa tutkimuksessaan tällaisia asioita (Hamilton 2003, 20): lisääntynyt aika perheelle, kontrolloidumpi ja enemmän henkilökohtaisempia mielihaluja mahdollistava ja myös terveellisempi elämä sekä postmateriaalisuus. Hamiltonin mukaan downshifitajat ovat hieman useammin naisia kuin miehiä. Iältään downshifitajat ovat noin 30 vuotta vanhoja. 40–50-vuotiaat ovat hänen tutkimuksensa mukaan hieman epätodennäköisemmin halukkaita tämänkaltaiseen elämänmuutokseen. Downshifitajien sosiaalinen asema on vaihteleva, vaikka voisi luulla, että suurin osa joukosta koostuisi keskivertoa rikkaammista ihmisistä. Toisaalta myytti pitää sikäli paikkansa, sillä lievästi suurin osa henkilöistä tulee juuri korkeammista asemista. (Hamilton 2003, 14-15.) Ilmiön tarkastelu pelkkiä numeroita tulkitsemalla saattaa olla tosin vaikeaa. On arvioitu, että erityisesti niin sanottua vihreää elämäntapaa noudattavat ihmiset eivät enää muodosta selkeää ryhmää perinteisten yhteiskuntatieteellisten muuttujien, kuten iän, koulutustason tai sukupuolen mukaan (Brand 1997, 208).

Hamiltonin mukaan downshifitaus ilmenee eri ikäluokissa eri tavalla. 50-59-vuotiaiden joukosta suurin osa valitsi mieluiten työnteon totaalisen lopetuksen, joskin se sai paljon kannatusta myös 30-49-vuotiaiden keskuudessa. Downshifitaus ilmeni usein myös työtuntien vähentämisenä, työpaikan vaihtamisena ja opintojen jatkamisena. Toisaalta 50-59-vuotiaista ainoastaan kolme prosenttia oli valmis jatkamaan opintoja. Hamiltonin tutkimuksen mukaan downshifitajat ovat erittäin tyytyväisiä tekemäänsä elämänvalintaan, joskin moni jäikin kaipaamaan ylimääräisiä tuloja. 15 prosenttia hänen tutkimuksensa henkilöistä oli toki onnellisia, mutta kaipasi ylimääräisiä tuloja erittäin paljon. (Hamilton 2003, 18-24.)

Downshiftingin ohella kohtuullistamista on kuvattu käsitteellä degrowth. Degrowth-ajattelulle on Serge Latouchen mukaan (2009, 7-9) tunnusomaista käsitys, että talouskasvua olisi hidastettava. Latouche väittää, että talouden kasvu hyödyttää lähinnä pääoman haltijoita, mutta talouskasvun merkitys näkyy ympäristön tuhoutumisena ja täten se

vaikuttaa koko ihmiskuntaan. Latouche määrittelee degrowth-käsitteen erilaiseksi kuin negatiivisen kasvun. Negatiivisen kasvun Latouche näkee aiheuttavan työttömyyttä ja heikentävän terveydellisiä, sosiaalisia, koulutuksellisia, kulttuurisia ja ympäristöllisiä kenttiä. Latouche määritteleeekin, että työhön perustuvassa yhteiskunnassa olisi turmiollista, mikäli töitä ei olisi. Toisaalta Latouche näkee, että taloudelliseen kasvuun perustuvassa yhteiskunnassa olisi turmiollista, mikäli kasvu ei näkyisi materialisoitumisena. Latouche arvioi, että degrowth-aatteen tavoitteena on rakentaa sellainen yhteiskunta, jossa ihmiset eläisivät ”parempaa elämää” tekemällä vähemmän töitä ja kuluttamalla vähemmän.

Sikäli kohtuullisuuden pyrkivässä vastakulttuurissa – määrittelee sen termeillä downshifting, degrowth tai jotenkin muuten – ei ole mitään uutta. Työntekoon liittyvää kohtuullisuutta on pohdiskeltu jo kauan. Jo 1960-luvulla hippikulttuurissa arvostettiin joutilaisuutta, mistä myös syntyi moraalisia paniikkeja. Hipit kuitenkin itse asiassa vain toteuttivat kulutusyhteiskunnan ihanteita, joita heidän keskiluokkaisten vanhempiensa maailmassa oli tavoiteltu (Bell 1976, 125). Toisaalta downshiftingissä olennaiset merkitykset esimerkiksi luonnon ja perheen arvostuksessa ovat uusia. Kohtuullisuuden pyrkivää liikehdintää on kuvattu myös uuden keskiluokan käsitteellä. J. P. Roos kirjoittaa, että uusi keskiluokka saattaa painottaa esimerkiksi urasuuntautumista ennemmin harrastusten painottamisella (Roos 1986, 72). Roosin tarkastelu ei tässä mielessä keskity niinkään ympäristökysymyksiin, vaan tarkastelu ulottuu ennemmin ajankäyttöisten kysymysten piiriin.

Downshifting on käsite, jota kuvataan erilaisilla termeillä. Suomessa puhutaan myös leppoistamisesta, jota käsitettä myös Timo Kopomaa käyttää. Kopomaan mielestä suomalaisilla on käytössään lukuisia keinoja leppoistamiseen. Luonto, metsä, mökki ja sauna ovat perinteisimmät (Kopomaa 2008, 20). Myös koti voi edustaa leppoisuuden tilaa. Ennen kaikkea kirjastoja kuvataan leppoisuuden tiloina, joita Kopomaa kuvaa suomalaisiksi uusiometsäiksi. Kirkonkin voi kuvata leppoisuuden tilaksi. Toisinaan kirkkojen ovet ovat auki myös satunnaisille kävijöille, joten ne tarjoavat paikan hiljentymiselle. (Kopomaa 2008, 69-70.) Vaikka esimerkiksi protestanttisen etiikan mukaan juuri uskonto tarjoaa perustan työteliäisyydelle, jonka ansiosta jopa taivaallisen armon oikeutus voi olla todennäköisempää työteliäille ihmisille (Weber 1990, 132), lepopäivän perinne tarjoaa viikoittaisia lepohetkiä.

Leppoisuuden ja kiireettömyyden tiloja voivat olla erityisesti miehille myös autotallit ja kotiliiterit. Kopomaan mukaan autotallit ja kotiliiterit ovat antaneet miehille mahdollisuuden harjoittaa joutilaisuusharrastuksia, askartelua ja muita puuhasteluja. Esimerkiksi juuri autotalleissa voidaan tehdä asioita käsillä myös kaupunkialueilla, joissa perinteiset miesten töiden tekemiseen liittyvät mahdollisuudet ovat harvassa. Autotalleissa on mahdollisuus saada olla aivan hiljaa ja niissä ei ole tarvetta sosiaaliselle vuorovaikutukselle, vaan ne antavat mahdollisuuden hiljentymiselle ja rauhoittumiselle. (Kopomaa 2008, 72-73.) Ihmisten toive hallita elämän tempoa tulee esiin kasvavassa määrin myös asuinpaikkaa valittaessa. Kopomaan mielestä maaseutu saattaa edustaa tulevaisuudessa urbaaneihin ympäristöihin verrattuna nykyistä vahvemmin rauhallista asumista ja kiireettömämpää elämänrytmää. Nämä ovat maaseudun myyntivaltteja ja vetovoimatekijöitä. (Kopomaa 2008, 63.)

5. AINEISTO JA MENETELMÄT

Teoriakirjallisuuteen perehtymisen jälkeen seuraava tutkimukseni työvaihe on metodivalintojen tekeminen ja aineiston keruun aloittaminen. Esittelen seuraavaksi tutkimustehtäväni, jonka perusteella valitsin tehtävien ratkaisemiseksi aiheeseen soveltuvia menetelmiä. Menetelmien esittelyn jälkeen esittelen tutkimukseni informantit ja johdattelen kohden aineiston analyysia.

5.1 Tutkimustehtävä

Tutkimukseni merkitys on kuvailla ja ymmärtää kiirekulttuuria elämäntavallisesti ja eksplisiittisesti vastustavien ihmisten ”toisin elämiseen” liittyviä elämänvalintoja ja niiden perusteluja. Tutkimukseni tarkoitus on siis kartoittaa elämän kohtuullistamisen ilmiötä. Kartoittavalla tutkimuksella pyrin selvittämään vain vähän tunnettua ilmiötä ja etsiä siitä uusia näkökulmia (ks. esim. Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 134).

Tutkimustehtävääni kuului selvittää erityisesti kahden pääteeman, eli *kiireen* ja *kohtuuden* kysymyksiä (ks. Liite 1). *Kiire* sisältää ajan ja valintojen kentän. Tämän teeman sisällä pyrin selvittämään mahdollisen aiemmin eletyn kiireisemmän elämän sisältöä ja ylipäänsä suhdetta kiirekulttuurin ajanhenkeen. Toisen teeman sisällä tarkastelin *kohtuullistamiseen* liittyviä asioita. Tässä teemassa ilmeni myös kiirekulttuuriin liittyviä kysymyksiä – esimerkiksi työnteon vähentäminen on tulkittavissa kohtuullistamiseksi. Pyrin myös selvittämään, millä tavoin kohtuullisuus ilmenee haastateltavieni elämässä ja liittyykö kohtuullistamiseen vaikeuksia – kuten ”toisin tekemiseen” usein näyttää liittyvän.

Kohtuuden teemassa pyrin selvittämään kohtuuden merkitystä laajemminkin. Ajankäyttöisten ja arkeen liittyvien kysymyksien lisäksi tarkastelun kohteeksi nousi ympäristöön liittyviä kysymyksiä ja valintoja. Tässä vaiheessa tarkastelu muuttuu laajemmaksi, ja kohtuutta alettiin tarkastella yhteiskunnallisen merkityksen kautta. Tälle keskustelun tasolle pääsin tiedustellessani haastateltavieni näkemyksiä siitä, miksi kohtuus on heille tärkeää ja miksi ”vastavirtaan uiminen” on merkityksellistä. Tutkimustehtävääni kuului myös muiden yksilöllisesti ja yhteiskunnallisesti relevanttien elämänkenttien, kuten perheen ja työn, merkityksen selvittäminen kohtuullistamiseen tähtäävässä elämässä.

Kohtuullistamisen kartoittamisessa pyrin siis selvittämään kohtuullistamisen vaikutusta elämän jokaisella osa-alueella: vapaa-ajalla, työelämässä ja harrastuksissa. Ennakkoletukseni oli, että kohtuullistaminen ei näy ilmiönä vain tietyssä elämän osa-alueessa, vaan se ulottuu koskettamaan elämää kokonaisvaltaisesti. Se on myös syy siihen miksi asetin tarkasteluni monelle elämän osa-alueelle – pyrkimyksenä oli saada vastaus asetetulle kysymykselle.

Tutkimustehtävään vastatakseni tarvitsin tietoa, jota tulkitsemalla pystyisin ymmärtämään kohtuullistamisen ilmiötä. Tiedon olisi oltava kokemuksellista, sillä asetan tarkastelukulmani nimenomaan kohtuullistajien antamien merkityksien kautta. Näin ollen tieto saattaa koostua käytännöllisistä ja elämässä näkyvistä toiminnoista.

5.2 Teemahaastattelu

Tutkimustehtävään vastatakseni tarvitsin aineistoa, jota tulkitsemalla kykenisin vastaamaan tutkimustehtävääni. Aineistonkeruumuodokseni valitsin teemahaastattelun. Teemahaastattelu on hyvä aineistonkeruumenetelmä, kun kysymyksessä on vähän kartoitettu alue, kun halutaan selventää vastauksia, syventää tietoa tai sijoittaa haastateltavan puhe laajempaan kontekstiin. Teemahaastattelu on myös hyvä aineistonkerumuoto, kun tutkijan on vaikea tietää etukäteen vastausten suuntia (Hirsjärvi & Hurme 2008, 35-48; Hirsjärvi ym. 2007, 134.) Kohtuullistaminen on varsin vähän tutkittu aihealue, joten teemahaastattelun valintaa perustelen jo informaation vähyyden argumentilla. Esimerkiksi lomaketutkimusta en voinut edes harkita, sillä lomakkeita tehdäkseeni minulla olisi tullut olla tarkat tiedot ja kysymykset tutkittavasta aiheesta. Haastatteluissa sen sijaan pystyin reagoimaan jatkokysymyksillä sellaisiin asioihin, joita en ollut ennakkoon osannut huomioida. Kokemuksellisen tiedon kerääminen on myös tekijä, jolla perustelen teemahaastattelua aineistontuottamismenetelmänä konkreettisella tasolla. Teemahaastattelussa edetään tiettyjen etukäteen valittujen teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten varassa. Haastatteluissa on kuitenkin joustoa, joten itse haastattelutilanteissakin pystyy vielä reagoimaan mahdollisesti uuteen informaatioon.

Teemahaastattelussa käytetään Eskolan ja Vastamäen (2007, 37) mukaan hyväksi temarunkoa, johon sisältyy kolmentasoisia teemoja. Ensinnäkin on laajoja teemoja eli aihepiirejä, joista on tarkoitus keskustella. Toiseksi temarungossa on tarkentavia

apukysymyksiä, joilla varsinaista teemaa voi pilkkoa pienemmiksi ja mahdollisesti helpommin vastattaviksi kysymyksiksi. Teemarungossa voi myös olla hyvinkin yksityiskohtaisia pikkukysymyksiä, jotka otetaan käyttöön vain silloin, jos aiemmat kysymykset eivät ole tuottaneet vastausta. Hirsjärven ja Hurmeen (2009, 66) mukaan haastattelurungon ei kuitenkaan tulisi olla yksityiskohtainen kysymysluettelo, vaan teema-alueuuttelo. Teemahaastatteluja tehdessäni keskustelu etenikin varsin vapaasti ja pyrin tekemään aina jatkokysymyksiä haastateltavani mahdollisista huomioista. Näin ollen haastatteluni muistuttivat pikemminkin vapaata keskustelua, vaikka keskustelujen teemat olivat ennalta valittuja.

Yleisesti ottaen tekemissäni haastatteluissa keskustelu pysyi varsin hyvin valitsemisani aiheissa keskustelun vapaamuotoisuudesta huolimatta. Toisaalta arvelen, että se saattaa johtua pitkälti myös siitä, että valitsemani teemat olivat varsin laajoja ja täten niiden sisään mahtuu monenlaisia asioita. Haastateltavani osasivat myös vastata kysymyksiini varsin vähäisellä miettimisellä, mikä kielii siitä, että he olivat miettineet käsittelemiäni teemoja runsaasti jo ennen haastattelua. Tämä ei ollut sikäli yllätys, sillä kohtuuden maailmaan siirtyminen on usein tietoinen valinta, joka vaatinee harkintaa ja täten keskustelemiamme asioita oli ehkä mietitty jo aikaisemmin.

Teemahaastattelu ei ole välttämättä helpoin haastattelun muoto, sillä se edellyttää huolellista aihepiiriin tutustumista, jotta haastattelu voidaan kohdentaa juuri tiettyihin teemoihin. Toisaalta koen, että teemahaastattelun myötä sain valitsemiini teemoihin kaipaamaani syvyyttä ja ulottuvuutta.

Kaksi haastateltavaa valitsin Joensuussa järjestetystä Kohtuus vaarassa –toiminnasta.¹ Heidän kautta sain tietooni myös muita henkilöitä lumipallo-otannan mukaisesti. Myös muuan retkeilylehti toi tietoisuuteeni yhden potentiaalisen haastateltavan. Otin artikkelin henkilöön yhteyttä, ja täten minulle tarjoutuikin haastattelumahdollisuus. Loput haastateltavistani valitsin kohtuullistamiseen perehtyneiden henkilöiden tuntemista kohtuullistajista.

¹ Kohtuus vaarassa on säännöllisin väliajoin järjestettävä kansalaisseminaari, jonka tarkoituksena on toimia ilmastonmuutosta vastaan. Toiminta kokoaa yhteen ihmisiä ympäri Suomea. Seminaareissa keskustellaan kohtuuden kysymyksistä, jossa kaikilla osanottajilla on sananvapaus.

Kohtuuden kysymys osoittautui haastatteluissani sellaiseksi, että siitä syntyi paljon keskustelua. Osa haastateltavistani kertoi esimerkiksi omakohtaisia kertomuksia, joissa paljastui henkilökohtaisia ja luonteeltaan intiimejä yksityiskohtia. Niistä en kuitenkaan kerro tutkimuksessani vedoten tutkimuseettisiin syihin. Myös liian yksityiskohtaisten tietojen kertomista pyrin välttämään, jotta haastateltavani eivät tulisi tunnistetuiksi (ks. esim. Hirsjärvi ym. 2007, 23-27).

Arvioin, että kokeneempana haastattelijana olisin voinut saada vielä entistäkin enemmän tietoa haastateltavistani. Olisin esimerkiksi osannut tehdä vielä enemmän jatkokysymyksiä, mikäli minulla olisi ollut enemmän kokemusta haastattelutilanteista. Haastattelut tein rauhallisissa paikoissa, joissa oma eikä haastateltavieni huomio kiinnittynyt mihinkään ulkopuolella tapahtuvaan asiaan. Kahteen haastatteluun käytin puhelinhaastattelua, mutta muissa haastatteluissa olin kasvotusten haastateltavieni kanssa. Puhelinhaastattelut osoittautuivat hyväksi haastattelumuodoksi, sillä puhelimessa keskusteltaessa ei tarvinnut keskittyä muuhun kuin äänelliseen informaatioon. Toisaalta kasvotusten tehdyissä haastatteluissa itseni ja haastateltavieni välinen nonverbaali viestintä saattoi edistää asioiden käsittelyä.

Sekä puhelinhaastattelut sekä kasvotusten tehdyt haastattelut päätin toteuttaa mahdollisimman rauhallisissa paikoissa. Puhelinhaastatteluja tehdessäni haastateltavat olivat omassa kodissaan. Kasvotusten tehdyissä haastatteluissa valitsin haastattelupaikaksi hiljaisen kahvion, työhuoneen tai haastateltavien oman kodin. Valitsemani paikat osoittautuivat hyväksi haastattelupaikoiksi. Koen, että rauhallisten haastattelupaikkojen valinta oli edullista varsinaisessa haastattelutilanteessa, mutta myös haastattelujen jälkeen siitä oli hyötyä. Taustalta poisjääneet ylimääräiset hälinät helpottivat nimittäin myös litteroimista. Nauhoitin haastattelut nauhurilla ja nauhoittamiselle pyysin aina luvan. Lopulta haastattelut tehtyäni pääsin litteroimaan haastatteluja. Haastattelut litteroin sana sanalta tekstiksi. Koska en nojaudu tutkimuksessani keskusteluanalyttisen tutkimuksen vaatimaan litterointitarkkuuteen, käyttämäni litterointitapaa voi kutsua Jane Elliotin (2005, 51-53) kuvaamien siistityn litteroinnin ja yksityiskohtaisen litteroinnin välimuodoksi.

5.3 Sisällönanalyysi tutkimusmenetelmänä

Teemahaastatteluina saamani haastatteluaineiston analysoin lopuksi sisällönanalyysin mukaisesti. Sisällönanalyysi on menetelmä, jolla voidaan analysoida dokumentteja systemaattisesti ja objektiivisesti. Aineistona käytetään tyypillisesti kirjallisia dokumentteja, kuten artikkeleita, kirjoja, asiakirjoja tai keskusteluita. Pietilän (1976, 7) mukaan aineistoksi kelpaa ”kaikki inhimillisen toiminnan tai käyttäytymisen tuotteet, joita voidaan pitää esittävinä”. Tuomen ja Sarajärven (2009, 93) mukaan sisällönanalyysiä voidaan pitää yksittäisenä metodina, mutta myös teoreettisena kehyksenä, joka voidaan liittää erilaisiin analyysikokonaisuuksiin.

Sisällönanalyysi voidaan tehdä teoriaohjaavasti, aineisto- tai teorialähtöisesti. Laadullisessa sisällönanalyysissä käytetään myös jakoa induktiivisesta ja deduktiivisesta analyysistä. Induktiivisella viitataan päättelylogiikkaan, jossa yksittäistapauksista tehdään yleistyksiä ja jossa johtopäätökset eivät sisälly lähtöoletuksiin. Deduktiivinen päättely on riippuvaista lähtöoletuksista, ja siinä testataan, miten yksittäistapaukset täyttävät teorian. Tämä jaottelu on Tuomen ja Sarajärven (2009, 95) mukaan kuitenkin ongelmallinen, koska puhtaan induktion mahdollisuus on kyseenalaista ja koska siinä ei huomioida kolmatta tieteellisen päättelyn logiikkaa eli abduktiivista päättelyä. Abduktiivisessa päättelyssä teorianmuodostus on mahdollista silloin, kun havaintojen tekoon liittyy jokin johtoajatus (Alasuutari 1994). Aineistolähtöistä sisällönanalyysiä voidaan luonnehtia induktiiviseksi, teoriaohjaavaa abduktiiviseksi ja teorialähtöistä deduktiiviseksi (Tuomi & Sarajärvi 2009, 96–98). Tutkimusta ohjaavat tekijät, kuten tutkimusongelma, vaikuttavat valintaan näiden välillä.

Teorialähtöinen ja teoriaohjaava sisällönanalyysi noudattaa samoja pääperiaatteita kuin aineistolähtöinen. Suurin ero on abstrahoinnissa. Teorialähtöisessä ja teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä empiirinen aineisto liitetään teoreettisiin käsitteisiin. Teorialähtöisessä sisällönanalyysissä analyysin luokittelu perustuu johonkin teoriaan tai käsitejärjestelmään. Teoriasta tai käsitejärjestelmästä muodostetaan analyysirunko, joka ohjaa analyysiä. Tällöin aineistosta poimitaan niitä asioita, jotka kuuluvat runkoon ja joissakin tapauksissa myös niitä, jotka eivät kuulu. Analyysirunko voi olla hyvin väljä tai strukturoitu. Teoriaohjaavassa analyysissä teoriasta nousevat teemat ohjaavat analyysiä. Teoriaohjaava sisällönanalyysi etenee aineiston ehdoilla kuten aineistolähtöinenkin sisällönanalyysi,

mutta teemat ovat aineiston analyysissä valmiina, ennestään tiedettyinä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 96–98, 113.)

Oman aineistoni analysoin teoriaohjaavaa sisällönanalyysia käyttäen, sillä koin juuri sen täyttävän parhaiten tutkimukseni asettamat tarpeet. Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä teoreettiset käsitteet tuodaan esiin valmiina, ilmiöstä jo tiedettyinä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 117.) Tulkitsin siis haastatteluistani esiin nousevia merkityksiä huomioiden kuitenkin myös aiemmat tiedot ja tulkinnat aiheesta.

Valintaa teoriaohjaavan sisällönanalyysin puolesta voinen perustella jo sillä, että teemahaastattelussa käyttämiäni teemoja kehitin aikaisemmin lukemastani kirjallisuudesta inspiroituneena. Näin ollen en olisi voinut mitenkään tehdä aineistolähtöistä tutkimusta. Toisaalta Sarajärvi ja Tuomi toteavatkin, että aineistolähtöistä tutkimusta on erittäin vaikea toteuttaa, sillä havaintojen teoriapitoisuus on yleisesti hyväksytty periaate. Sarajärvi ja Tuomi kyseenalaistavat objektiiviset ja ”puhtaat” havainnot, sillä heidän mukaansa jo käytetyt käsitteet, tutkimusasetelma ja menetelmät ovat tutkijan asettamia ja vaikuttavat aina tuloksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 97.) Samasta asiasta kirjoittaa myös Silverman (1993, 208), jonka mukaan ”puhdasta dataa” ei ole, sillä kaikki tekstit ovat moninkertaisesti välittyneitä ja tulkittuja. Myös Mason toteaa (2002, 148), että aineiston purkaminen, lukeminen tai sen alustava koodaaminen eivät ole analyttisesti neutraaleja, vaan pohjautuvat tutkijan epistemologiselle ja ontologiselle esiyymmärrykselle siitä, millaisia ilmiöitä haltuun otettava teksti sisältää, mikä siinä on olennaisinta ja mihin analyysissä erityisesti keskitytään. Epäilemättä tutkimusta tehdessäni on tapahtunut suodattamista ja tulkintaa ainakin tutkimusasetelman ja –ongelman laatimisessa, teemahaastattelurunkoa muotoiltaessa, aineistoa kerätessä, analysoitaessa ja tulkittaessa.

Toisaalta teorialähtöisen analyysin mahdollisuus tutkimusmenetelmänä jäi pois, sillä en halunnut rajoittaa tutkimustani koskemaan lähinnä aikaisempien teorioiden testaamista. Kohtuus on toisaalta myös sellainen tutkimuskohde, että sitä koskien ei ainakaan vielä tätä kirjoittaessani ole tehty kunnollisia tutkimuksia. Näin ollen en yksinkertaisesti kyennyt määrittelemään aineistoani jo aiemmin tunnetun mukaisesti, sillä sellaista tietoa ei ollut saatavilla.

5.4 Sisällönanalyysin eteneminen

Kun olin käynyt lävitse haastatteluaineistoni nauhoitteita lukuisia kertoja kuunnellen ja niistä litteroimiani tekstejä lukien, minulle alkoi vähitellen hahmottua erilaisia kokonaisuuksia aineistosta. Olin jo ennen haastattelujani tehnyt tiettyjä teemoitteluja teemahaastatteluja tehdessäni, mutta nyt teemat olivat muodostuneet vielä selvemmiksi kokonaisuuksiksi. Seuraava vaihe oli siis aineiston teemoittelu.

Teemoittelu on sisällönanalyysin vaiheena Tuomen ja Sarajärven mukaan periaatteessa luokituksen kaltaista, mutta siinä painottuu, mitä kustakin teemasta on sanottu. Tässä vaiheessa on tarkoituksena pilkkoa ja ryhmitellä aineisto erilaisten aihepiirien mukaan. Tuomi ja Sarajärvi jatkavat, että aineistosta on tarkoitus etsiä tiettyä teemaa kuvaavia näkemyksiä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93.) Teemoittelussani nousivat teemoina esille kohtuuden ilmenemismuodot, kohtuuden harjoittamisen vaikeudet, leppoisuuden elementit, kohtuullistajien lähiympäristö, työntekoon liittyvät kysymykset ja kohtuuden merkitys. Kirjoitan niistä lisää myöhemmin (ks. luvut 6-8). Tässä vaiheessa en ollut vielä päässyt analysoimaan aineistoani, sillä aineiston luokittelussa, jossa etsin aineistosta teemoja, on kyse kerätyn materiaalin tuntemista ja haltuunottoa tukevasta osatehtävästä (Ruusu vuori, Nikander & Hyvärinen 2010, 11-12). Teemoittelu järjesti aineistoani kuitenkin uudella tavalla sellaiseen muotoon, joka helpotti yksityiskohtaisempien kysymyksien asettamista (vrt. Coffey & Atkinson 1996, 26-53). Tämä kuitenkin edellytti vielä lukuisia aineiston lukukertoja.

Teemojen löytämisen jälkeen pystyin aloittamaan varsinaisen analyysivaiheen. Analysoinnin aluksi asetin aineistolleni analyttisiä kysymyksiä. Tutkimukseni tarkoituksena on kartoittaa elämän kohtuullistamista eri elämän osa-alueilla, joten asetan kysymykseni kartoittamaan elämää kokonaisuudessa. Tällöin arkipäivän, vapaa-ajan ja työelämän kysymykset asettuvat omiksi tarkasteltaviksi osikseen. Pysin lopuksi tarkastelemaan elämän kohtuullistamista kokonaisuutena muodostamalla synteesejä ja liittämään sitä teoreettisiin näkökulmiin ja ajankohtaisiin käytännön ongelmiin, sekä tulkitsemaan mikä merkitys aineistosta löytämilläni aineksilla on. Tulkinta onkin olennaista, sillä analyysivaiheen tehtävä on saada aineistosta systemaattisesti läpikäyden irti jotain, joka suorissa lainauksissa ei sellaisenaan ole läsnä (Ruusu vuori ym. 2010, 19; Hirsjärvi ym. 2007, 224-225). Analyysivaiheessa tuli konkreettisesti ilmi

metodikirjallisuudessaakin esitetty väite, että työskentely vaatii aikaa (Lehtonen 1999, 133; Eco 1989, 38). Aineiston tarjoamat oivallusmahdollisuudet tulivat esille vähitellen, asioita miettimällä.

5.5 Tutkimukseni kohtuullistajat

Seuraavaksi esittelen lyhyesti kaikki haastateltavani. Käytän haastateltavieni nimeämiseen järjestysnumeroa, jotta lukijan olisi helpompi seurata kenestä haastateltavasta kirjoitan. Esimerkiksi ”M 1” viittaa siis aina siihen henkilöön, jonka pian esittelen haastateltava 1:senä. Kyseisessä luokittelussa ”M” viittaa miespuoliseen henkilöön. Naispuolisista haastateltavistani käytän sen sijaan merkintää ”N”, milloin ”N 1” viittaa ensimmäiseksi haastattelemani naiseen, ”N 2” toiseen ja niin edelleen.

Haastattelemani henkilöt olivat pääosin korkeasti koulutettuja. Haastateltavistani kaksi oli koulutukseltaan tohtoreita ja joukossa oli myös kolme maisteria. Valinta korkeasti koulutettujen haastateltavien ottamiseen oli tietoinen, sillä usein juuri koulutuksen myötä vastuullisemmat työpaikat aukeavat työntekijöille. Vastuun myötä lisääntyy usein myös työn vaativuus, mikä ulottuu usein myös vapaa-ajalle, sillä kaikkia töitä ei voida aina tehdä työajalla. Vaativat työtehtävät voivat jäädä helposti myös mieleen, joten näin ollen vapaa-ajalla rauhoittuminen ja työstä irtaantuminen vaikeutuu. Vähemmän vastuullista työtä tekevien ottaminen haastattelujoukkooni olisi toki saattanut tuoda vertailuasetelman, mutta en kuitenkaan kokenut, että sellaisen tekeminen olisi ollut järkevää tässä tutkimuksessa.

Tutkimukseni kohtuullistajat ovat sellaisessa asemassa, että heillä on ollut mahdollisuus kohtuullistamiseen. Kaikilla ei välttämättä ole mahdollisuuksia vähentää esimerkiksi tehtäviä työtunteja, jos pankkilainoja on suuressa määrin maksettavaksi. Haastattelemani N 1 kertoo, että hän kokee olevansa etuoikeutetussa asemassa. Hänellä on perheensä kanssa sen verran vakaa taloudellinen tilanne, että heillä on mahdollisuus suurempaan valinnanvapauteen. Hän arvioi, että kaikilla ei suinkaan ole samanlaista mahdollisuutta. N 1 kertoo, että hänellä on puolisonsa kanssa paljon rahallista vapautta myös sen takia, koska heillä ei ole lapsia ja heidän menonsa eivät ole muutenkaan kovin suuret. Muilla haastateltavillani toisaalta on lapsia, joten kohtuullistamisen voi nähdä mahdolliseksi myös lapsiperheellisille.

Haastateltavien keski-ikä on 44 vuotta. Tässä suhteessa haastateltavieni ikäkeskiarvo poikkeaa Hamiltonin tutkimuksen ikäkeskiarvosta. Siteerasin jo aiemmin Hamiltonin arvioita siitä, että downshifitajat ovat noin 30 vuotta vanhoja, ja 40–50-vuotiaat ovat hänen tutkimuksensa mukaan hieman epätodennäköisemmin downshifitajia. Nuorinkin haastateltavani oli 37-vuotias, joten haastateltavani olivat siis selvästi Hamiltonin joukkiota vanhempia. Ikäjakaumaan vaikuttaa tosin jo haastateltavieni korkea koulutustaso. Erityisesti tohtoriksi olisi voinut olla vaikea kouluttautua 30-vuotiaana (ks. esim. Sainio 2010, 24). Haastateltavien sukupuolijakauma on tasainen, sillä haastateltavistani 3 on miehiä ja 4 naisia.

5.6 Haastateltavien esittely

Yhteensä seitsemästä haastateltavastani ensimmäinen (M 1) on tietotyöläinen, jonka elämän valinnat eivät ole välttämättä johtaneet työnteon vähentämiseen, mutta luontoon liittyvät arvot ovat sitäkin tärkeämpiä. M 1 kertoo, että hänellä ei ole autoa eikä televisiota ja ruokakin on pääasiassa kasvispainotteista. Täten M 1 täyttää downshiftingin tunnuspiirteet henkilökohtaisen valinnan teon muodossa, mutta hänen valintansa vastaavat myös käsitettä degrowth, missä päähuomio on kasvun vastustamisessa. M 1 kertoo olevansa etuoikeutetussa asemassa, koska hän on voinut toimia luonnon puolesta ja saada siitä vielä rahaakin. Hän myös kertoo, että hänen vesi- ja hiilijalanjälkitestituloksensa ovat alle suomalaisten keskiarvon. Aina kohtuudessa eläminen ei tosin ole helppoa, kuten M 1 kertoo. Esimerkiksi lumihangessa polkupyörällä ajaminen ”selkä höyryten” tavaroiden kanssa saattaa herättää hänen mielestään ohi ajavien autoilijoiden mielessä lähinnä ”hullun kuvaa”. Kuitenkin M 1:n mielestä todellisia hulluja ovat juuri autoilijat, jotka eivät kyseenalaista autoiluaan.

Toinen haastateltavani N 1 on apurahojen varassa toimiva vapaa tutkija, joka kokee kykenevänsä elämään varsin kiireettömässä elämässä. Muutos kiireisemmästä työstä vapaampaan ja omaehtoiseen tutkijan työhön syntyi ajankäytöllisten kysymysten ja toisaalta myös muutoshaluisuuden vuoksi, sillä haastateltavani kertoi halunneensa saada erilaisia työtehtäviä kyllästyttyään edellisiin töihinsä. Hän myös kertoo, että vaikka nykyisin tulot eivät olekaan samat kuin kokopäivätoita tehdessä, työn sisältö ja mielekkyys ovat olennainen asia palkan ollessa hänelle varsin triviaali kysymys.

Haastateltavat M 2 ja N 2 haastattelin samaan aikaan. He ovat omavaraistaloutta harjoittava pariskunta. Heidän kohtuullisuuden taso on monessakin mielessä hyvin korkea, sillä he kykenevät tuottamaan käytännössä kaiken itse eivätkä he käytä ollenkaan motorisoituja koneita. Saasteita ja jätteitä heidän taloudessaan syntyy vain huomattavan vähän. Pariskunnan nainen tekee viikossa muutaman tunnin palkkatöitä, joten he saavat rahaa hieman käytettäväkseen joidenkin pienten menojen rahoittamiseen. Pariskunnan mies kertoo pärjäävänsä kokonaan ilman rahaa, joskin vuositasolla hän käyttää 30-50 euroa polkupyörän renkaisiin, joita hän ei pysty tekemään itse.

Haastateltava M 3 on kohtuuden kysymyksistä kiinnostunut ja niitä pohdiskellut henkilö, joka toimii myös aktiivisesti Kohtuus vaarassa –toiminnassa. Hän kulkee työmatkansa linja-autolla ja kertoo, että hänellä on työnsä ohessa aikaa myös muille asioille, kuten järjestötoiminnalle.

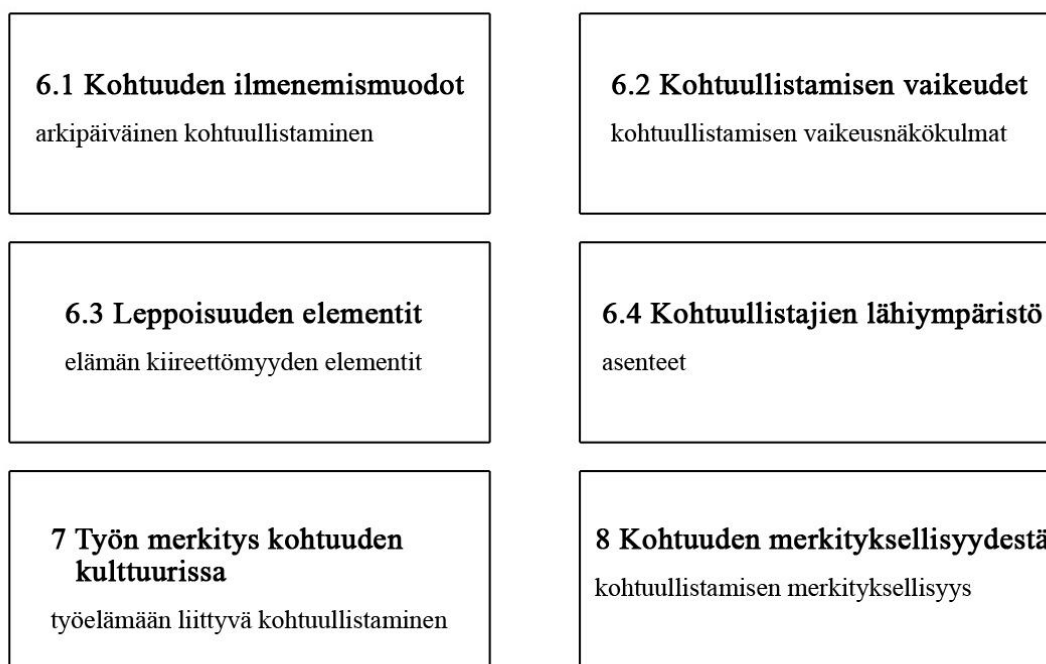
Haastateltava N 3 on henkilö, joka kertoo tehneensä miltei vuoden kestäneen maailmanympärysmatkan vuonna 2005. Hän siis irtautui ainakin hetkellisesti kokonaan niin sanotusta yhteiskunnan oravanpyörästä. N 3 kertoo, että retkensä tehtyään kohtuuden kysymykset tulivat hänelle hyvinkin läheisiksi, kun hän huomasi kuinka vähällä ihmiset voivat olla onnellisia.

Haastateltava N 4 on sen sijaan perheenäiti, joka oli päättänyt jäädä töistään pois maksimiajaksi lastensa kanssa. Työnantaja ei ollut aina mielissään haastateltavani valinnoista, mutta hän itse sen sijaan kokee valintansa olleen ehdottomasti oikea. Hän kokee suhteensa olevan lapsiinsa nyt selvästi syvempi, kun hän päätti antaa heille aikaa.

Teemahaastatteluissa oletin, että haastateltavani olisivat vähentäneet työaikaansa. Näin ei kuitenkaan ollut aina käynyt ja lisäksi työajan selvittäminen oli vaikeaa, sillä työpäivät eivät olleet osalla haastateltavistani tasaisesti tietyn pituisia. Pitkäksi työviikoksi haastatteluissani määriteltiin systemaattisesti 50 työtunnin mittainen työviikko. Tasaisimmin 50 tunnin työviikkoa tekee haastateltavani M 1. M 3 kertoo, että hänellä kyseinen tuntimäärä täyttyi vielä 1990-luvulla, sillä hänen mukaan laman jälkeen pienemmissä kunnissa jokaisella virkamiehellä virkoja oli useampia. Nykyisin työtunnit ovat tasoittuneet M 3:lla 36 työtuntiin viikossa. Haastateltavani N 3 ja N 4 tekevät tällä hetkellä lyhennettyä työviikkoa, sillä he pyrkivät olemaan enemmän lastensa kanssa.

6. KOHTUUEDESTA

Tutkimukseni aineisto jakautui teemoiksi, joita käsittelen seuraavissa kappaleissa. Teemoja selventääkseni esitän ne kuvion muodossa (kuvio 1).

KUVIO 1. Tutkimuksen teemat

Tarkasteltavia aihepiirejä on tutkimuksessani varsin monta. Aiheiden rajausta olisi voinut harkita, mutta toisaalta se ei ollut tutkimuksessani mahdollista, sillä muuten en olisi kyennyt kartoittamaan kohtuullistamisen ilmiötä laaja-alaisesti. Tutkimukseni yhtenä tavoitteena oli pyrkiä selvittämään näkykö elämän kohtuullistaminen elämän eri osa-alueilla, joten tällöin myös tarkasteltavaksi valitsemani teemojen piti pystyä vastaamaan kysymykseen.

Teemoja tutkimuksessani on yhteensä kuusi. Aloitan kohtuuden ilmenemismuodoilla, joissa tulee esille kohtuuden konkreettisia piirteitä arkipäiväisessä elämässä. Kohtuuden vaikeudet sen sijaan kuvaa kohtuuteen perustuvaan elämäntapaan liittyviä haasteita, mikäli sellaisia on. Jatkan leppoisuuden elementeillä, joissa kerron millä tavalla elämän kiireettömyyttä tuottavat tekijät ilmenevät. Sitä seuraa kohtuullistajien lähiympäristö, jossa

esittelen haastateltaviani lähellä olevien henkilöiden suhtautumista kohtuullistamiseen. Työnteon teemassa esittelen työhön liittyviä näkemyksiä, jotka eivät välttämättä aina merkitse työnteon vähentämistä, vaikka sekin on toki pohdittava asia. Viimeisenä teemana on kohtuuden merkitys. Siinä selviää, miksi kohtuus ja kohtuullistaminen ovat tärkeitä asioita informanteilleni.

6.1 Kohtuuden ilmenemismuodot

Tarkastelen ensimmäiseksi elämän kohtuullistamista **arkipäiväisenä kohtuullistamisena**. Ulrich Beck on arvioinut, että valitseminen on väistämätön ja pakollinen osa arkea (Beck 1992, 137). Myös elämän kohtuullistaminen esiintyy tietynlaisina valintoina, joiden taustalta on nähtävissä arvonäkökulmia. Arkipäiväisessä kohtuullistamisessa on kyse tilanteesta, jossa ympäristökysymys ja tietoisuus riskeistä ovat nostaneet ympäristökeskusteluun nimenomaan arkielämään liittyviä pohdintoja. On pohdittu millä tavalla ihmiset voivat vaikuttaa valinnoillaan ympäristön hyvinvointiin ja samalla välttää tai vähentää ympäristöriskejä. Valintojen on katsottu olevan tärkeä jälkimodernia elämää määrittävä tekijä. Arkipäiväisessä kohtuullistamisessa pyritään tavoittelemaan asetettuja tavoitteita, joten kohtuullistaminen on tulkittavissa myös toiminnaksi, jonka uskotaan vaikuttavan konkreettisesti tavoiteltaviin asioihin (Moisander 2001, 161-164).

Arkipäiväistä kohtuullistamista kartoittaessani selvisi, että kohtuullisuus ei ilmene aina suurina ja vaativina tekoina, vaan se voi ilmetä myös pieninä ja yksittäisinä tekoina. Arkipäiväinen kohtuullistaminen esiintyy aineistossani *kierrättämisenä, liikkumismuotojen valitsemisena, tietynlaisen sähkön ostamisena ja ruokavalion valinnoilla*.

Käsittelen ensimmäiseksi **kierrättämisen teemaa**. Haastattelemani M 1 kertoo oman vapaa-ajan kohtuudesta, että hän kierrättää kaiken. Kierrättäminen on arkipäiväinen teko, joka ei juuri vaadi ylimääräistä työskentelyä kohtuuteen pyrittäessä. Roskasäiliöitä vaan pitää olla useampi, jotta erityyppiset roskat voidaan lajitella oikeisiin säiliöihinsä. Kuitenkin kierrättäminen vastaa tekona kohtuuden ajatusta ja ympäristöystävällisyyden ihannetta.

Esimerkki osoittaa, että kohtuus voi ilmetä myös sellaisina tekoina, joita haastateltavat eivät huomaa välttämättä edes kertoa haastattelutilanteissa. Kierrätys on tekona pieni,

arvioiden mukaan kierrätyksen aikaansaama ympäristöetu on yksityishenkilöillä vähäinen. Kierrätys ilmenee ennemminkin periaatteena, jossa pyritään valitsemaan sellaiset tekemisen ja tekemättä jättämisen kohteet, jotka vastaavat parhaiten kohtuuden ajatusta.

Kohtuuskeskusteluissa paljon esillä ollut **ympäristöystävällisen liikennekulttuurin muoto** esiintyy myös tutkimuksessani yksittäisenä ja arkipäiväisenä kohtuuden tekona. Haastattelemani M 1, N 1 ja M 3 painottavat kohtuullista liikkumistapaa. M 3 kertoo, että vaikka hänellä on hieman pitempi työmatka, sen kulkeminen linja-autolla on hänen mielestään yllättävänkin kätevää. Hän tosin arvioi, että kulkumuodon valinta edellyttää tiettyjä kriteerejä:

”Tietynlaisia järjestelyjähän se vaatii ja ehkä myös tämmöstä vähän kiireetöntä suhtautumista.”

Kiireetön suhtautuminen viittaa aikakäsitykseen, jossa aika on nopeudeltaan pikemminkin hidasta kuin nopeaa aikaa. M 3 kuvaa tilannetta näennäisellä kiireen rakentamisella, jossa vaihtoehtoina ovat julkinen liikenne ja yksityisautoilu. M 3 kertoo, että suuri osa hänen asuinalueella työssäkävivistä kulkee matkansa autolla, vaikka tarjolla olisi myös julkinen liikenne. Hän on kuullut, että eräs argumentti yksityisautoilun puolesta on se, että omalla autolla kulkeminen voi säästää puoli tuntia päivässä työmatkoissa. Vasta-argumenttina M 3 on esittänyt, että ”mitä ihmettä ihmiset sillä puolella tunnilla tekevät”. Hän arvioi, että yksityisautoilun ja julkisen liikenteen välinen kysymys on merkittävä asia, joka paljastaa näennäisen kiireen rakentamisen. Näennäisessä kiireessä aika on nopeaa aikaa, mutta ei välttämättä tehokasta. Vaikka autoillessa säästäisi hieman aikaa, ei ajan todellisesta säästämisestä voida puhua. M 3 kertoo, että linja-autossa ehtii tehdä neljäkymmenen kilometrin aikana haluamiaan asioita, kun ei tarvitse ajaa autolla. Matkan aikana hän voi tehdä vapaasti valinnan esimerkiksi lukemisen tai lepäämisen väliltä. Hän kokee, että kiireeseen liittyen juuri valinnanmahdollisuus on merkittävää.

”Sehän aika paljon leppoistaa tota päivää, ei tarvi ite ajaa autoa, voi lueskella matkat. Sitä ehtii puoleentoista vuoteen lukee aikamoinen läjä kirjoja tossa matkan varrella.”

”Siinä saa sitten ite valita sen että lukeeko vai pistäkö silmät kiinni.”

Kohtuullinen liikkumismuoto ilmenee M 3:n kuvaamana julkista kulkuneuvoa käyttämällä. Linja-auto tuottaa kulkiessaan pakokaasuja, mutta ympäristöhaitta on pienempi, mikäli linja-autossa on useampi sellainen henkilö, joka kulkisi muutoin matkansa yksityisautolla. Haastateltavani M 3 painottaa kulkumuodon merkitystä oikeanlaisena valintana nimenomaan ympäristöystävällisyyden vuoksi. Ajankäytöllisesti kiireetön suhtautuminen paljastaa elämän kohtuullistamiseen liittyviä asetelmia, jossa haastateltavani on valmis käyttämään hieman enemmän aikaa saavuttaakseen myönteiseksi kokemiaan asioita. On arvioitu, että liikenne tuottaa neljänneksen ilmansaasteista teollisuuden saasteisiin verrattuna. Autojen pakokaasut ja etenkin tilanjaollinen asema kaupunkitilassa huomataan kuitenkin helpommin. (Toiskallio 2002, 32.) Yksilötason toimintana suora vaikuttaminen tehtaiden toimintaan voi olla kuitenkin ongelmallista, mutta liikkumismuodon valitsemisella saasteiden vähentäminen on mahdollista. On kuitenkin eri asia näkykö yksilöiden valinnat esimerkiksi ilmansaasteita mittaavissa tutkimuksissa. Kyse onkin enemmän periaatteesta, jonka mukaan oma toiminta mukautetaan vastaamaan omia ihanteita.

Haastattelemani N 1 sen sijaan kertoo, että ei ole koskaan lentänyt Suomessa kotimaanlentoja. Hänen mielestään lentämättömyys on eräänlainen hitauden kulttuurin ilmenemismuoto. N 1 kertookin pitävänsä esimerkiksi junalla matkustamisesta. Liikkuminen paikasta paikkaan tapahtuu ympäristöystävällisesti, ja myös N 1 kertoo nauttivansa siitä, että hän voi käyttää matkustamiseen menevän ajan vapaasti.

Haastateltavistani N 1:n lisäksi myös M 1 kertoo pyrkivänsä välttelemään lentämistä. Lentoliikenteen onkin arvioitu olevan yksi suurimmista liikkumiseen liittyvistä saasteiden aiheuttajista. On arvioitu, että lentämällä tehty matka aiheuttaa moninkertaisesti päästöjä esimerkiksi junalla matkustamiseen verrattuna. Toisaalta lentämättömyyttä voi kritisoida siinä mielessä, että lentokoneet lentävät joka tapauksessa, vaikka yksittäinen matkustaja ei niissä matkustaisikaan. Lentoliikenteen välttäminen perustuukin enemmän ajatukseen, jonka mukaan lentokoneilla tehtäviä liikennevuoroja ei ainakaan lisätä, mikäli niissä ei ole tarpeeksi matkustajia. Päinvastoin, mikäli useampi matkustaja valitsisi ympäristöystävällisemmän kulkumuodon, lentoliikenne voisi vähentyä. Täten lentoliikenteen välttämistä voidaan pitää yhtenä kohtuullisen elämän tunnuspiirteenä, jossa ajatus on lähellä käsitteen degrowth merkitystä.

Haastatteluissani nousi esille myös tulkintamahdollisuus elämän kohtuullistajien tavasta valita koteihinsa tulevan sähkön valmistusmuoto. Tästä nousee esille **sähkön arvottamisen teema**, josta keskustelin M 3:n kanssa. M 3 kertoo, että hänen ja Kohtuus vaarassa -toiminnan yksi keskeisimmistä kysymyksistä on uraanikaivostoiminnan vastaisuus.

”On tää uraanikaivoshomma. Ja sit tuota tietysti tää ydinvoima siihen liittyen.”

Uraanikaivostoiminnalla M 3 viittaa Pohjois-Karjalassa Enon ja Kontiolahden alueella ilmenneeseen uraaninvastaiseen liikehdintään. Tapio Litmanen kirjoittaa (2008, 132-134), että toiminnassa on pyritty vastustamaan alueen uraanikaivostoimintaa. Litmanen tulkitsee aiheesta käytyjä tutkimuksia kirjoittamalla, että kaivostoiminta nähdään metaforana, jonka kautta ilmaistaan teollistumisen ja globalisaation sosiaalisia ja ympäristöllisiä ahdistuksia (Litmanen 2008, 126). Esille tulee uraanikaivostoiminnan ja sitä myötä ydinvoiman vastustaminen, jonka vastaisuus voidaan tulkita osaksi myös kohtuullistajan elämää. Yksi Kohtuus vaarassa -liikkeen tavoitteista onkin ”kotimaisen, hajautetun ja uusiutuvan” energiantuotannon valitseminen. Tästä voi tulkita, että yksi kohtuullistajan arkipäiväisistä tavoitteista saattaa olla tietyyntyyppisen energian valitseminen. Kyseessä on myös tietyyntyylisten kulutusvalintojen tekeminen.

Kierrättämisen, liikkumismuotojen ja sähkön arvottamisen lisäksi yksittäisen kohtuuden teon arkipäiväisessä kohtuullistamisessa muodostaa myös **kohtuullistajien ruokavalio**. Jos sähkön valitsemisen voi tulkita tietyyntyyllisenä kulutuskäyttäytymisenä, myös ruokavalion voi tulkita sellaiseksi. Haastateltavani M 1 kertoo, että hänen ruokavalionsa koostuu pääasiallisesti kasvisruokavaliosta. Kasvisravinnon on kerrottu olevan hiilijalanjäljeltään liharuokia kevyempää, joten kasvissyönnin valinta osoittaa pyrkimyksen kohtuullistamiseen. M 1 kertoo tekevänsä tietoisia valintoja myös tietyyntyyllisten ruokien väliltä. Hän pyrkii kuluttajana valitsemaan kohtuulliseksi näkemiään elintarvikkeita, kuten esimerkiksi lähiruokaa. Tässä nousee esille eräänlaisen vihreän kuluttamisen tunnuspiirre, jossa kuluttajaa kannustaa usko siihen, että pienillä teoilla on mahdollisuus vaikuttaa (ks. myös Moisander 2001, 161-164). Tietyyntyyllisillä kulutusvalinnoilla on tulkittavissa olevan kulutukseen liittyvät merkitykset, jolloin tarkastelun mielenkiinto kohdistuu ostettujen tuotteiden käyttöarvon sijasta niiden symboliarvoon (Jallinoja 2004, 122). Myös Jarno Valkonen ja Tapio Litmanen arvioivat (2010, 143-144), että kun yhä suurempi joukko

ympäristöpainotteisia kuluttajia vaatii ympäristöystävällisiä tuotteita, kuluttajat toimivat markkinavoimien lailla ja pakottavat yritykset ekologisoitumaan. Kuluttaja äänestää lompakollaan ympäristöpoliittisissa asioissa (Moisander 2004, 293; Ilmonen 1993, 124).

Myös omavaraistalouden harjoittajat M 2 ja N 2 syövät kasvisravintoa, jonka he ovat itse valmistaneet alusta saakka. Heidän syömästään ravinnosta keskustellessamme esille tuli myös ravinnon energiapitoisuus. N 2 kertoi, että heidän ruokavalinnoilla ei pääse lihomaan. Tässä suhteessa elämän kohtuullistamisen voi nähdä näkyvän jopa ulkoisessa olemuksessa vartalon mittasuhteiden muodossa. M 2 ja N 2 osoittautuivat suhtautuvan ruokaan pitkälti ravinnon saamisen muotona. M 2 ja N 2 kertovat, että heidän harjoittaman omavaraistalouden myötä ruuan todellisen arvon ymmärtää konkreettisesti, kun jokaisen työvaiheen on tehnyt itse. Mikäli vihannekset maksaisivat kaupassa vain vähän, ei niiden syömistä tule välttämättä kovin paljon ajatelleeksi. Aivan toinen on tilanne, kun ruoka on tehty alusta loppuun aivan itse. Itse tehdyn ruuan valmistamiseen vaaditun vaivan tiedostaa aivan eri tavalla, varsinkin jos vertailukohtana on valmiin einesruoan lämmittäminen mikrossa. Tällaiset näkökulmat saattaisivat vähentää ylensyöntiä, kun ruokaa ei syötäisi kuin nälän tyydyttämistä varten. Näiltä osin voi arvioida, että nyky-yhteiskunnan liiallinen helppous on saattanut vaikuttaa ylipainoisuuden lisääntymiseen.

Arkipäivän kohtuullistaminen näkyy M 2:n ja N 2:n elämässä empiiristen havaintojeni mukaan myös monella muulla tavalla. Kun vierailin heidän maatilallaan haastatellakseni heitä, minulle selvisi, että haastateltavani olivat pyrkineet kohtuullisuuteen kaikissa maatilalla näkyvissä asioissa. He tekevät kaikki työt käsin, eikä motorisoituja koneita näkynyt missään. M 2 esitteli minulle rakentamiaan rakennelmia, joiden rakentamisessa hän oli käyttänyt mahdollisimman luonnonmukaisia materiaaleja. WC-tiloissakin näkyi luonnonmukaisuus, ja vessapaperin tilalla oli suoraan luonnosta kerättyä materiaalia. M 2:n ja N 2:n elämäntyö osoittaa, että vaikka kohtuullistaminen ilmenisikin yksittäisinä asioina, voi sen kokonaismäärä olla hyvin suuri. Arkipäivän kohtuullistamisessa luokittelen M 2:n ja N 2:n kohtuuden tason maksimaaliseksi.

6.2. Kohtuullistamisen vaikeudet

Elämän kohtuullistaminen voi siis koostua pienistä yksittäisistä asioista. Yksittäiset asiat voivat olla arkipäiväisiä, mutta tiettyjen arkipäiväistenkin asioiden tekemisessä voi koitua

elämän kohtuullistajalle vaikeuksia. **Kohtuullistamisen vaikeusnäkökulmat** onkin seuraava tarkastelemani teema. Kohtuullistamisen vaikeusnäkökulmiin kuuluvat *rakenteiden muutos, taloudelliset menetykset, vaihtamisen pelko, erilaisuuden kokemus ja ihanteiden ja todellisuuden ristiriita*.

Kohtuullisen elämäntavan valinneiden ihmisten keskuudessa on huomioitu, että kohtuullisten valintojen tekeminen on toisinaan vaikeaa runsauden maailmassa. Rakenteita on rakennettu sillä oletuksella, että niiden käyttäjä soveltaa runsauden kulttuuria. Esimerkiksi **liikuntakulttuurin muutos** voi aiheuttaa ongelmia kohtuullisen elämäntavan valinnoille. M 1 ilmaisee huolensa vapaa-aikaan liittyen, sillä esimerkiksi liikuntaharrastus on hänen mielestään muuttunut ”ulkoilmaihmissen Suomessa” pitkälti sisäliikuntaan painottuvaksi. Muutenkin M 1 toteaa, että amerikkalaistuminen näkyy voimakkaasti myös Suomessa, missä auton käyttö on haastateltavani mukaan jatkossa yhä itsestään selvempi osa ihmisten elämää. Liikuntapaikoille päästäkseen tulee käyttää omia yksityisautoja, joten jo aiemmin kuvattuja kohtuuden liikkumismuotoja (ks. luku 6.1) käyttämällä niihin pääseminen voi olla vaikeaa. Autoistumisen ja lentoliikenteen onkin nähty muovaavan länsimaista elämäntapaa, minkä on puolestaan nähty lisäävän autoilun ja lentoliikenteen kysyntää (Pantzar 1997, 56-57).

Toisaalta kyse ei ole pelkästään liikuntakulttuurin muutoksen aiheuttamista vaikeuksista, vaan myös **kaupparakenteiden muutos** aiheuttaa ongelmia kohtuulliselle liikkumismuodolle (ks. myös Toiskallio 2001, 23). M 1 arvioi, että suuria kauppakeskuksia rakennetaan kovalla vauhdilla ja samaan aikaan pienet lähikaupat menettävät asiakkaansa. Tällöin esimerkiksi kävellen on vaikea asioida kaupassa, jos etäisyyttä kertyy liiaksi. M 1 sanoo, että ympäristöystävällisen kulkumuodon sijaan ihmiset lähes pakotetaan valitsemaan auto, jotta pystyttäisiin lähtemään kaukana sijaitsevalle kauppakeskukselle. Suurten kauppakeskusten sijoittuminen kauas asutuksesta ilmenee kohtuullistajien näkökulmasta vaikeuden tuottajana, joskin ”hyvän ostopaikan” saavutettavuus näyttäisi olevan myös yleisesti ottaen nykyisin hieman tärkeämpää (Marjanen & Saviranta 2004, 305). Aineistoni ei paljasta syitä rakenteiden muuttumiselle, mutta sen vaikutus kohtuullistamiselle on kuitenkin nähtävissä. Kohtuullistajat käyttävät samoja teitä ja rakenteita kuin muutkin ihmiset. Ongelmalliseksi tilanne muuttuu kohtuullistajien kannalta siinä, että infrastruktuuria on suunniteltu muista kuin kohtuullistajien lähtökohdista käsin. Asetelma käsitteellistyy eräänlaiseksi kulttuurin viiveeksi, jossa rakenteiden muutoksen

nopeus aiheuttaa ongelmia perinteiselle kulkumuodolle, kuten polkupyöräilylle tai kävelyllä. Yksilötasolla ongelmat ilmenevät henkilökohtaisina vastoinkäymisinä, mutta suuremmissa mittakaavassa rakenteellisten muutosten tuomat vaikeudet määrittyvät rakenteellisina ongelmina (Mills 1990, 13). Asetelmasta voi tulkita toimeenpanevien elimien toiminnan suuntauksia ja arvonäkökulmia. Muutos liikuntakulttuurissa ja kaupparakenteissa on myös osoitus runsauden kulttuurin leviämisen voimakkuudesta.

Liikkumisen vaikeusnäkökulmien teemaan liittyy myös sellaista **työhön liittyvää matkailun vaatimusta**, jossa kohtuullista kulkumuotoa ei välttämättä voida käyttää. Esille nousee lentokoneen käyttämisen velvoite. N 1 kertoo joutuneensa käyttämään lentokonetta toisinaan matkustaessaan konferensseihin. Myös M 1 kuvaa työnsä huonoimmaksi puoleksi erityisesti sen, että siinä on edellytyksenä runsas lentomatkaileminen vaatimus.

”Kaikkialla pitäisi näyttäytyä, että pärjäisi akateemisten työtehtävien taistelussa.”

M 1 kertoo tehneensä kerran periaatepäätöksen ja olleensa yhtäjaksoisesti kuusi vuotta käyttämättä lentokoneita. Tämä ei kuitenkaan estänyt hänen työskentelyään, hän vaan ei ollut esimerkiksi seminaareissa henkilökohtaisesti paikan päällä, mutta hänen lähettämänsä työt liitetiedostoineen kyllä päätyivät perille. Tällaista valintaa M 1 pitää kuitenkin vaikeana, sillä hän kertoo akateemisen kentän alkavan helposti hyljeksiä tällaisia yksilöitä. Näin ollen hän joutuu valitsemaan joko urallaan edistymisen tai kohtuullisen liikkumistavan väliltä. Pääsääntöisesti M 1 kertoo pyrkivänsä välttelemään lentoliikennettä.

Kohtuullinen elämä voi olla haaste myös taloudelle, mikä ilmenee **taloudellisten menetysten teemassa**. Haastattamani N 1 kertoo, että ei kaipaa suurempaa tulotasoa, jonka kiireisempi elämä hänelle toisi. Hän kylläkin mainitsee tulevan eläkkeensä epävarmuuden, mutta ei ole siitä toisaalta ollenkaan huolissaan. Hän arvioi, että monelle juuri ansiotulojen vähentyminen on esteenä kohtuullisempaan elämään siirtymiseen. Toisaalta ongelmana saattaa olla muukin henkinen este, kuten esimerkiksi ettei uskalla vaihtaa työtään tai muita asioita elämässään. N 1 arvioikin, että ihmisillä on useasti enemmän valinnanvapautta elämässään kuin he edes uskaltavat itselleen myöntää.

”No monillahan se tietysti on varmaan se talous mikä estää vaik ois niinku halua jotenkin yksinkertaistaa elämää. Tosin täst on keskusteltu aina ihmisten kans että joskus se voi olla jokin muukin henkinen este ettei uskaltadu vaihtamaan työtä tai muita isoja elämän kuvioita. Et usein ihmisillä ehkä on vähä enemmän vapautta valintoihin kun ne kuvittelee tai kuin mitä ne uskaltaa itelleen myöntää.”

Aineistositaatti N 1:n haastattelusta osoittaa, kuinka taloudellisten menetysten teema saa rinnalleen **vaihtamisen pelon teeman**. N 1 arvioi taloudellisten ongelmien merkityksen olevan suuri syy siihen, että esimerkiksi työaikoja ei haluta lyhentää. N 1 siis arvioi, että vähemmän rasittavan tai esimerkiksi sisällöllisesti kiinnostavamman työpaikan vaihtaminen ei ole myöskään mahdollista, sillä vaihtamiseen liittyvää muutosta pelätään. Sama tilanne on muiden elämänalueiden muutosten kohdalla. Myös tiettyjen kulutukseen liittyvien paineiden takia elämän kohtuullistaminen voidaan kokea vaikeaksi.

”Ja sehän niinku heti tuntuu myös taloudellisesti jos ei oo mitään kulttuurista painetta lentää kerran tai kaks johonki kaukomaille vuodessa, niin onhan se aika pitkä penniki tietysti.”

Sitaatissa tulee esille N 1:n kertomana eräs toisinaan välttämättömäksi koettu kulutukseen liittyvä tekijä, eli matkustelu. Lomamatkat ilmenevät sitaatissa kuten aiemmin Kaj Ilmosen kuvaamat merkkituotteet (ks. luku 3) – myös lomamatkojen ostamisella pyritään osoittamaan sosiaalisia suhteita ja kollektiivisia identiteettejä. Kyseessä on pyrkimys erottautumiseen, eli distinktion (Bourdieu 1984). Lomamatkojen ostamiseen on paineita, jotta omaa arvoa voidaan esittää muille. Siksi myös työtehtävien vähentäminen on vaikeaa, sillä ansiotuloja ei haluta vähentää. Tilanteesta on myös tulkittavissa kulutukseen viittaava tunnuspiirre elämän kohtuullistamisessa, jossa kuluttaminen ilmenee vain konkreettisten tarpeiden tyydyttämisenä, eikä pyrkimyksenä distinktion. Lomamatkojen konkreettinen tarve ilmenee sitaatissa kyseenalaisena. Kuluttaminen vain konkreettisten tarpeiden tyydyttämisenä on määritelty utilitaristiseksi kuluttamiseksi (Saarinen 2001, 52). Utilitaristinen kuluttaminen näyttääkin olevan tunnusomaista elämän kohtuullistamisessa. On kuitenkin mahdollista, että myös utilitaristinen kuluttaminen on tulkittavissa distinktion käsitteellä.

N 4 kertoo, ettei hänelläkään ole ollut puolisonsa kanssa taloudellisia vaikeuksia vaikka haastateltavani olikin viisi vuotta poissa työelämästä. Näin ollen tutkimuksessani ei ilmentynyt samanlaisia taloudellisesti vauraamman elämän haaveita, joita luvussa 4 viittaamassani Hamiltonin tutkimuksessa oli ollut. N 4 tosin arvioi, että hänen puolisonsa korkeiden tulojen myötä tilanne on ollut niin hyvä. Haastateltavani arvioi, että jos hän olisi ollut esimerkiksi yksinhuoltajana, olisi hänellä ollut varmasti tiukempaa. Muutkaan haastateltavani eivät kertoneet taloudellisista ongelmista. Ongelmattomuus kertoo joko haastateltavieni hyväosaisuudesta tai sitten suhtautumisesta materiaaliseen vaurauteen – kummatkin näyttävät aineistoni mukaan selittävinä tekijöinä.

Kohtuullisen elämäntavan valinnut henkilö saattaa kokea ongelmallisena myös **erilaisuuden kokemuksen**. Maailmanympärimatkalla ollut N 3 kertoo, että erityisesti kaikkein köyhimmissä maissa käytyään ja Suomeen palattuaan suomalaisten tyytymättömyyden huomasi selvästi. Kun N 3 näki, kuinka onnellisina käytännössä mitään omistamattomat ihmiset elivät köyhissä maissa, Suomeen paluu koettiin vaikeana. N 3 kokee, että hyväosaisiksi nähdyt suomalaiset olivat toinen toistaan tyytymättömämpiä ja he valittivat pienimmistäkin asioista. Tässä mielessä N 3 koki Suomeen paluun ahdistavana kokemuksena, sillä tyytymättöminä koettujen suomalaisten ympäröimänä erilaisuuden tunne oli jatkuva. N 3 oli ristiriitatilanteessa, jossa eri näkökulmista tarkastelu oli vaikeaa, sillä tyytymättömien suomalaisten valittamiselle ei nähty olevan oikeutusta. Erilainen suhtautumistapa johtuu näkökulmaeroista ja N 3:n ahdistus on reaktio tyytymättömyydelle. Ympärillä olevien eri tavalla suhtautuvien ihmisten keskuudessa haastateltavani kokee vieraantumisen tunteita, joka aiheuttaa ahdistusta. Tästä voi myös päätellä, että haastateltavani kaipasi ympärilleen enemmän samalla tavalla ajattelevia ihmisiä.

Ihanteiden ja todellisuuden ristiriita voi olla myös ongelmallinen tekijä elämän kohtuullistamisessa. N 1:n mielestä on mahdollista, että on olemassa julkisestikin kohtuudesta puhuvia, mutta todellisuudessa tällainen henkilö huomaa arjen valintoja tehdessään ihanteidensa täyttämisen vaikeaksi.

”Et jos niinku julkisestikkin puhuu tämmösestä yksinkertaisemman elämäntavan ihanteesta ja sit huomaa jatkuvasti kuinka vaikee on tehdä semmosia käytännön arkisia ratkasuja, niin ni se on tietysti jossain määrin kuluttavaa. Mut senki mä oon

ajatellu niin että jos niinku odotettais että täysin elää ihanteittensa mukaan ennen ku voi mitään sanoo niin eihän silleenkään mikään muutu.”

Kohtuuden edistämisen kannalta nähdään siis tärkeänä, että asioista puhutaan, vaikka omat ideaalit eivät aina vastaisikaan toiminnan tasoa. Tämä viittaa siihen, että kohtuullistamisesta kertominen nähdään tärkeänä. Asenteiden muuttamisesta teoksi kirjoittaa myös Jarno Valkonen (2010, 197), joka käyttää termiä ympäristöongelmien ”rautahäkki”. Ympäristöongelmien rautahäkkillä Valkonen tarkoittaa sitä, että vaikka ihmisillä olisi nykyisin myönteisiä ympäristöasenteita, niiden muuttaminen käytännön teoksi on kateissa niin yksilöiden kuin myös politiikan, talouden, kulttuurin ja tieteenkin edustajien tasolla. Toisaalta N 1 kokee kohtuuden vaikeuksien pohdinnan haastavaksi, sillä hänelle itselleen kyseinen elämänvalinta on tuonut elämään yksinomaan myönteisiä asioita.

Ihanteiden ja todellisuuden ristiriita tuo esille sen, että kohtuuteen voidaan pyrkiä periaatetasolla ilman sen näkymistä teoissa. Määrittelen tällaisen kohtuuden harjoittamisen tason tutkimuksessani intensiivisemmäksi kuin runsauden kulttuurissa, sillä tällaisessa toimintaympäristössä kohtuuden merkitykselle annetaan kuitenkin arvoa, vaikka se ei toiminnassa näkyisikään.

Kokonaisuudessaan kohtuullistaminen näyttää ilmaantuvan aineistossani varsin ongelmattomana toimintana. Tämä on ristiriidassa Ilmo Massan tekemän tutkimuksen kanssa, jossa Massa tutki yksittäisen perheen ympäristökuormitusta. Tutkimuksen perusteella Massa arvioi, että ”vaatimattomampaan elämäntapaan” saattaa liittyä liiallisia vaikeuksia jopa ympäristötietoiseksi kuvatulla perheellä. Tämän perusteella on arvioitavissa, että pitkäaikainen sitoutuminen kestävämpään arjen strategiaan näyttäisi soveltuvan huonosti palkkatyön yhteiskuntaan ja yksilölliseen elämäntapaan. (Massa 2006, 104-172; Valkonen & Litmanen 2010, 159). Tästä on tulkittavissa, että haastattelemieni kohtuullistajien kohtuuden taso saattaa olla ympäristöystävälliseksi kuvattua perhettä korkeammalla tasolla. On myös mahdollista, että haastateltavani eivät ole halunneet kertoa kaikkia kohtuullistamiseen liittyviä ongelmia, tai että en ole niitä osannut kysyä.

6.3 Leppoisuuden elementit

Kohtuuden ilmenemismuotojen ja vaikeuksien jälkeen tarkastelen elämän kiireettömyyttä, eli Kopomaan termiä lainatakseni leppoisuutta tuovia asioita teemassa **elämän kiireettömyyden elementit**. Kiireettömyyden tarkastelusta on eroteltavissa *datadieetin, luonnossa liikkumisen, maantieteellisen sijainnin ja lukemisen ja käsitöiden* alakategoriat.

Kohtuullistaminen voi tietyissä tapauksissa lisätä kohtuullistajien aikavaurautta, jolloin avautuu mahdollisuus hitaan ajan mukaiselle toiminnalle. Tutkimukseni kuitenkin osoittaa, että leppoisuuden tunteen voi vaarantaa esimerkiksi liiallinen tieto. Näin ollen esille nousee **datadieetin** teema, jossa painottuu informaatioon liittyvä kohtuus. Haastattelemani M 1 työskentelee sellaisessa asemassa, jossa työtunteja tulee helposti hyvinkin runsaasti. Silti hän kokee, että hänen elämänsä on poikkeuksellisen runsasta. Elämälle tärkeäksi luokiteltavia asioita M 1 kuvaa aineettomina.

”Läheisyys perheen kanssa, kirjojen lukeminen ja toimiminen luonnon hyväksi.”

Tärkeäksi kuvatut asiat ovat kaikki aineettomia. Aineettomuuden yhteyttä hyvinvointiin kuvaa myös se, ettei hänellä ole televisiota. Television ostamisen M 1 on jättänyt väliin tietoisena valintana. Toisaalta hän arvioi, että televisiosta voisi tulla ”ihan mielenkiintoisia dokumentteja”, mutta hän ei silti pidä television ostamista mielekkäänä ajatuksena. Televisiottomuus on mahdollistanut aikavaurautta, ja aikaa on jäänyt enemmän niin töiden tekemiseen kuin muihinkin haastateltavani mielestä mielekkäämpiin asioihin. Kyseessä on datadieetin ilmentymä, jossa olennaista on informaatiivälineiden tietoinen välttely. Informaatiivälineiden välttelijät ovat John Naishin mukaan eräänlaisia ”datadieetillä” olevia henkilöitä, jotka eivät esimerkiksi käytä kaikkia mahdollisia saatavilla olevia informaatiivälineitä. Naish toteaa, että tällä tavoin menettelemällä välttyy myös tarpeettomalta ”roskainformaatiolta”. Roskainformaatiolla Naish ei tarkoita pelkästään roskapostia, vaan myös kaikkea hyödyttömäksi ja sisällöttömäksi kuvattua informaatiota, joka vie aikaamme. (Naish 2009, 42-46.) Naish on kirjoittajana hieman puolueellisen oloinen, ja hänen tulkintojaan voi kuvailla vinoutuneeksi (ks. esim. Hirsjärvi ym. 2007, 110). Hän nostaa kuitenkin esille teknologiseen kehitykseen liittyvän vastareaktion, jota voidaan tulkita myös elämän kohtuullistamisen tunnuspiirteenä.

Tässä nousee esille ajankäytöllinen kysymys, jossa esimerkiksi teknisen laitteen käytöstä pidättäytyminen vapauttaa aikaa muille elämän osa-alueille. Teknisten laitteiden käyttäminen kuluttaakin arvioiden mukaan runsaasti aikaa vieden sitä pois leppoisuudelta. Aikaa vievät myös muut asiat kuin tekniset laitteet. Voitaisiinkin puhua laajemmin tietoa sisältävistä sovelluksista.

Datadieetin muotona televisiottomuus ilmenee J. P. Roosin mukaan myös uuden keskiluokan tunnuspiirteenä. Roosin mukaan uuden keskiluokan ihmisiä kuvaa ambivalentti habitus. Ambivalentilla habituksella Roos kuvaa ihmisten taipumusta yhdistellä sellaisia asioita, joita on vaikea yhdistellä, kuten esimerkiksi maaseutua ja kaupunkia tai kiirekulttuuriin vielä paremmin soveltuen ajallista itsenäisyyttä ja ankaraa työhön paneutumista. Ambivalenttiin habitukseen kuuluu myös se, että keskiluokkaiset ihmiset haluaisivat yhdistää pehmeää elämänasennetta, eli urakeskeisyydestä poikkeavia asioita, kuten ajankäyttöä lapsille ja harrasteille, kuin myös kovaa kulutusta, eli siis korkeaa elintasoa. Näin ollen voi todeta, että keskiluokka haluaisi ”sekä-että”, eli pitää kakun ja syödä sen. (Roos 1988, 73-78.) Roosin mukaan uuden keskiluokan sisällä televisio koetaan rahvaanomaisena ja haitallisena välineenä. Toisaalta kuten myös haastateltavani M 1:n tapauksessa, televisiosta tuleville ohjelmille saatetaan antaa syvällisempiä, sisäisiä merkityksiä, jotka ovat ymmärrettäviä vain uuden keskiluokan kultivoituneille jäsenille. Tässä tulee esille tilanteen ambivalentti luonne. (Roos 1986, 76.)

Haastattelemani N 1 kertoo hieman toisenlaisesta datadieetin muodosta. Hän kertoo kieltäytyneensä määrätietoisesti Facebook-kutsuista. Kieltäytyminen on hänelle ajankäytöllinen kysymys, eli hän ei halua käyttää enempää aikaa sähköisiin kommunikointimuotoihin kun mitä jo nyt käyttää. Sähköpostia hän käyttää sen sijaan paljonkin. Haastateltavani arvioi, että Facebookissa käytävä keskustelu ei olisi hänen mieleensä. Näin ollen on parempi luopua siitä kokonaan, jolloin aikaa vapautuu jollekin mielekkäämmälle. Toisaalta pinnallisen keskustelun välttäminen useamman ihmisen kanssa voi mahdollistaa syvällisemmän keskustelun muutaman läheisen ihmisen kanssa. Näin ollen on mahdollista, että haastateltavani pystyy luomaan tai ylläpitämään läheisempiä ihmissuhteita sen sijaan, että hän keskustelisi vähemmän mielenkiintoisista asioista monen ihmisen kanssa.

Informaatioon liittyvän kohtuullistamisen voi kokonaisuudessaan arvioiden nähdä liittyvän ajankäytölliseen kysymykseen, jossa aikaa pyritään säästämään tärkeämmäksi koetuille asioille. Selitys löytyy myös tiedon rajaamisesta, jossa tietoisuuden käsiteltäväksi halutaan vain tarpeelliseksi katsottua tietoa. Tarkoituksenmukaisina pidettyjä ajatuksia ei haluta ”sekoittaa” tarpeettomilla ajatuksilla, joita turhana nähty informaatio voi saada aikaiseksi. Tästä näkökulmasta katsoen ajatustoiminta ilman turhaa informaatiota voi olla kirkkaampaa ja selvempää. Informaatioon liittyvään kohtuullistamiseen voi liittää myös huolen käsityksestä, jonka mukaan tietoteknisten sovellusten piirteenä olisi riippuvuuden syntyminen. Tämä merkitsee sosiaalisen vuorovaikutuksen vähenemistä fyysisessä maailmassa, mikäli aikaa käytetään enenevässä määrin virtuaalitodellisuuksissa (ks. esim. Giddens 2001, 472). Elämän kohtuullistamisessa nousee esille sosiaalisen vuorovaikutuksen merkityksen korostaminen, joten Giddensin huomiota voidaan pitää myös kohtuullistamiseen kuuluvana.

Informaatioon liittyvän kohtuullistamisen lisäksi leppoistavaksi piirteeksi kuvailtiin aineistossani myös **luonnossa liikkumisen teemaa**. N 1 kuvaa työhönsä liittyviä ja myönteiseksi näkemään piirteitä (ks. luvut 7.3-7.4, joissa kerron kohtuullistajien työvalinnoista lisää) luonnossa liikkumisen mahdollisuudella.

”Ja sit et voi niinku pätkittää sitä päivää liikkumalla luonnossa.”

Kesken työpäivää tehdyt ulkoilut koiran kanssa ovat N 1:n mukaan hyväksi myös tutkimustyölle. Tauot luontopoluilla raittiissa ilmassa ”virkistävät mieltä” ja niiden jälkeen ”ajatukset ovat kirkkaampia”. Haastatteleman N 1:n nostama luonnossa liikkumisen teema esiintyy monilla muillakin tutkimukseni informanteilla. Tämä on siis yksi piirre, mikä kuvastaa aineistossani elämän kohtuullistamista. Eräs N 1:n mainitsema luonnossa liikkumisen muoto ja leppoistava elementti on hiljaisuuden viljely, joka on evankelis-luterilaiseen kirkkokuntaan kuuluva retriitti. Siinä voidaan kokoontua ihmisryhmäksi johonkin luonnonkauniiksi kuvattuun paikkaan. Osallistujien on tarkoitus olla hiljaa esimerkiksi kolmen päivän ajan. Haastateltavani kokee sen erittäin rentouttavaksi, kun sen aikana ei tarvitse harjoittaa ”small talkia” ihmisten kanssa ja voi liikkua luonnossa. N 1 kertoo, että on sallinut sellaisen kerran vuodessa itselleen viimeisten parinkymmenen vuoden aikana. Hän kertoo, että hiljentymisen jälkeen ”aistit terävöityvät”, kun ei tarvitse keskittyä puhumiseen. Tarkemmasta luonnossa liikkumisen merkityksestä aineistoni ei

kuitenkaan tarjoa selviä viitteitä. Syyt luonnossa liikkumiseen ilmenevät kuitenkin N 1:n kertomana positiiviseksi koettuina tunteina, joihin liittyy myös mainittu ”aistien terävöityminen”. Aistien terävöitymiseen – tai ainakin tunteeseen terävöitymisestä – vaikuttaa tulkinnan mukaan se, että keskittymiskyvyn ja ajattelun voi suunnata täysipainoisesti vain yksittäisten asioiden käsittelyyn, kun esimerkiksi puhumiseen ei tarvitse keskittyä. Positiiviseksi koettu tunne häviää kuitenkin N 1:n mukaan nopeasti arkeen palaamisen jälkeen. Tästä syystä vaikutuksia ylläpitääkseen on liikuttava säännöllisesti luonnossa, jolloin tilannetta voi verrata akkujen lataamiseen – energiaa on saatava säännöllisesti varastoon. N 1 kertoo pitävänsä myös marjojen poimimisesta osana metsissä liikkumista. Myös marjojen poimiminen korostaa elämän kohtuullistamisen luonnonmukaisuutta – luonnossa liikutaan ja luonto koetaan nautinnollisena.

Myös M 3 kertoo, että hän pitää luonnossa liikkumisesta. Hänen kertomassaan paljastuu luonnossa liikkumisen määrittelyä.

”Luonnossa liikun ja vesillä liikun kesäaikana, joka on tietysti hyvin tämmönen suorastaan ääri- rauhallinen ympäristö joku Pielinen tai tämmönen, jossa ei oo edes veneliikennettä.”

Sitaatissa rauhallisuus ja yksinäisyys esiintyvät myönteiseksi nähtyinä piirteinä. Luonto esiintyy sellaisena tilana, josta myönteiseksi kuvattua rauhallisuutta on saatavissa, joten luonto voidaan määritellä eräänlaiseksi voimavaraksi.

Luonnon korostamisesta voi päätellä, että kaupungeissa asumiselle kaivataan vastapainoa. Haastateltavieni asuinpaikat ovatkin keskimäärin muualla kuin kaupunkien keskustoissa, joten luontoretville lähteminen voi olla vaivatonta. Toisaalta syrjässä asuminen voi tuoda vaikeuksia paikasta paikkaan liikkumiselle, sillä etäisyydet kasvavat pitkiksi. N 2 tosin kuvaa syrjäisempää **maantieteellistä sijaintia** pikemminkin leppoistavaksi, sillä linja-autoja menee sen verran harvoin, että isommissa palvelukeskitymissä vierailu vie aina enemmän aikaa.

”Sitte ku menee sinne bussilla niin siellä ikäänku joutuu olemaan pitempään vaikka viis tuntia tai kuus tuntia, ni seki on semmosta aika mukavaa että voi olla ihan rauhassa vaikka pari tuntia kirjastossa.”

Lisääntynyt aika mahdollistaa tarvittavien asioiden hoitamisen lisäksi myös ylimääräisten asioiden tekemisen. N 2 kuvaa kirjastossa käymisen mahdollisuutta positiivisena asiana, ja kirjasto ilmeneekin leppoisuuden tilana. Kuvaus on samankaltainen jo aiemmin siteeraamani Kopomaan kuvauksen kanssa, jossa kirjastoja kuvattiin sellaisina leppoisuuden tiloina, joita Kopomaa määrittelee suomalaisiksi uusiometsäksi (Kopomaa 2008, 69-70). Julkisen liikenteen hidas rytmi pakottaa ja toisaalta tarjoaa mahdollisuuden hitaaseen matkustukseen. Tässä tulee esille aikaan suhtautumisen piirre, sillä ylimääräisen odottamisen tarve on usein kuvailtu negatiiviseksi, mutta N 2 kuvaa asian myönteiseksi. Tästäkin on tulkittavissa, että kohtuullistajan aikasuhtautuminen ja arvonanto vastaavat ennemmin hitaan ajan mukaista aikakäsitystä (ks. myös luku 6.1).

Myös M 3 kuvaa maantieteellisen sijainnin merkitystä leppoisuuden tuottajana. M 3 tosin arvioi, että myös kaupunkiympäristössä voi ottaa leppoisasti, joten esimerkiksi maaseudun valintaa leppoisuuden merkityksenannossa ja elämän kohtuullistamisen tunnuspiirteenä yleistetysti ei voida mainita. Luontohakuisen, syrjäisen ja levollisemmaksi kuvatun asuinpaikan valintaa M 3 perustelee omakohtaisesti vähäisemmällä melulla kaupunkiympäristöihin verrattuna. Tämän voi tulkita yhdeksi kohtuullistajan asuinympäristön kriteeriksi, että ympärillä on mahdollisimman luonnonmukaista ympäristöä, johon kuuluu myös hiljaisuus. Hiljaisuuden merkitys ilmenee vastaavalla tavalla, kuin N 1:n kuvaamassa aistien terävöitymisen mahdollisuudessa – ympärillä olevien aistiärsykkeiden niukkuus mahdollistaa rauhallisemman olotilan.

Haastattelemani kohtuullistajat mainitsivat edellä mainittujen asioiden lisäksi myös **lukemisen ja käsityöt** leppoistaviksi tekijöiksi. Kaiken kaikkiaan leppoisuus ilmeni haastateltavillani aineettomina tekijöinä, joita kuvastivat usein hiljaisuus ja niukkuus. Tässä nousee jo edellä kuvattu kohtuuden määritelmä (ks. luku 2.2), jossa kohtuutta kuvattiin yksinkertaisuuden käsitteellä. Materiaalinen hyvinvointi ei ilmene kohtuullistajien hyvinvoinnin lähteenä, vaan pikemminkin siitä pidättäytyminen tuottaa mielihyvää ja toisaalta leppoisuutta. Materiaalisista asioista, erityisesti informaatiövälineistä, pidättäytyminen ilmenee leppoistavana. Pidättäytyminen voi tulkita yksinkertaisuuden käsitteellä, mutta toisaalta aineistoni viittaa siihen, että itse asiassa juuri jostain pidättäytyminen voi tarjota runsautta. Tästä erityisen vahvan viitteen tarjoaa haastattelemani M 1, joka elämänsä näennäisestä niukkuudesta huolimatta kuvaa elämänsä nimenomaan runsauden käsitteellä. Esille nousee näkökulmakysymys, jossa

asioita tarkastellaan joko kohtuuden tai runsauden näkökulmasta. Runsauden näkökulmana on oletus, että elämään kuuluu välttämättömästi joitain tiettyjä mainoksissakin tuttuja tavaroita. Tällainen materiaalisen keruun kenttä ilmenee runsautena kohtuuden näkökulmasta, jolloin kohtuullistaminen voidaan tulkita juuri niukkuuden käsitteellä. Voi arvioida, että kyseessä on näköharha, jossa ei huomioida erilaisen katsantotavan tarjoamia näkemyksiä.

6.4 Kohtuullistajien lähiympäristö

Kohtuullistamisen tutkimisessa myös lähiympäristön selvittäminen voi tarjota sellaisia yksityiskohtia, jotka auttavat ymmärtämään ilmiötä. Vaikka haastateltavani ovatkin tehneet valintoja oman elämänsä suhteen, myös heidän lähiympäristönsä suhtautumisella voi olla vaikutuksia heidän valintoihinsa. Viittaan tällä oletuksella sosiologiassa käytettyyn sosialisointin käsitteeseen, jonka mukaan yhteisöissä jäsenet kasvatetaan sisäistämään tietyt normit. Kysyin haastateltaviltani heidän lähiympäristöstään, jolloin minulle selvisi, että perheen, ystävien ja muiden lähituttavien reaktiot kohtuullistamiseen tähtääviin valintoihin olivat varsin erilaisia haastateltavieni kertomuksissa. Tarkastelenkin **lähiympäristön asenteita** omassa teemassaan, josta on löydettävissä *ymmärryksen, neutraaliuden, epäuskoisuuden ja oudoksumisen asennoitumistavat*.

Kohtuullistamiseen liittyen voidaan kokea **ymmärrystä**, josta esimerkin tarjoaa haastattelemani N 1. Haastateltavani kertoo, että hänen puolisonsa on ollut aina kannustava ja todennut, että ”saat tehdä mitä lystää”. Toisaalta ymmärrystä lisää todennäköisesti myös se, että haastateltavani perheessä tilanne on ollut myös toisinpäin. N 1 kertoo, että hänen puolisonsa on ollut jossain vaiheessa vuorotteluvapaalla ja haastateltavani itse on ollut täyspäiväisesti töissä. Hän ei muista muutenkaan ihmetteleviä kommentteja lähipiiristään, vaan myös muut sukulaiset ovat nähneet kohtuullistamisen merkityksen relevanttina.

Kohtuullistamisessa voi ilmetä **resursseihin ja kyvykkyyteen liittyvää epäuskoisuutta**, vaikka varsinaisesti kohtuullisuutta ei sellaisenaan oudoksuksittaisikaan. M 2 ja N 2 kertovat, että M 2:n alkaessa nuorena miehenä tilalliseksi jotkut sanoivat hänelle, että hän ei kykene pyrkimäänsä työskentelyyn. Muuten haastattelemani pariskunnan tavoitteet ja pyrkimykset on otettu mielenkiinnolla vastaan ja erityisesti vanhemmat ihmiset ovat kokeneet sympatiaa heidän valintojaan kohtaan. M 2 arvioi, että tämä johtunee siitä, että he olivat

valinneet hyvin samankaltaisen elämän kuin mikä vanhemmilla ihmisillä on ollut nuorempana maaseudulla. Täten haastatteleman pariskunnan elämänvalintaa pidetään jonkinlaisena perinteiden jatkamisena, joka nähdään hyvin myönteisenä asiana. Kohtuuden merkitys valinnan kriteerinä ei sen sijaan ole saanut kommentteja.

Kohtuuden kysymyksiä ei kuitenkaan aina arvosteta näin suuresti. Haastatteleman N 3 kertoo, että osa hänen lähiympäristöstään koostuu ”suorituskeskeisistä” ja osa vähemmän ”suorituskeskeisistä” ihmisistä.

”No mul on vähän niinku sekä että et ehkä sielt entisest elämästä nää ystävät on hyvin sellasii työkeskeisii että tota tekee tosi pitkää työpäivää. Mut sit mul on paljo sellasii kavereita joita on tärkeetä just kaikki perhe ja muu harrastaminen ja elämykset ja semmonen.”

Osa suorituskeskeiseksi kuvatusta lähiympäristöstä pyrki estelemään haastateltavani lähtöä pitkälle maailmanympärysmatkalle. Samaan aikaan vähemmän suorituskeskeiseksi kuvatut tuttavat olivat ymmärtäväisempiä matkasuunnitelmiin liittyen. Estelevämmät lähituttavat perustelivat estelyään sillä, että tulevat työnantajat saattaisivat suhtautua epäilevästi, mikäli työhistoriassa olisi vuoden tauko. Tämän näkemyksen mukaan elämysten kenttä ja elämästä nauttiminen ei ollut merkityksellistä, vaan tärkeämmäksi koettiin työnteon jatkuminen. Vähemmän suorituskeskeiset tuttavat sen sijaan olivat N 3:n mukaan jopa hieman kateellisia haastateltavani tekemälle valinnalle. He myös arvioivat, että kyseinen matka saattaisi olla hieno kokemus. N 3 ei ollut myöskään yhtään huolissaan siitä, saisiko hän töitä Suomeen paluunsa jälkeen. Tärkeintä oli hänelle koituneen tilaisuuden käyttäminen eli matkalle lähteminen. N 3 myös arvioi, että mikäli hänen suorituskeskeisemmät ystävänsä lähtisivät itse vastaavalle matkalle, heidän asennemaailmansa voisi muuttua. Oletuksena on, että itse matka ei olisi suorittamista, vaan sille annettaisiin aikaa. Ajan kuluessa sekä ympäristöä ja luontoa tarkkailemalla asennemuutos vähäisemmän suorituskeskeisyyden suuntaan voisi tapahtua vielä näkyvämmiin.

Haastatteleman N 4 sen sijaan koki, että töistä kotiin jääminen lasten kanssa sai aikaiseksi hänen työnantajassaan pettymyksen tunteita:

”No kylhän sielt niinku selviä pettymyksiä niinku tuli että et etkö sä niinku vieläkkä palaa. Mä välillä olin niinku itekki selvittelin sitä et jos oisin niinku palannu niinku nopeemmin mut sit ei saatu hoitopaikkaa.”

Asetelmasta nousee esille intressiristiriita, jossa työnantaja ei arvosta haastateltavani mielestä lapsiin panostamista. Toisaalta tilanteesta nousee esille myös se, että kohtuullistaminen voi olla joissain tapauksissa omasta valinnasta riippumatonta. N 4 olisi voinut palata työelämään jo hieman aikaisemmassa vaiheessa, mutta koska hän ei löytänyt paikkakunnaltaan lastenhoitopaikkaa, N 4 jäi lopulta kotiin lastensa kanssa maksimijaksi. Lopulta töihin palattuaan hän mainitsee, että työnantaja ehdotteli hänelle aluksi alempaa ja vähemmän vaativaa työtehtävää kuin missä hän oli ollut aikaisemmin. Vaikka työnantajan motiivit saattoivat olla perusteltuja siinä mielessä, että pitkä poissaolo olisi voinut vähentää työn tehokkuutta, tilanne tuntui silti haastateltavani mielestä loukkaavalta.

Omavaraistaloutta harjoittava pariskunta M 2 ja N 2 kertovat, että heilläkään ei aina ole yksinomaan myönteisiä kokemuksia kohtuullistamiseen suhtautumisessa. Kuten jo aiemmin totesin, heidän työnsä on saanut osakseen arvontoa historiallisessa mielessä perinteiden jatkamisen muodossa. Toisaalta varsinainen kohtuulliseen elämäntapaan pyrkiminen ei ole saanut yhtä lailla myönteistä vastaanottoa. M 2 kertoo, että hänelle on kerrottu, kuinka paljon hän saastuttaa uusien polkupyöränrenkaiden ostamisella. M 2 huomioi, että ne, jotka ovat sanoneet tällä tavalla, käyttävät itse säännöllisesti moottoroituja ajoneuvoja, joiden ympäristöön kohdistama rasitus on merkittävästi polkupyöräilyä suurempi. Tällaisen asetelman haastattelemani kokee ahtaalle asettamisena, missä pyritään selvittämään, onko haastattelemani yksi asuinseudun jäsenistä vai onko hän ulkopuolinen. Tilanteesta voi tulkita, että kohtuullistamisen ajatusta saatetaan oudoksua.

Aineistossani kohtuuden harjoittajien kohtaamat kokemukset lähituttavien osalta ovat kaikkiaan vaihtelevia, jossa paljastuu myönteinen, neutraali ja epäileväinen suhtautumistapa kohtuullistamista koskien. Toisaalta kohtuullistaminen ilmenee sellaisena elämänvalintana, joka on tietoisesti valittu. Kyseisen elämäntavan valinta on merkitykseltään niin voimakas, että sen arviointia ulkopuolisten henkilöiden osalta ei välttämättä edes huomioida. N 1 toteaaakin, että muiden ihmisten ajatuksilla ei ole suurta merkitystä. Huomio osoittaa, että informanttini on päättänyt kohtuullistamisesta itsenäisesti ja kokee sen oikeaksi elämänvalinnaksi. Muiden mahdollisesti ihmettelevistä

kommenteista huolimatta oma valinta koetaan oikeaksi, eikä sitä tarvitse kyseenalaistaa. Merkittävänä piirteenä tilanteesta voidaan nostaa tulkinta, jonka mukaan lähiympäristön ihmettelevät kommentit osoittavat, että elämän kohtuullistamista joutuu perustelemaan muille. Huomio on samankaltainen kuin Moisanderin tutkimuksessa vihreästä kuluttamisesta (2001, 213-217), jossa ekologisia kulutusvalintoja tekeviä ihmisiä kuvaillaan helposti ”radikaaleiksi aktivisteiksi” tai ”naiiveiksi hipeiksi”. Myös Moisander on tulkinnut, että kulutukselliseen kohtuullistamiseen pyrkivät henkilöt ovat joutuneet puolustelemaan elämäntapaansa. Aineistostani paljastuneeseen ihmettelyn määrään näyttää vaikuttavan se, kuinka yhtäläinen arvomaailma lähituttavilla on haastateltavieni kanssa.

7. TYÖN MERKITYS KOHTUUDEN KULTTUURISSA

Olen nyt kartoittanut elämän kohtuullistamista arkipäiväisellä tasolla, tarkastellut kohtuullistamiseen liittyviä vaikeuksia ja selvittänyt kohtuullistajien lähipiirin asenteita. Arkipäiväisessä kohtuullistamisessa tarkastelu oli pitkälti vapaa-aikaan sitoutunutta. Seuraavaksi pyrin kartoittamaan **työelämään liittyvää kohtuullistamista**, josta löysin *työn muutoksen, välineellisen arvon, sisällöllisyyden ja vapaudellisuuden* sekä *työajan* alakategoriat.

Työntekoon liittyvässä keskustelussa on arvioitu, että työ oli ennen merkityksellisempää kuin nykyisin. Voidaan siis arvioida, että työnteko on muuttunut jotenkin, tai sitten muutos on sen tekijöissä. On myös mahdollista, että muutos on tapahtunut kummassakin. Työnteon kenttää voidaan arvioida hieman toisesta näkökulmasta, kun sitä tarkastellaan kohtuuden kulttuurin mukaisesti. Ennakkoarvio työnteosta voi painottaa sellaista työn kulttuuria, jossa työ koetaan ensinnäkin merkityksettömäksi ja toiseksi työntekoon käytettävä aika pyritään minimoimaan. Kumpikaan tällaisista ennako-oletuksista ei kuitenkaan pidä aineistoni perusteella paikkaansa. Esimerkiksi haastatteleman M 1:n työ on sellaista, mikä voi vastata intohimotyön käsitettä. Työn merkityksen katoamisesta ei siis voida puhua. Kohtuullisen työn yhdeksi kuvaajaksi onkin muodostumassa työn sisällöllisen merkityksen korostaminen. Aineistoni viittaa myös hieman paradoksaalisestikin siihen, että työhön käytettyä aikaa haluttaisiin nimenomaan pidentää kohtuuden kulttuurin työnteossa.

7.1 Työn muutos

Kuten olen kertonut, haastatteleman henkilöt ovat keskimäärin hyvin korkeasti koulutettuja. Työn muuttumista pohdittaessa haastatteleman M 1 ja N 1 pohdiskelevatkin **työn muutosta** erityisesti akateemisella kentällä. M 1 kertoo, että esimerkiksi kohtuuden yliopisto on yksi sellainen kysymys, jota olisi mielenkiintoista tutkia. Yliopistojen rationalisoinnit ovat M 1:n ja N 1:n arvioiden mukaan vaikeuttaneet akateemisella kentällä työskentelyä.

”Väärään suuntaan menee Suomen yliopistolaitos, että et koko ajan keksitään lisää tämmösiä hallinnollisia systeemejä, jotka vie ihmisten aikaa pois siitä ihan substanssista.”

Sitaatissa N 1 kuvaa käsitystään yliopistojen muutoksesta, jossa korostuu käsitys, että kyseenalaisiksi koetut hallinnolliset tehtävät merkitsisivät työpanoksen vähenemistä varsinaiseksi työksi koetulta kentältä. Tästä voi tulkita, että aika koetaan puutteelliseksi ”varsinaiselle” yliopistotyölle. Myös sosiologi George Ritzer (1998, 151-162) kirjoittaa yliopistojen muutoksesta. Kiirekulttuurin, tai Ritzerin termiä käyttäen McDonaldisaation, ongelmana on se, että tutkijoillakaan ei ole riittävästi aikaa, joten esimerkiksi alan kirjallisuuden lukeminen on joko vaikeaa tai täysin mahdotonta. Ritzerin mukaan tämä johtaa siihen, että tutkimuksia saatetaan alkaa tehdä pikemminkin määrällisesti kuin laadullisesti, aivan kuten hampurilaisia konsanaan. Kun tutkittaviin kohteisiin ei ole aikaa paneutua, voivat tutkimukset olla pitkälti referaatteja edellisistä saman alan tutkimuksista. Täten tutkimusten tieteellinen hyödyllisyys saattaa jäädä vähäiseksi.

Yliopistojen muutoksesta on keskusteltu myös Suomessa. Leena Koski arvioi (1996, 179) muutoksessa ilmenevän kyseenalaisia piirteitä. Koski kirjoittaa kuinka ”hallinto” on yliopistodiskurssissa asetettu toiminnaksi, joka oleellisesti haittaa ”oikeampaa” työtä. Tämä vastaa N 1:n negatiivista käsitystä yliopistolaitoksen muutoksesta. Haastatteleman N 1 on sisällyttänyt negatiivisen käsityksensä myös toimintaansa, jossa N 1 kertoo vältelleensä tietoisesti yliopiston sijaisuuksia. Valinta osoittaa elämän kohtuullistamiseen liittyvän piirteen, jossa kohtuuttomaksi nähty työelämän ominaisuus saa haastateltavani suuntaamaan toimintansa sillä tavalla, että hänen ei tarvitse työskennellä kohtuuttomaksi nähdyssä työympäristössä.

Yliopistomaailma ei ole toisaalta ainoa työn kenttä, jolla on tapahtunut muutosta. Riitta Jallinojan mukaan nykyhetkelle on olennaista, että työ on aikaisempaa rasittavampaa erityisesti henkisellä tasolla. Rasittavuutta on todennäköisesti lisännyt se, että yliopistomaailmastakin tuttuja tulosarviointeja on lisätty monilla työpaikoilla. Jallinoja kirjoittaa, että työkuulttuuri on muuttunut erityisesti vuodesta 1970 lähtien (Jallinoja 2000, 128-129). Tällöin työpaikoillekin levisi lähinnä urheilumaailmasta tuttu voittajien palvontakultti, joskin tällaista toimintaa oltiin harjoitettu jossain määrin jo ennenkin. Tämä

periaatemaailma pakottaa työntekijät Jallinojan mukaan osallistumaan yhä kiristyvempään kilpailuun, jonka päämotiivina on seuloa kilpakumppaneiden joukosta voittaja.

Jallinojan kuvaama työn henkinen rasittavuus näkyy arvioiden mukaan erityisesti sellaisissa työpaikoissa, joissa työpäivä ei varsinaisesti pääty kellokortin lukulaitteeseen iskentään, vaan työskentely näkyy joko aktiivisena tai ainakin mielessä olevana asiana myös vapaa-ajalla. Esimerkiksi haastatteleman N 1 kertoo tehneensä myös kiireistä kokopäivätyötä. Kokopäivätyöstä paljastui negatiiviseksi koettu piirre, jossa työ saattoi jatkaa henkisellä tasolla vielä vapaa-ajallakin.

”Saattaa mennä, että se voi olla just se kuluttava siinä, että emotionaalisesti kuluttavaa työtä. Ja sit toisaalta se semmonen jatkuva organisoiminenkin ni sekin voi mennä vähän vapaa-ajalle.”

Asetelmassa kiireiseksi kuvailtua työaikaa seuraa vapaa-aika, jonne työelämän kuviot saattavat kuitenkin ulottua. Tilanne muistuttaa Jussi Vähämäen kuvailemaa näkemystä työn uudeltaisesta alistamisen tavasta, jossa työ on muuttunut elämäksi ja elämä työnteoksi (Vähämäki 2004, 19). Vähämäen arvion mukaan työntekijä ei voi mekaanisesti suorittaa määrättyä tehtävää ja unohtaa niin tehdessään itsensä, vaan hän joutuu panemaan peliin tunteensa, aistinsa ja koko elämänsä (Vähämäki 2004, 58).

7.2 Työ pelkkänä välinearvona

On myös arvioitu, että työ nähdään nykyisin aiempaa enemmän pikemminkin vain **välineellisenä arvona**. Esimerkiksi Rifkin kirjoittaa (1997, 233.), että työntekijät ovat haluttomampia uhrautumaan työn vuoksi ja haluavat enemmän aikaa tärkeinä pitämilleen asioille. Tämä kuvastaa muutosta sellaisiin arvoihin, joissa raha vaihdetaan vapaa-aikaan. Tämä osoittaa lisääntyvää kiinnostusta perhevelvoitteiden ja omien tarpeiden hoitamiseen.

Työn välineellinen arvo näkyy myös tutkimukseni aineistossa. Haastatteleman N 4 kertoo, että hänelle työ on lähinnä rahan lähde, joka auttaa selviytymään:

”No kyl se on enemmän niinku rahan lähde. Et sillee niinku et pakko niinku selviytyä että.”

”Et ei se oo niinku arvoasteikolla mitenkään ykkönen eikä kakkonenkaan.”

Sitaateissa ilmenee ajatus työn välineellisestä arvosta, eli töissä käydään jotta saataisiin elämisen edellyttämää rahaa. N 4 tosin sanoo, että vaikka hänen työssään onkin joitain kiinnostavia asioita, se ei silti vastaa haastateltavani käsitystä sisällöllisesti mielekkäästä työstä. Työn sijaan arvokkaana pidetään perhettä, jolle haastateltavani haluaisi myös saada vapautetuksi enemmän aikaa. Tämänkaltaista tilannetta voi selittää jo aiemmin kuvaamallani J. P. Roosin ambivalentilla habituksella. Tässä piilee keskiluokan dilemma (Julkunen ym. 2004, 235). Työ on merkittävää sekä toimeentulolle että sosiaaliselle ja persoonalliselle identiteetille, mahdollisuusrakenteen realisoinnille. Työn on kuitenkin väitetty merkitsevän korkeakoulutetulle keskiluokalle harvoin tärkeitä osaa elämässä. Työn merkitykset ovat ihmisille pikemminkin velvollisuus- kuin menestys- tai nautintoetiikan mukaisia: työtä tehdään kunnolla ja vastuuntuntoisesti. Vaikka työ onkin merkityksellistä, se ei silti ole ”elämää”, kuten haastattelemani N 4:n arvio työn merkityksellisyydestä antaa ymmärtää. Tässä suhteessa N 4:n suhtautuminen työntekoon ei vastaa M 1:n suhtautumistapaa, jossa työn arvostus on hyvin korkealla ja jopa intohimotyön tasolla. Asiaa tosin selittänee se, että N 4 arvioi työnsä sisällöllisen kiinnostavuuden varsin vähäiseksi, kun taas M 1:n työ ilmenee erityisen kiinnostavana ja mielekkäänä. Työn mielekkyyden synnyttäjänä myös kohtuullistamisen edistäminen saattaa olla merkityksellistä.

Rifkinin arviosta voi tulkita, että M 1:n kaltaiset intohimotyön tekijät ovat nykyisin vähemmistöasemassa. Rifkinin mukaan N 4:n sitoutumistapa työelämään olisi tavanomaisempaa. On epäselvää, miksi työ olisi menettänyt merkitystään. Muutosta voi tosin arvioida esimerkiksi elinolojen muutoksen myötä. Siinä missä Suomessa sotien jälkeen elettiin selvästi nykyistä köyhemmässä elintasossa, työnteon vähentäminen ei olisi tullut välttämättä kysymykseenkään. Ensinnäkin työvoimaa tarvittiin paljon, ja toisaalta yksilöiden vauraus oli vähäistä, joten kysyntää työnteon vähentämiselle tuskin oli. Leppoistaminen olisi ollut luultavasti myös sosiaalisesti epäilyttävää. Tilanne on toisaalta nykyisin aivan toinen. Hyvinvointi on lisääntynyt, ja nykyisin köyhinkin suomalainen elää ainakin maapallon keskiarvoon verrattuna runsasta elämää. Täten voidaan arvioida, että elintason nousu vähentää työn tekemiseen liittyvää vaatimusta. Historiallinen muutos selittää myös elämän kohtuullistamiseen liittyvän piirteen – kohtuullistaminen on mahdollistunut talouskasvun ja vaurastumisen jälkeen. Tästä paljastuu myös

kohtuullistamisen paradoksaali piirre: talouskasvu on mahdollistanut tarvittavan vauraudellisen tason, jotta kohtuullistaminen on tullut mahdolliseksi. Toisaalta kohtuullistamisessa vastustetaan talouskasvua, joten toisilleen vastakkaisiksi nähdyt kohtuullistaminen ja runsaus ovat itse asiassa yhteydessä toisiinsa.

7.3 Työn sisällöllinen ja vapaudellinen merkitys

Aineistoni on tähän mennessä osoittanut, että myös kohtuullistajat tekevät töitä. Kohtuuden kulttuurissa työn muutosta voikin tarkastella pikemmin sisällöllisten piirteiden kautta.

Haastatteluaineistoni viittaakin työnteon vähentämisen sijaan **työn sisällölliseen muutokseen**, jossa painottuvat niin työssä viihtyminen, tehtävien työtehtävien mielekkyys kuin valinnanvapauskin. Voi arvioida, että edes nykyaikana kaikki edellä mainitut työlle asetetut toivomukset eivät voi täytyä, mutta haastatteluryhmäni edustaakin siinä mielessä etuoikeutettua joukkiota, jonka ulottuville kyseiset mahdollisuudet ovat tulleet. M 1 kuvaa työnsä sisällöllistä mielenkiintoa erityisen merkittävänä. Hänelle esimerkiksi ympäristöasiat ovat hyvin tärkeitä kysymyksiä, ja hän kokeekin itsensä etuoikeutetuksi siinä suhteessa, että hän voi tehdä työtä, josta hän oikeasti pitää. Itse asiassa M 1 kertoo, että työ on niin kiinnostavaa, että joskus viikossa saattaa kertyä jopa 50-työtuntia. Toisaalta hänen tietotyöläisenä tekemänsä työ sisältää jo itsessään oletuksen runsaista työtunneista. M 1 kuitenkin kertoo, että hänellä riittää aikaa myös muille asioille, joten sikäli työn määrää on vaikea arvioida kohtuuttomaksi. Toisaalta erityisesti ajatustyöt ovat sellaisia töitä, joita voidaan tehdä esimerkiksi luonnossa retkeiltäessä. Tavallaan tällaista vapaa-ajallekin ulottuvaa töihin liittyvää aivotoimintaa voidaan pitää kohtuuttomana, mutta intohimotöissä kyseinen pohdiskelu on tuskin henkisesti tai fyysisesti siinä mielessä rasittavaa, ettei sitä voisi tehdä. Pikemminkin tällaisessa muodossaan työ vastaa enemmän harrastusta, jota halutaan tehdä myös vapaa-ajalla. Intohimotyö ei välttämättä rasita samalla tavalla kuin sellainen työ, jota tehdään lähinnä sen takia, että se on pakollista.

Työhön liittyvä vapaus koettiin tutkimuksessani yleisesti ottaen hyvin merkittävänä tekijänä. Esimerkiksi N 1 painottaa valinnanvapautta työn mielekkyyden luomisessa. Hän kertoo voivansa vapaana tutkijana valita hyvin vapaasti työnsä sisällön.

”Muutenkin et se kalenterin täyttäminen on niin paljo itestä kiinni, et voi sitten vastata aika usein myönteisesti semmoseen kiinnostaviin luentokutsuihin tai muihin konferenssimatkoihin. Et se on vaan sit ite piettävä se tasapaino sen kans et minkä verran tekee muuta kiinnostavaa ja minkä verran rauhoittaa sitä aikaa sille tutkimukselle.”

Näin ollen valinnanvapaus määrittyy työn sisäisen mielekkyyden luomisessa olennaisena kriteerinä. Tämä on tärkeä asia haastateltavalleni, joka kertoo kaipaavansa usein vaihtelua työtehtäviinsä. Vapaana tutkijana hän voi valita yhden projektin loppuun saatuaan mahdollisesti erilaisen projektin. Työtehtävien vapaalla valitsemisella N 1 pystyy valitsemaan itselleen kaikkein mieluisimmat työtehtävät, minkä hän kokee sekä vapautena mutta myös mielekkyytenä. Voidaan toisaalta arvioida, että on mahdotonta saada tehtäväkseen ainoastaan mieluisia työtehtäviä. Haastateltavani kertoman mukaan se on hänelle mahdollista, mutta kaikkien yhteiskunnan toiminnan edellyttämiä työtehtäviä ei todennäköisesti voida hoitaa tällä tavalla. Tässä suhteessa N 1:n voikin arvioida olevan etuoikeutetussa tilanteessa.

Työn sisällöllinen merkitys näkyy myös työstä rasittumisessa. N 1 kertoo, että hänen aiemmin tekemissään töissä hän joutui rasittumaan ajoittain liiallisessa määrin. Kysyin N 1:n tuntemuksia aikaisempien työtehtävien aiheuttamasta mahdollisesta väsymyksen tunteesta.

”No hetkittäin kyllä siis. Tietysti pitkiä pätkiä on voinnu mennä ihan hyvinkin, että on ollu tasapainossa, mutta kyllä näissä lääkärin hommissa välillä on ollu ihan sille uupumuksen rajamailla.”

Olen poistanut litteroidusta tekstistä haastattelemani kertoman aikaisemman ammatin ja muuttanut sen lääkäriksi, sillä en halua kertoa mitään ylimääräistä, mistä hänet voisi tunnistaa. N 1 kertoo, että hänen aikaisemmassa työtehtävässään työn rasittavuus oli ajoittain asetettu kohtuulliseksi, mutta välillä hän joutui työskentelemään ääri rajoilla. Kuten sitaatistakin voi tulkita, lyhyinä aikajaksoina työn rasittavuus pystytään kestämään. N 1 kuvaa, että pitkäkestoisesti jatkuvana tasainen rasitus voi kuitenkin nostaa rasitustasoa liian korkeaksi. Kutsun tällaista rasittumista rasittumisen kumuloitumiseksi. N 1:n selviytymisstrategia uupumuksen välttämiseksi oli vaihtaa työtehtäviä. Hän ilmaisee, että

nykyisessä tutkijan työssäkkin on omat rasittavuutensa, mutta töiden vaihtaminen toi uusia haasteita ja mielenkiintoa työn tekemiseen. Näin ollen tapauksessa painottuu juuri työn sisällöllinen merkitys, mutta sen lisäksi työn monipuolisuuden kaipuu korostuu.

Työn vapaus ilmenee aineistossani myös vapaa-ajan valinnan mahdollisuudella. M 2 kertoo työnsä hyväksi puoleksi sen, että hän voi periaatteessa milloin tahansa valita vapaa-ajan, sillä hänen työssään omavaraistaloudessa ei ole samalla tavalla tiukkaa työkuria kuin muissa työpaikoissa saattaa olla.

”Minua rauhoittaa se että siis minä voin pitää vapaata jos minusta tuntuu. Vaikka minä en sitä välttämättä niinkun käytä, mutta vaan se ajatus että mulla on se mahdollisuus siihen.”

Valinnanvapaus ilmenee sisäistä hyvinvointia aikaansaavana tekijänä eräänlaisena henkisenä voimavarana, jonka myötä työtehtävät tuntuvat haastateltavani mielestä entistäkin mielekkäämmiltä. Valintatilanteessa työn pakonomainen luonne tulee kyseenalaiseksi, ja tällöin töiden tekeminen myös houkuttelee enemmän. Tilanteen voisi arvioida pikemmin laiskistuttavan haastateltavaani, sillä lepopäivien valinnanmahdollisuus voisi edesauttaa myös niiden käyttämistä. Haastateltavani osalta tilanne on kuitenkin päinvastainen.

Valinnanvapaus ilmenee omavaraistalouden ylläpitämisessä myös aikakäsityksen vapaudellisuutena, sillä siinä kelloa ei tarvitse katsella. Haastattelemieni M 2:n ja N 2:n päivärhythmi määrittyikin ennemmin auringonvalon mukaan. Toisaalta M 2 kertoo, että heillä on kyllä paljon tehtäviä töitä, ja niitä löytyy käytännössä koko ajan lisää. Näin ollen heidän elämänsä ei vastaa ajatusta slowed downista, mutta heidän aikansa ei ole kuitenkaan ”kortilla”. M 2 arvioi, että itse asiassa liiallinen leppoisuus saattaisi tuoda heidän elämäänsä ylimääräisiä vaikeuksia:

”Tavallaan just liiallisessa leppoisuudessa sulle tulee todella paljon harmia ja lisää työtä.”

Tässä ilmenee kohtuullisen ajankäytön yksi ominaispiirre, mikä osoittaa, että itse asiassa tasainen töiden tekeminen mahdollistaa leppoisamman olotilan pitkäkestoisesti

tarkasteltuna. Jos esimerkiksi kodin kunnosta ei pidetä huolta, se voi merkitä suurempaa työn tarvetta myöhemmin isomman remontin muodossa. Valinnanvapaus mahdollistaa täten myös vähäisemmän työn tekemisen, jota tarkastelen enemmän seuraavassa kappaleessa.

7.4 Vähemmän töitä?

Työn sisällöllisen mielekkyyden lisäksi myös **työaika** osoittautui merkitykselliseksi tekijäksi hyvinvoinnin luomisessa. Elämän kohtuullistamisesta voisi tehdä ennakkoletuksen, että tehtäviä työtunteja pyritään vähentämään, mutta tälle en löytänyt aineistostani todisteita. Haastatteleman M 3 kertoo tekevänsä mieluummin vaikka hieman pidempiä työpäiviä, jos se mahdollistaa rennomman ja stressittömämmän työtahdin.

”Aina oon suhtautunu niin päin että mieluummin organisoin työn niin että lisää siihen vaikka sitä päivän pituuttakin kuin se että tekee sillä tavalla niinku hirveellä ressillä sitä sen niinku lyhyemmän ajan sisällä.”

Tilanteessa painottuu työn rytmi, jonka haastateltavani voi asettaa pidemmän työajan valitessaan rauhallisemmaksi. M 3 tosin sanoo, että kyseinen työn organisointi on tietysti riippuvaista myös perheen tilanteesta. Pitemmät työpäivät eivät ole välttämättä edes mahdollisia, sillä toisen vanhemmista on kuitenkin haettava lapset päivähoidosta jonakin tiettyä aikana. Toisaalta M 3 arvioi olevansa nykyisessä elämäntilanteessaan oikeutettu valitsemaan työaikansa vapaammin, kun hänen lapsensa ovat jo aikuisiässä.

Työajan merkitystä korostaa myös N 1, joka kertoo tehneensä tietoisesti sellaisia valintoja elämässään, joissa hän on voinut säilyttää vapautensa mahdollisimman suuressa määrin. Hänelle on tarjottu myös kiireisempiä töitä, mutta niistä hän on kieltäytynyt. Tutkijan työnsä hyväksi puoliksi hän kertoo työajan joustavuuden.

”Tässä tutkijan hommassa se ilmenee et voi vuorokausirytmensä niinku määritellä aika lailla ite, mikä mulla kyl tarkoittaa sitä et mä yritän nousta melko ihmisten aikoihin koska mulle aamupäivä on aika hyvä työskentelyaika. Mut ei niinku tarvii riuhtoo itteensä ylös.”

Sitaatissa tulee esille, että työajan organisoiminen on hyvin vapaata. Työtehtävät pitää saada kuitenkin tehdyksi, vaikka työpäiviin liittyisikin näennäistä vapautta. Todennäköisesti tällä tasolla ilmenevä vapaus ei soveltuisi kaikille työntekijöille, sillä haastattelemanani kuvaama työnteko on luonteeltaan hyvin omatoimista. Haastateltavalleni mainittu menettelytapa sopii kuitenkin hyvin.

Haastateltavani M 2 on sen sijaan kokeillut lyhyempää työpäivää, jonka mukaan työn ajalliseen keston voidaan vaikuttaa **työn järjeistämällä**. M 2 on omavaraistaloutta harjoittaessaan kyennyt selviämään vain neljän tunnin työpäivillä. Silloin turha työnteko on minimissään ja työn tehokkuus on huipussaan. Tällainen tehokkuus edellytti M 2:n mukaan vuosien kokemusta töiden tekemisestä, ja hän kertookin, että aluksi töiden tekemiseen meni enemmän aikaa, mutta kokemuksen kautta hän oppi järjestelemään työnsä tehokkaammin. Toisaalta tähän neljään tuntiin ei mahtunut esimerkiksi erilaisia työntekoon liittyviä kokeiluja, vaan se kattoi lähinnä talouden ylläpidon vaatiman ajan pelkistetyssä muodossa. Tämänkaltaisen ajankäytön voi nähdä kiirekulttuurin muotona, jossa työtahtia pyritään kiristämään tuotannon kasvattamiseksi. Haastateltavallani ei kuitenkaan ole tällaista tavoitetta, sillä työnteon tavoitteena on tehdä ne vaaditut työtehtävät, joita talouden ylläpito edellyttää. Kun työpäivä on varsin lyhyt, aikaa jää runsaasti esimerkiksi luonnossa retkeilemiseen, jonka mielekkyyttä M 2 korostaa. Näin ollen työtahdin järjeistämistä ei voida pitää runsauden kulttuurina, sillä se tarjoaa työn vastapainoksi runsaasti haastattelemanani mielestä mielekästä vapaata aikaa.

Asetelmana tällainen työn organisointitapa muistuttaa teollisuustyötä, jota hallitsee tehokkuuden vaatimus. Kyseinen vaatimus edellyttää tuotannon organisointia, johon pyritään kahden perusperiaatteen, eli taylorismin ja fordismin kautta. Frederick Taylorin (1865-1915) kehittämän periaatteen mukaan suuren mittakaavan tuotannossa hyvin pienet yksittäiset työnsäastöt tuottavat valtavan suuria kokonaissäästöjä. Fordismi taas viittaa ensimmäisen kansanauton, T-mallisen Fordin, kehittäjään Henry Fordiin (1863-1947). Sillä tarkoitetaan pakkotahtisen vaihetyön aiheuttamien räsitusten palkitsemista korkealla kulutustasolla. Massatuotannossa tuotettavat tuotteet ovat edullisia ja siis myös työläisten itsensä saatavilla.

Haastattelemanani M 2 kertookin, että hänen tekemänsä työn tehokkuus perustuu pitkälti töiden tekemisen rinnakkaisuuteen. M 2 ei työnsä organisoinnilla toisaalta lisää kulutusta,

vaan työn tehokkuus mahdollistaa enemmän vapaa-ajan. Nykyisin tilanne on toinen, sillä M 2 kertoo, että perheen perustettuaan neljän tunnin työpäivä ei enää riitä. N 2 eli M 2:n puoliso kertoo, että varsinaisen vapaa-ajan käsite ei ole toisaalta heille edes tarpeellinen. Heidän tekemänsä työ muodostaa niin kokonaisvaltaisen osan heidän elämästään, että vapaa-ajan käsitettä ei osaa välttämättä edes ajatella. N 2:n mielestä tilanne olisi aivan toinen, jos kävisi jossain töissä tai opiskelisi. Silloin hän arvioi, että kotiin tuleminen olisi suuri siirtymä työajalta vapaa-ajalle. M 2 myötäilee ja arvioi, että ylipäätään vapaa-aikaa tarvitsee sellainen ihminen, joka kuormittuu jostakin.

Luvun alussa kerroin, kuinka M 3:n mukaan leppoistamisessa ei ole suinkaan aina kyse työajan lyhentämisestä. Itse asiassa poliitikko Osmo Soininvaara kirjoittaa (2007, 40-43), että lyhyemmät työajat ovat vasta alle 100 vuotta vanha ilmiö suomalaisessa työhistoriassa. Toisaalta leppoisuuden lisäämiseksi myös työajan lyhentämisen pohdinta voi olla relevanttia. Haastateltavani N 4 kertoo kaipaavansa lisää aikaa lapsilleen, ja esimerkiksi tämänkaltaisille asioille olisi mahdollisuus, mikäli työajat olisivat aiempaa lyhyemmät. Työaikojen onkin arvioitu lyhentyneen joidenkin osalta. Juha Siltala kirjoittaa (2007, 360), että Suomessa vuosien 1979–2000 välillä työaika olisi vähentynyt keskimäärin tunnilla. Siltalan mukaan työ on kuitenkin keskittynyt entistä harvemmille tekijöille, jotka tekevät pitempää ja tiiviimpää päivää. Tästä voisi tulkita, että ”keskimääräinen” vapaa-aika on lisääntynyt kouluttamattomimpien ryhmien alityöllisyytenä mutta koulutetuimpien ryhmien vapaa-aika on suhteellisesti vähentynyt. On mahdollista, että korkeasti koulutettu N 4 on juuri kuvatun kaltaisessa tilanteessa.

8. KOHTUUDEN MERKITYKSELLISYYDESTÄ

Elämän kohtuullistamista tutkiessani pyrin selvittämään myös syitä kohtuullistamiseen, josta nousee esille **kohtuullistamisen merkityksellisyden teema**. Teemasta ovat erotettavissa *terveydellinen, perhekeskeinen, vapaa-ajallinen, ekologinen* ja *hyvän elämän* alateemat.

8.1 Kiire ja terveys

On arvioitu, että liiallinen kiire voi altistaa erilaisille terveyshaitoille. Terveiden merkitys ilmeneekin esimerkiksi N 1:n kertomana yhtenä hänen pitämäänsä kohtuullisen elämäntavan merkittävimpänä piirteenä:

”Henkilökohtaisesti se on tärkeätä sikäli et pysyy fyysisesti ja psyykkisesti terveenä kerta kaikkiaan. Et semmonen jatkuva stressi mitä moni tämmönen niinku luovan työn tai aivotyön tai ihmissuhdetyöntekijä kokee niin semmonen niinku pidemmän päälle on pahasta mielenterveydelle tai sydämelle tai mille vaan.”

Sitaatti viittaa kiireen, kiireettömyyden ja terveyden yhteyteen. Tutkimusten mukaan liiallinen kiire johtaakin pitkään jatkuttuaan erilaisiin terveydellisiin haittavaikutuksiin. Ison osan jatkuvan kiireen aiheuttamasta vahingollisuudesta on katsottu johtuvan siitä, että ihmisen elimistö suhtautuu kiireeseen kuten henkeä uhkaaviin tilanteisiin. Kiireinen ihminen on tämän näkemyksen mukaan jatkuvassa ylivirittyneisyyden tilassa. Työterveyslaitoksen tutkimuksen mukaan jatkuva kiire saattaa aiheuttaa erilaisia komplikaatioita. Esimerkiksi unettomuuden on arvioitu olevan yksi yleisimmistä oireista kiireisten ihmisten keskuudessa. Työterveyslaitoksen vuonna 1997 tekemässä kyselyssä 42 prosenttia työllisistä ilmoitti saavansa nukutuksi liian vähän. Tutkimuksessa arvioidaan, että jo viikon kestänyt univaje sotkee elimistön sokeritasapainoa ja heikentää immunitteettia. (Härmä 2000, 13-19.) Härmän mukaan uneton yö vastaa humalatilaa, joten ongelmaan tulisi hänen mukaan suhtautua vakavasti myös lyhyellä tähtämellä.

Mahdolliset terveysongelmat ilmenevät riskeinä, joita välttääkseen elämän kohtuullistajat näyttäisivät muokkaavan toimintaansa. Esimerkiksi työpaikan valitsemisen voi tulkita

riskin välttämisen keinona. N 1 kuvaa sitaatissa rasittavuudeltaan korkeaksi näkemiään ammatteja, joiden välttäminen johtaa riskittömämpään elämään. Riskin välttäminen on siis motiivi valintojen tekemiselle.

8.2 Kiire ja perhe

On keskusteltu myös siitä, että perhe-elämä voisi kärsiä kiirekulttuurista. Haastatteleman N 4 kertoo erityisesti tästä. On väitetty, että perhe ja siihen kuuluvat lapset ovat miltei pyhä asia, joka on monille ihmisille vielä tänäkin päivänä yksi elämän tärkeimmistä asioista. Nykyisin keskustellaan yhä enenevässä määrin perheen aikapulasta, vaikka ajankäyttötutkimusten mukaan vanhempien ja lasten yhdessä viettämä aika on jopa lisääntynyt. Tästä on pääteltävissä, että perhe koetaan sekä moraalisesti että kulttuurisesti erittäin tärkeänä. Onkin tulkittavissa, että perheajan puute esiintyy julkisessa keskustelussa uhkana ja vaarana. Kohtuullistamiseen pyrkivillä haastateltavillani suhtautumistapa perheen aikaan ei näyttäydä eri tavalla.

Haastatteleman N 4 on äiti, joka on päättänyt olla mahdollisimman paljon lastensa kanssa. Hän sai ensimmäisen lapsensa vuonna 2005 ja toisen lapsensa kaksi vuotta myöhemmin. Koska lain mukaan töistä saa jäädä vanhempainvapaalle siihen asti kunnes lapsi täyttää kolme vuotta, haastateltavani sai olla kotona lastensa kanssa yhteensä viiden vuoden ajan. Nyt N 4 on palannut työelämään, mutta hän tekee lain mahdollistamaa neljän työpäivän viikkoa. Myös hänen miehensä oli poissa työelämästä mahdollisimman pitkään. Heille lapset olivat siis etusijalla, eikä rahallisella vauraudella ollut niin merkitystä.

N 4 perustelee perheen ja lasten kanssa vietetyn ajan priorisointia lasten kasvun nopeudella:

”No kyllähän sen tiedostaa hirveen selkeesti että ei tää niinku pikkulapsivaihe kestä kauheen kauaa. Ja sit niinku työelämää ni siis sitä niinku sinne kuuskasiks tai minne lie nyt on niinku eläkeikään asti joutuu töitä tekemään niin niitä töitä ehtii tehdä viel ihan riittävästi vaikka on niinku, tässä pitää viel vähän niinku pidemmänki breikin.”

Sitaatissa nousee esille ohimeneväksi kuvattu pikkulapsivaihe ja työelämä, jossa haastateltavani joutuu olemaan vielä vuosikymmenien ajan. Vuosilukuja vertailtaessa

perheen priorisoiminen ja elämän kohtuullistaminen ei aiheuta tunnontuskia hetkellisestä työelämän poissulkemisesta. Haastateltavani kertoo, että hänen valintansa lasten kanssa olemiselle tuntuu ”ehdottomasti oikealta”. Valinnasta on koitunut N 4:n mukaan hyviä seurauksia, kun hän pohtii millainen tilanne olisi ollut, mikäli hän olisi siirtynyt aiemmin työelämään.

”Et ei ois tavallaa päässy tutustumaa lapsiinsakaan niinku niin hyvin ja sit toisaalta nää niinku sisarussuhteet ni ei ois ehkä niinku noin kiinteet mitä ehkä nyt on.”

Valinta osoittautuu lasten ja äidin suhteen kehittymisen myötä oikeana valintana. Haastateltavani kertoo, että on voinut tarjota lapsilleen mahdollisuuden ”elää elämänsä lapsina” ja lasten oman rytmin mukaan. Lapsia ei ole siis täytynyt pakottaa heräämään aamulla herätyskelloon ja viemään heitä saman tien päiväkotiin. On siis nähty tärkeäksi, että lapset kokisivat hitaan ajan mukaista elämää.

Perheen kiireessä erikoinen piirre on siinä, että samalla kun ajankäyttötutkimusten mukaan perheen aika on lisääntynyt, on myös kulttuurinen huoli sen niukkuudesta kasvanut, kuten haastattelemani N 4:n tapauksessa. Samankaltaista tilannetta ovat tutkineet muiden muassa Raija Julkunen, Jouko Nätti ja Timo Anttila. Myös heidän tutkimuksensa osoitti, että heidän tutkimansa henkilöt olivat alkaneet rajoittaa työaikaansa antaakseen sitä enemmän perheelleen. Samassa yhteydessä pyrittiin pitämään huoli myös itsestä ja ehkäisemään omaa loppuun palamista, mutta perheen merkitys tuli tässä yhteydessä erityisen selvästi esille. (Julkunen ym. 2004, 170-171.)

Haastattelemani N 4 ei ole poikkeustapaus kokiessaan ajan riittämättömäksi. Eva Österbacka ja Päivi Mattila-Wiro tutkivat perheiden ajankäyttöä, ja heidän tekemänsä lapsiperheiden ajankäyttöä selvittävän tutkimuksen mukaan noin 60 prosenttia sekä äideistä että isistä kokee ajan loppuvan kesken. Toisaalta ne, jotka kokevat aikaa olevan liian vähän, käyttävät yhtä paljon aikaa lastenhoitoon kuin ne, joiden mielestä aikaa on riittävästi. Ajan puutteesta kärsivät eritoten hyvin koulutetut työssä käyvät vanhemmat, joilla on nuoria lapsia. (Österbacka & Mattila-Wiro 2009, 8-17.)

Toisaalta perheen etusijalle asettamisesta on myös ristiriitaisia tuloksia. Hochschild (2001, 198) arvioi tutkimustensa perusteella, että perhe on monen mielessä kaikkein tärkein asia

koko elämässä. Hochschild kuitenkin arvioi, että mitä enemmän miehet ja myös naiset tekevät töitä ja mitä enemmän työtä arvostetaan ja kunnioitetaan, sen enemmän yksityinen elämä menettää arvostustaan. Myös yksityiselämän rajat kutistuvat. Sekä miehille että yhtäläisillä naisille työnteko on yhä harvemmin vain pelkkä rahan ansaitsemiseen liittyvä pakko. Sen sijaan työmaailma muuttuu yhä merkityksellisemmäksi kulttuuriseksi arvoksi. Ihmiset ovat Hochschildin mielestä kaiken lisäksi sellaisia, että he käyttävät mieluusti enemmän aikaa asioihin, joita he arvostavat ja joista heitä arvostetaan.

Työn kulttuurisen arvon lisäksi tilanne voi johtaa Hochschildia mukaellen käsitteiden kääntymiseen, joissa koti alkaa merkitä työpaikkaa ja työ kotia (Hochschild 2001, 38-52). Kun pitkien työpäivien jälkeen pitäisi kotiin tullessa olla vielä energiaa kotitöiden tekemiseen ja lasten hoitamiseen, voi kotiin lähteminen tuntua Hochschildin mukaan vielä enemmän työltä kuin varsinainen työnteko työpaikalla.

Hochschildin kuvaamat tulokset eroavat haastattelemani N 4:n kertomasta. Asiaa selittänee haastateltavani ja Hochschildin informanttien erilaisuus. Ensinnä kotitöiden vaikeutta voi arvioida työnjaollisen teeman kautta. On epäselvää, kuinka paljon Hochschildin informantit jakavat kotitöitä puolisoidensa kanssa. Sen sijaan haastateltavani N 4 kertoo, että myös hänen miehensä osallistuu kotitöihin samalla tavalla kuin hän itsekin. Täten haastateltavani ei joudu mahdollisesti yhtäläisten kotitöihin liittyvien työpaineiden alaiseksi kuin Hochschildin kertomat henkilöt. Toisaalta tilannetta saattaa erottaa myös taloudellinen tilanne. Kun Hochschild pohtii, miksi hänen tutkimuksensa vanhemmat eivät vähennä työtuntejaan, selviää, etteivät he yksinkertaisesti selviytyisi taloudellisesti (Hochschild 2001, 25-27). Sen sijaan N 4 kertoo, että heidän perheensä taloudellinen tilanne on mahdollistanut haastateltavani valinnan lasten kanssa vietettyyn aikaan.

Toinen mahdollinen selitys Hochschildin informanttien runsaaseen työntekoon ei liity rahaan vaan työpaikan menettämisen pelkoon. Yhdysvalloissa työntekijöiden määrän vähentäminen onkin Hochschildin mukaan todellinen uhkatekijä, joka pätee todennäköisesti myös Suomessa. Käytännössä tällaisen pelon järkevyyden lienee kuitenkin kyseenalaista. Erityisesti osaamista vaativissa työpaikoissa on katsottu vaikeaksi korvata työntekijöitä, sillä mahdollinen työhön kouluttaminen voi olla pitkä prosessi. Näin ollen työnantajat pitänevät mieluummin entisiä työntekijöitään palkkalistoillaan. Myös haastateltavani N 4:n tilanteessa irtisanomisen pelkoa ei ole, sillä töistä poissaolo on lain

mahdollistamaa ja irtisanominen olisi laitonta. Toisaalta, kuten haastateltavani N 4 arvioi, hänen työnantajansa vaikutti tyytymättömältä hänen tekemäänsä ratkaisuun. Eli vaikka työpaikan menettämisestä ei ollut pelkoa, haastateltavani koki tilanteessa olevan silti painostamisen tunnetta. Tässä suhteessa tilanne muistuttaa Hochschildin kuvaamaa esimerkkiä, vaikka se ei olekaan yhtäläinen. Haastateltavani N 4 päätyi kuitenkin valitsemaan lasten kanssa vietetyn ajan.

Kokonaisuutena perheen merkitystä kartoitettaessa perhe näyttäytyy arvokkaaksi pidettynä asiana ja yhtenä kohtuuden merkityksenantajana. Voidaan puhua myös perhekeskeisyydestä, jolla tarkoitetaan Riitta Jallinojaa mukaillen (2000, 200-202) sitä, että perheenjäsenet liittyvät toisiinsa tiukoin emotionaalisin sitein. Perhekeskeisyydestä voidaan käyttää myös termiä familismi, jota pidetään individualismin vastakohtana (Jallinoja 2006, 24). Kyse ei ole kuitenkaan yksinomaan elämän kohtuullistajille kuuluvasta piirteestä, sillä kaikki haastateltavani eivät ole perheellisiä. Perhekeskeisyys on myös nähtävissä uhkana kohtuullistamiselle, sillä lasten kasvattaminen saattaa edellyttää rahanmenoa ja täten työnteon vaatimusta. Uhkaksi on myös asetettu lisääntyneen ajan vaatimus. Haastateltavillani perheen korostaminen ei kuitenkaan saanut tämänkaltaista merkityksenantoa, mikä viitanee siihen, että haastateltavillani oli riittävät rahalliset varannot mahdollisten ylimääräisten kulujen maksamiseen. Myös ajankäytöllisesti ratkaisut näyttävät mahdollistaneen perheen ylläpitämisen ongelmattomuuden, sillä aikaa on säästetty töistä poisjäämisellä.

8.3 Ekologinen kohtuus

Olen tarkastellut kohtuuden merkitystä yksittäisempien asioiden sisällä. Toisaalta kohtuuden merkitys nousi aineistossani myös laajemmassa mittasuhteessa. On arvioitavissa, että kohtuus ekologisuutena ja varsinkin kokonaisena toimintojen kenttänä ulottuu vaikutukseltaan yksilötasolta ryhmien tasolle ulottaen vaikutuksensa aina globaalille tasolle saakka.

Esimerkiksi N 1 kertoo miettivänsä yhä enemmän kohtuuden yhteiskunnallisia ulottuvuuksia. Jatkuvan kasvun pakkoajatuksen hän kokee mahdottomana yhtälönä, ja hänelle ekologisen näkökulman merkitys on muutenkin hyvin tärkeä. Ekologisuus onkin yksi haastattelemiani ihmisiä yhdistävä tekijä, sillä se kiinnosti heitä kaikkia. Ekologisuus

voi olla pieniä yksittäisiä toimintoja, mutta toisaalta ekologisuuden kenttä voi olla hyvinkin laaja, mikäli se kattaa kokonaisten yhteiskuntien toiminnan.

Ekologisuudessa erityisesti ilmastonmuutos on yksi erityisen paljon julkisessakin keskustelussa ollut kysymys. M 3 kertoo, että hänen mielestään kohtuullistaminen onkin tärkeää ennen kaikkea ilmastonmuutoksen takia.

”Kyllä se tietysti sitä kautta et jos ajatellaan tätä ilmastonmuutosta ja tällasia asioita niin ensinnäkään ei niihin ilmastonmuutostavoitteisiin minun ja eikä tän yleensäkkään tän kohtuussysteemin piirissä toimivien ihmisten mielestä ei päästä pelkästään tämmösillä teknisillä tempuilla, vaan sitä täytyy sitä energian kulutusta ja muutakin kulutusta yksinkertaisesti vähentää.”

”Tekniset temput” merkitsevät sellaisia tekoja, joilla päästöjen määrää voidaan vähentää. Esimerkiksi sähköä käyttävien laitteiden hyötysuhdetta voidaan parantaa teknisillä parannuksilla, jolloin samalla sähkön määrällä saadaan aikaiseksi enemmän toimintaa. M 3:n mielestä myös valinta elämänmuutoksen suhteen on välttämätöntä, eli kulutusta olisi hänen mukaan vähennettävä. Näkökanta paljastaa, että ilmastonmuutokseen suhtaudutaan suoraan havainnoitavana ja kiistattomana tosiasiana. Tämänkaltaista näkökantaa voi määrittellä ympäristösosiologian termistöä käyttäen objektivistisella näkökulmalla (Jokinen & Konttinen 2004, 88 ; Ylönen & Litmanen 2010, 52). Kuten M 3:n pohdinnassa, myös objektivistisessä näkökulmassa on katsottu tärkeäksi etsiä parannuskeinoja ongelmaan ja tarkastella syitä, jotka tuottavat ja pitävät yllä ongelmia.

M 3 jatkaa pohtimalla kulutuksen vähentämistä, joka mahdollistaisi M 3:n mielestä myös riittävyyttä. Hän arvioi, että tämänkaltaiset asiat unohtuvat helposti, mutta jos köyhimmillekin ihmisille haluttaisiin parempaa elintaso, se edellyttäisi länsimailta reilua kohtuullistamista. Tästä tulee esille kohtuuden ajatuksen vaatima interventio, jonka mukaan ”yhteisen hyvän” vuoksi olisi tehtävä yhteistyötä, eli jaettava resursseja. Kulutuksen vähentämisen vaatimus on myös nähtävissä ekologisuuteen pyrkivänä kulutusvalintana.

8.4 Elämän muutos kohtuuden kulttuuriin

Osa haastateltavistani on elänyt kohtuuden filosofiaa noudattavaa elämää jo hyvin nuoresta asti, kuten haastateltavani M 2:n tapauksessa. Toisille haastateltavistani kohtuullistaminen on sen sijaan tullut vähitellen osaksi elämää. Kysyin haastatteluissani, millainen elämänmuutos kohtuullisempaan elämään siirtyminen oli. Kyseessä on muutosprosessi, jota voi kuvata myös kriittisen ekotapahtuman käsitteellä (Massa & Haverinen 2001, 12). Kyseisen ekokokemuksellisen käännepiirteen merkityksenä on elämäntavan uudelleenarviointi, jossa ekologiset arvot johdattelevat valintoja.

Elämän muutokseen johtava historia esiintyy haastateltavillani erilaisten tapahtumien kautta. M 2 kertoo, että hän on tehnyt erilaisia kokeiluja elämässään, jotka ovat ajaneet häntä kohden suurempaa kohtuullisuuden tasoa. Motiivit toiminnalle eivät ole kuitenkaan tulleet elämän tahdin rauhoittamisesta.

”Mulla ei ollut kyllä yhtään semmosia pyrkimyksiä mihinkään leppoisuuteen, että se oli siis omantunnon vapaus, joka on mulle kyl niinkun tärkeempi asia kuin leppoisuus.”

Elämän kohtuullistamisen syyksi määrittäyty omantunnon vapaus, josta paljastuu, että kohtuullisilla teoilla pyritään olemaan rikkomatta sisäisten kokemusten, eli omantunnon sanelemia periaatteita. M 2 toimii siis oikeaksi katsomallaan tavalla ja huoli negatiiviseksi nähdystä ilmiöstä, kuten ilmastonmuutoksesta, saa ajamaan toimintaa yhä enemmän kohden kohtuutta. Esimerkiksi Elina Sojonen (2005, 33) tulkitsee, että ympäristöhuolen ja syyllisyyden helpottaminen tulee mahdolliseksi, kun tekee tekoja ympäristön pilaantumisen estämiseksi, joten mahdollinen motiivi kohtuullistamiselle tulee ilmi. Omavaraistalouteen siirtyessään M 2 koki nuorempana sen olevan ”hyvin rankkaa”. Tiedon ja taitojen karttuessa työskentely kuitenkin helpottui. Tällöin haastateltavalleni tuli mahdolliseksi tehdä myös uusia kokeiluja, jotka nostivat kohtuuden tasoa. Kokeilut merkitsivät haastateltavalleni siirtymistä aiempaa yksinkertaisempaan elämäntyyliin.

N 2 kertoo, että tietoiset elämänvalinnat kohden kohtuullisuutta ovat tuoneet hänelle paljon mielihyvää. Muutos kohden kohtuutta toi N 2:n mielestä myönteisiksi koettavia asioita.

”Semmonen niinku jonkinlainen sisäinen tyytyväisyys tai sellanen kokonaisvaltanen.”

Haastateltavani on löytänyt kohtuullistamisesta etsimänsä linjan ja hänen kohtuuden tasonsa on noussut. Kohtuuden noudattaminen ilmenee sisäisenä tyytyväisyytenä, joten kohtuullistamisen voi nähdä tuoneen myönteisiä asioita myös henkilökohtaisella tasolla. Tässä suhteessa kohtuullistamisen voi nähdä hedonismiin pyrkivänä liikehdintänä, mutta haastattelemani kohtuullistajat painottavat aina pikemminkin kohtuullistamisen ympäristövaikutuksia. Asian voi tulkita sillä tavalla, että kohtuullistaminen voi tuoda kohtuullistajille henkistä hyvinvointia, mutta kohtuullistamisen syiden katsotaan löytyvän laajemmasta kokonaisuudesta.

Elämänmuutos kohden kohtuuden kulttuuria on tapahtunut myös N 3:n tapauksessa. N 3 arvioi, että hänen arvomaailmansa on muuttunut hyvin voimakkaasti hänen tekemänsä pitkän maailmanympärimatkan jälkeen. Hän kertoo pärjäävänsä nykyisin huomattavasti kohtuullisemmalla kuluttamisella.

”Mun arvomaailmaa, jos se oli jo ennen sitäkin muuttunu ni se muuttu ihan hirveesti ku oli kaikissa köyhissä vaatimattomissa olosuhteissa ja näki miten onnellisii jotkut jossain keskellä ei mitään jolla ei oo mitään omaisuutta eikä mitään niinkun sellasta mitä täällä ostetaan länsimaissa ja silti ne oli kauheen onnellisii ja ilosii. Mä luulen et se monen silmii avais ainakii siinä et se kaikki työ ja omaisuuden haaliminen ei oo se juttu minkä takii tääl ollaan.”

Muuttuneen asennoitumisen N 3 kokee myös pysyväksi, vaikka hänen tekemästä matkasta onkin jo vuosia aikaa. N 3 on nykyisin myös vähempään tyytyväinen, mikä ilmenee muun muassa siten, että hänen ei tarvitse asua ”tarpeettoman hienossa talossa”. Lapselleen hän haluaa antaa luontokokemuksia sen sijaan, että ostaisi hänelle kaikkia tarpeettomia materiaalisia asioita. Näin myös lapsi oppisi, että ”tavarat eivät tee ihmisiä onnelliseksi”.

N 3 arvioi, että kaikilla ei tietenkään ole mahdollisuuksia lähteä matkustamaan kehitysmaihin, mutta se tekisi hänen mielestään erittäin hyvää monille. Se voisi myös muuttaa nykyistä tuhlailevaa elämäntyyliä kohtuullisemmaksi.

Aiemmin suorituskeskeiseksi ihmiseksi itseään kuvannut N 3 kertoo tehneensä myös vapaa-aikansa kiivastahtiseksi.

”Mul on sellanen historia, että aikasemmat työpaikat ni mä tein tosi pitkää päivää. Ja must tuntuu että oli mul vapaa-aikaa, mut sit mul oli jotenki oli niin et mä sen vapaa-ajanki jotenki aikataulutin niin et mul oli varmasti joku harrastus.”

Sitaatissa N 3 kuvaa aiempaa kiivastahtisempaa elämäänsä, jossa myös vapaa-ajalla aika oli nopeaa. Asetelma on vastaavankaltainen kuin luvussa 7.1, jossa kerroin N 1:n kokeneen työn ulottuvan myös vapaa-ajalle. Tilanne on kuitenkin sikäli erilainen, että N 1:n tapauksessa varsinaiset työtehtävät tulivat osaksi vapaa-aikaa, kun N 3:n tapauksessa työelämän kiivastahtisemman rytmin koettiin jatkuvan myös vapaa-ajalle. Rytmin vaihtaminen kiireisestä työnteosta vapaampaan vapaa-aikaan voikin olla vaikeaa. Rytmin muutos edellyttääkin esimerkiksi Heisken mukaan (1997, 11-29.) itsehillintää ja voimaa, jota esimerkiksi stressaantuneella ihmisellä ei ehkä ole.

Kiivastahtiseksi kuvatun vapaa-ajan lisäksi N 3 kertoo, että hän teki aiemmin hyvin pitkiä työpäiviä arkisin ja joskus viikonloppuisinkin. Leppoisalle vapaa-ajalle ei siis juuri jäänyt aikaa, sillä elämä oli hyvinkin aikataulutettua. Työnteon merkityksen N 3 kertoo arvioineensa aikaisemmin erittäin tärkeäksi sanomalla, että se oli ”vähän niinku elämä”. N 3 kuitenkin kertoo, että nykyisellään hän ei anna työn täyttää liiaksi elämäänsä.

”Mä oikeesti huomaan sen itestäni, et ensinnäkään mä en niinkun mee enää niin syvälle sitä työelämän syövereitä. Et totta kai mä teen hyvin työni, mut mä en enää anna sen tulla sellaseks. Et sitä kautta pidän huolen siitä et mul on myös vapaa-aikaa ja ihmissuhteita.”

Asetelmasta paljastuu työntekoon liittyvää kohtuullistamista, mutta myös valintoja vapaa-ajan ja sosiaalisten suhteiden tärkeyden korostamisena. Sosiaaliset suhteet ovatkin yksi sellainen piirre, joka nousee esille aineistostani asiana, jota pidetään merkityksellisenä. Sosiaalisten suhteiden ylläpitämiseksi N 3 on tehnyt sellaisia valintoja, joiden myötä hän on voinut viettää enemmän aikaa ystäviensä kanssa. Ystävien kanssa vietetty aika ei ollut aikaisemmin aina mahdollista kiireiseksi kuvatun elämän takia.

N 3 lähti vuonna 2005 maailmanympärysmatkalle, joka kesti kaikkiaan lähes vuoden. Hyvin kiireisiksi kuvattujen työvuosien jälkeen hän ei enää kokenut huonoa omaatuntoa päästessään pitkälle maailmanympärimatkalle. Silloin N 3 koki, että on aivan oikeutettua, että elämässä voi olla muutakin kun työntekoa. Hän tosin arvioi, että aikaisemmin se olisi voinut olla vaikeampaa. Silloin jo parin viikon kestävä tauko tuntui liian pitkältä ajalta. Pitkälle matkalle lähdettyään tilanne ei ollut tällainen, mihin tosin saattoi vaikuttaa myös se, että hän oli jäänyt vuorotteluvapaalle silloisesta työsuhteestaan eikä Suomessa ”ollut mitään odottamassa”. Tilanne on tulkittavissa myös siten, että N 3:n aikakäsitykset muuttuivat hitaamman ajan mukaiseksi, jolloin kiivastempoisuuden rinnalle tuli rauhallisempi rytmi. Myös N 3:n tekemät valinnat lisäsivät kohtuuden tasoa. Haastateltavani ei ollut enää yhtä sitoutunut pelkkään töiden tekemiseen, vaan hän näki myös muut elämän tarjoamat mahdollisuudet.

Elämän muutos kohden kohtuullistamista on näyttäytynyt haastateltavillani myönteiseksi koettuna muutosprosessina. Myös muutosprosessissa ilmenneistä vaikeuksista kerrotaan, mutta positiivisten piirteiden korostaminen nousee vaikeuksien kerrontaan verrattuna voimakkaammaksi. Valintojen tekeminen on saanut haastateltavieni kertomuksissa sekä fyysisen että henkisen hyvinvoinnin kokemuksia. Myös muutosprosessi näyttäytyy kokonaisvaltaisena vaikuttajana. Muutokset ovat olleet haastateltavillani yksilöllisiä kriittisiä ekotapahtumia (Massa & Haverinen 2001, 20-21). On kuitenkin arvioitavissa, että myös kollektiiviset kriittiset ekotapahtumat ovat vaikuttaneet haastateltavieni valintoihin. Yksilöllinen ja kollektiivinen kriittinen ekotapahtuma ovat Massan ja Haverisen käyttämiä termejä, joista jälkimmäinen merkitsee esimerkiksi Tshernobylin ydinvoimalaonnettomuuden kaltaista tapahtumaa. Onnettomuuden nähtiin vaikuttavan koko kulttuuriin ja sen on arvioitu säilyneen kollektiivisessa tajunnassamme kauan. Haastateltavani ovat kuvanneet ilmastonmuutoksen välttämistä yhtenä toiminnan motiivina, joten ilmastonmuutos ilmenee vastaavana kollektiivisena kriittisenä ekotapahtumana.

8.5 Hyvä elämä

Elämän kohtuullistaminen ei näytä muodostuvan vain yksittäisestä asiasta, mikä onkin tullut esille jo useamman kokonaisuuden esittelyn myötä. Kohtuullistamiseen voi kuulua myös laajempia kokonaisuuksia, ja yksi sellainen on **hyvän elämän tavoite**, josta M 2 puhuu. M 2 kertoo, että hänen kohtuullistamispyrkimyksissään esimerkiksi ekologisuus on

toki tärkeä osa elämän kokonaistavoitetta, mutta se on vain yksi osa kokonaisuudesta. Ekologisuudesta M 2 toteaa, että:

”Se on ehkä semmonen suppea, mä sanoisin ennemmin niinku hyvä elämä jossa on niinku huomaavaisuutta ekologis, jossa on niinku sosiaalista vastuuta itsestään ja toisista ihmisistä yhteiskunnallisesti että lähipiirissä. Niinku antaminen ja ottaminen ja siis tommonen. Ja siis ei niinku ekologisuutta semmosena niinkun esineellistettynä, se että niinkun luonto, vaan siis kyllä mä tarkoitan myöski ihan myötätuntoa muuta elävää kohtaan.”

”Semmonen ekologinen, se on vähän niinku semmonen tutkiva, et vähän semmonen niinkun jos mä ajattelen ekologisuutta, ekologista elämää se on semmonen vähän niinkun se olis tieteellisellä tavalla erotettu meistä. Että minä niinkun otan siihen empaattisen piirteen mukaan.”

Ekologisuus käsitteellistyy tieteeksi, mutta tieteen ”teknologisen hengen” ja ”eräänlaisen insinöörimäisen ajattelutavan” nähdään aiheuttavan pikemminkin pelkoa ja epävarmuutta kuin toiveita ja edistysuskoa (Mills 1990, 19). Hyvä elämä määrittyy ekologisuutta pidemmälle, jolloin siihen kuuluu myös sosiaalista vastuuta itsestä ja toisista ihmisistä. Tällaisenaan hyvä elämä muistuttaa Eero Ojasen määritelmää kohtuudesta (Ojanen 2004, 19-23). Hyvässä elämässä on myötätuntoa muita eläviä kohtaan. Muut elävät voivat olla ihmisiä, mutta myös eläimiä. M 2 kertoo, että nuorempana tilallisena hän koki, että hänellä olisi pitänyt olla eläimiä myös syötäviksi. Eläinten teurastaminen oli hänelle kuitenkin henkisesti niin raskasta, että hän päätti lopulta luopua eläimistä. Toisaalta kun eläimiä ei enää ollut, myös työn määrä väheni haastateltavani mukaan, sillä eläinten pitäminen lisää varsin paljon vaaditun työn määrää. Mutta ennen kaikkea huomaavaisuus eläviä kohtaan oli jyrkässä ristiriidassa teurastamisen kanssa, joten siksi M 2 päätyi luopumaan teurastamisesta.

Hyvässä elämässä on kyse kokonaisvaltaisesta kentästä, joten se sopii hyvin yhteen asettamani ennako-oletuksen kanssa, jonka mukaan kohtuullistaminen näkyy monella eri elämän osa-alueella. Hyvä elämä ilmenee ekologisuuden lisäksi myös persoonallisuuden piirteenä, kuten haastateltavani ilmaisee kertoessaan empaattisuudesta. Kyseinen persoonallisuuden piirre ohjaa elämänvalintoja kokonaisvaltaisesti.

9. KOHTUUDEN TULKINTAA

Kohtuullistamista koskevaa aineistoa tulkitessani päädyin erilaisiin johtopäätöksiin. Aineistostani nousi esille erilaisia abstrahoitavia kokonaisuuksia, joita käsittelen ensimmäiseksi. Toiseksi luokittelin yleiseksi luokiteltavan kohtuuden käsitteen luokkiin, jotka kuvastavat aineistossani ilmenneitä kohtuuden tasoja tarkemmin. Sen lisäksi havaitsin, että kohtuus ilmenee laajemmin elämäntyyllisenä kysymyksenä. Kohtuus paljastui aineistossani myös yhteisölliseksi kysymykseksi, jossa on myös poliittisia piirteitä.

9.1 Kohtuullistamisen tavat

Kohtuullistaminen ei ilmentynyt informanttieni puheissa yhtenäisellä tavalla, joten kohtuullistamisesta oli aineiston perusteella erotettavissa erilaisia abstrahoitavia teemoja. Kaikissa kohtuullistamisen tavoissa esiintyy pyrkimys kohtuullistamiseen, mutta ne esiintyvät kuitenkin toisilleen erilaisten yksityiskohtien kautta. Tavat määrittyvät toimintojen ja niiden kohteiden kautta ja määrittyvät yksilöiden, mutta myös ryhmien tasolla (ks. esim. Ruusuvuori ym. 2010, 20).

Ensimmäinen havaitsemani kohtuullistamisen tapa on **ekologinen kohtuullistaminen**. Siinä toiminnan päämääränä on pyrkimys luonnon säilyttämiselle, joten toiminta tulee ymmärrettäväksi kestävyuden näkökulmasta. Ekologisessa kohtuudessa on ajatus, että yksilöt ja ryhmät voivat omalla toiminnallaan vaikuttaa esimerkiksi ilmastonmuutoksen vastustamisessa. Ekologisessa kohtuullistamisessa saatetaan nähdä tärkeäksi, että mahdollisimman moni harjoittaisi vastaavaa toimintaa, jolloin luontoon kohdistuva ympäristökuormitus pienenesi. Ekologinen kohtuullistaminen saattaa olla osa arkipäiväistä toimintaa. Toiminta voi olla myös valintoja, joista esimerkkeinä ovat tietyt vihreät kulutusvalinnat, luontoa kuluttamattomat liikkumismuodot ja kodin sähkön ja lämmityksen valitseminen juuri tietynlaisten valintojen kautta.

Toinen havaitsemani kohtuullistamisen tapa on **omantunnonmukainen kohtuullistaminen**. Siinä toiminta saattaa olla pitkälti ekologisen kohtuullistamisen tapaista, mutta motiivi kohtuullistamiselle tulee pikemminkin henkilökohtaisesta tarpeesta

”tehdä jotain”. Omantunnonmukainen kohtuullistaminen on lähellä Elina Sojosen (2005, 33) tulkintaa, jonka mukaan ympäristöhuolen ja syyllisyyden helpottaminen tulee mahdolliseksi, kun tekee tekoja ympäristökuormitusta vähentääkseen. Aineistoni mukaan omantunnonmukainen kohtuullistaminen aiheuttaa sisäistä tyytyväisyyttä, kun koee tekevänsä oikeanlaisia valintoja elämässään.

Kolmas aineistostani esiin noussut kohtuullistamisen tapa on **familistinen kohtuullistaminen**. Familistisessa kohtuullistamisessa toiminnan painotus on perhekeskeisyydessä ja ajan järjestämisessä perheelle. Aineistoni mukaan työntekoa voidaan olla valmiita vähentämään, jotta ajan järjestäminen tulisi mahdolliseksi. Näin ollen familistisessä kohtuullistamisessa tulee esille työhön liittyvä kohtuullistaminen.

Neljäs kohtuullistamisen tapa on **hyvinvointia painottava kohtuullistaminen**. Hyvinvointiin kiinnitetty kohtuullistaminen voi esiintyä sekä arkipäiväisessä että työhön liittyvässä kohtuullistamisessa. Hyvinvointia painottavassa kohtuullistamisessa korostuvat terveyteen, vapaa-aikaan ja sosiaalisiin suhteisiin liittyvät arvotukset, joten sen voi arvioida jossain määrin hedonismiin tähtääväksi toiminnaksi.

Aineistostani nousi epäsuorasti esille myös **velvollisuudentuntoinen kohtuullistaminen** ja **distinktiivinen kohtuullistaminen**. Velvollisuudentuntoiselle kohtuullistamiselle tunnusomaista ovat esimerkiksi sellaiset kulutusvalinnat, joita kuvaa tietty moraalinen kansalaisvelvollisuus (Moisander 2004, 291; Brand 1997, 204). Tietynyyliiset ”moraalisesti kestävä” valinnat tulevat pakonomaisiksi, sillä toisin toimiminen saattaisi leimata eräänlaiseksi ”ekoterroristiksi”. Asetelmassa korostuu mustavalkoisesti kahtiajako ”hyvien” ja ”pahojen” välillä, joskaan siinä ei tarkastella toiminnan taustalla olevia mahdollisia pakonomaisuuksia. Velvollisuuden kohtuullistaminen saattaa ilmetä myös sellaisilla henkilöillä, joiden sosioekonominen tilanne tekee kohtuullistamisen pakonomaiseksi. Tällöin kohtuullistaminen ei ole välttämättä tietoisesti valittu elämäntyyli, vaan se on muodostunut pakonomaiseksi osaksi elämää. Distinktiivinen kohtuullistaminen on tietystä miehestä pakonomaista kohtuullistamista, mutta painopiste siinä on erilainen. Kohtuullistaminen on pikemminkin keino erottautua itselleen edullisella tavalla mahdollisesti vähemmän kohtuullistavista henkilöistä. Distinktiivisessä kohtuullistamisessa on taustalla ajatus, että kohtuullistaminen on statukseen liittyvää toimintaa, jolla voidaan saavuttaa sosiaalista arvostusta. Kohtuullistaminen ei ole näin

ollen toimintana välttämättä arvokasta sellaisenaan, vaan arvokkuus tulee toiminnan imagoa nostavasta vaikutuksesta. Velvollisuudentuntoisen kohtuullistamisen ja distinktiivisen kohtuullistamisen tarkastelussa on kuitenkin huomioitava, että ne eivät muodostuneet suoraan haastateltavieni omakohtaisen kohtuullistamisen merkityksenannosta.

Erilaisissa kohtuullistamisen tavoissa on huomionarvoista, että ne ovat keinotekoisesti ja analyttisesti luotuja, vaikka ne ovatkin syntyneet aineiston abstrahoinnilla. On mahdollista, että todellisuudessa kohtuullistamisen tavat saattavat mennä lomittain, jolloin niistä syntyy aivan uudenlaisia kohtuullistamisen kokonaisuuksia. Kohtuullistaminen ei ilmennyt tutkimuksessani homologisena toimintana, vaan toiminnan painopisteet vaihtelivat. On siis mahdollista, että laajemmalla haastateltavien joukolla kohtuullistamisen tavoista ja merkityksistä olisi löydettävissä erilaisia kokonaisuuksia.

9.2 Kohtuuden luokat

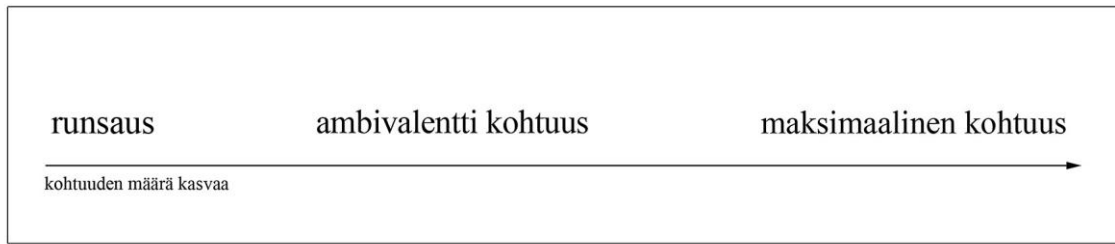
Elämän kohtuullistamisen arvioin tutkimuksen tekoa aloittaessani linjaavan elämänvalintoja usealla eri elämän osa-alueella. Ennako-oletukselleni löysin todisteita, sillä kohtuullistaminen osoittautui näkyvän jokaisella tarkastelemallani elämän osa-alueella. Kohtuuden harjoittamisen intensiteetti oli tulkittavissa haastateltavillani erilaiseksi. Tutkimukseni edistyessä haastatteleman kohtuullistajat sijoittuivatkin kohtuutensa tasolla yhä selvemmin eri luokkiin. Nimesin luokat ambivalenttiseksi ja maksimaaliseksi kohtuudeksi, joista ensimmäinen muistuttaa J. P. Roosin ambivalentin habituksen käsitettä. Kuten ambivalentissa habituksessa, myös ambivalentissa kohtuudessa pyritään yhdistelemään kahta vaikeasti yhdisteltävää asiaa. Ambivalentti kohtuus näkyy haastateltavillani siinä, että heidän ideaalinsa ovat korkeammalla kuin heidän varsinainen toimintansa. He ehkä haluaisivat toimia vielä kohtuullisemmin, mutta se on tällä hetkellä joko mahdotonta tai hyvin vaikeaa. Ambivalentin kohtuuden luokkaan asettuneiden haastateltavien ei ole tosin mahdotonta päästä maksimaalisen kohtuuden kenttään, sillä kohtuullisuuden tasoa voi nostaa omilla pienilläkin valinnoilla.

Maksimaalinen kohtuus ei ole välttämättä siihen luokkaan sijoittuneiden mielestä maksimaalista, mutta länsimaiseen elämään verrattuna se on siinä määrin maksimaalista, että koen juuri maksimaalisuuden käsitteen perustelluksi. Haastateltavistani ainoastaan M 2

ja N 2 toteuttavat elämässään maksimaalisen kohtuuden tasoa. Heidän valitsemansa elämäntyyli on vain hyvin vähän luontoa kuormittavaa, ja täten se vastaa kestävästä kehitystä. M 2 pohdiskelee, että yksilön tasolla hän voisi elää ”ekologisesti 95-prosenttista elämää”. Hän on toisaalta pohtinut, että jos hän eläisi yhteisössä tai perheensä kanssa esimerkiksi 70-prosenttista elämää, niin kokonaisuudessaan se olisi vielä ekologisempaa. Silloin yksilön tasolla tehty ”muutama taaksepäin otettu askel” vastaakin kokonaissummana vähäisempää kuormitusta luonnolle. M 2:n ja N 2:n elämä on myös osoitus kuinka suureen kohtuullisuuteen voi niin halutessaan päästä. He eivät selvästikään elä kurjuudessa tai kärsimyksessä, vaikka heidän kulutustottumuksensa poikkeavatkin suuresti länsimaisesta keskiarvosta. Voidaankin arvioida, että he ovat eläviä todisteita siitä, että runsas materiaallinen vauraus ei ole ainut tie onneen.

Toisaalta kaikki ihmiset yhteiskunnassa eivät voi olla omavaraistalouden harjoittajia, sillä voimakkaasti erikoistuneiden työtehtävien yhteiskunnassa esimerkiksi lääkäreiden työtä ei ehtisi harjoittaa, mikäli lääkäreidenkin tulisi viljellä maata. Näin ollen maksimaalinen kohtuus on vain huippu, jota kohden olisi hyvä pyrkiä, vaikka sitä ei koskaan saavuttaisikaan. On mahdollista, että hieman luonnonvaroja kuluttamallakin voi saavuttaa tietyn oman henkilökohtaisen kohtuuden maksimin, jota pystyy noudattamaan elämässään ilman että joutuu luopumaan kokonaan kuluttamisesta. Tällä tavoin voi olla vielä mahdollista elää niin kohtuullista elämää, että maapallo pystyy sen kestämaan.

Ambivalenttinen ja maksimaalinen kohtuus olisivat kuitenkin käsiteparina puutteellisia, mikäli niiden rinnalla ei olisi runsauden käsitettä. Kohtuuden näkökulmasta runsauden käsitteessä ei voi käyttää kohtuuden käsitettä. Runsauden kriteerinä on sellainen kulutus, jonka rasituksista luonto ei pysty uusiutumalla palautumaan. WWF:n tutkimuksen mukaan ihmiskunnan kokonaiskulutus ylittää maapallon biokapasiteetin 25 prosentilla (Living Planet Report 2006, 1), joten tämän perusteella runsauden voi arvioida olevan varsin merkittävä osa nykyaikaa.

KUVIO 2. Kohtuuden tasot

Kuvio 2 osoittaa, että runsaudesta siirryttäessä vasemmalta oikealle, kohtuuden määrä kasvaa ambivalenttiseen kohtuuteen maksimaalisen kohtuuden ollessa kohtuuden huippu. Toisaalta, kuten jo totesin, nykyisen yhteiskunnallisen toiminnan säilyttäminen voisi olla vaikeaa maksimaalisessa kohtuudessa. Näin ollen niiden väliin tarvittaisiin oma käsite, jossa kohtuus on siinä määrin suurta, että se mahdollistaisi kestävän kehityksen, mutta jossa nykyisenkaltainen yhteiskunta voisi säilyä. Sellaista kohtuuden tasoa ei kuitenkaan tullut aineistostani esille.

9.3 Kohtuullistaminen elämäntyylinä

Haastateltavani kuvasivat kohtuullistamistaan systemaattisesti sillä tavalla, että tulkitsin heidän puheensa nimenomaan elämäntyylinä, jonka he ovat tietoisesti valinneet. Elämäntyylisiä ja -tapoja ovat tutkineet useammatkin tutkijat, mutta esimerkiksi J. P. Roos määrittelee sen käsitteeksi, jonka avulla yritetään kuvata sitä, miten ihmiset elävät. Roosin mukaan elämäntyylin voidaan sanoa muodostuvan yksilöiden, perheiden, sosiaalisten ryhmien, luokkien tai koko yhteiskunnan jäsenten kasvu- ja elinolosuhteiden, elämänvaiheen, elämäntoimintojen, keskinäisen vuorovaikutuksen ja tietoisuuden – arvojen, normien, elämää koskevien arviointien – muodostamasta järjestäytyneestä kokonaisuudesta. (Roos 1985, 31.) On kuitenkin huomionarvoista, että elämän kohtuullistaminen on nimenomaan tietoinen valinta, joten kohtuullistaminen määrittyy elämäntyyliseksi eikä -tavaksi.

Elämäntyyliin liittyy myös sosiaalisen identiteetin käsite. Liebkind kirjoittaa (1979, 14-15), että sosiaalinen identiteetti syntyy silloin, kun ihmiset katsovat kuuluvansa jollakin tavalla rajattuun ryhmään. Sosiaalinen identiteetti koostuu Liebkindin mukaan kolmesta aineksesta, joista ensimmäinen koskee ihmisten samastumista tiettyihin muihin ihmisiin.

Toinen koskee oman ryhmän historiaa ja tulevaisuutta koskevia käsityksiä. Kolmas sen sijaan koostuu niistä strategioista, joiden avulla pyritään säilyttämään ja korostamaan omaa erikoislaatua.

9.4 Yhteisöllinen kohtuus

Tutkimusta tehdessäni havaitsin, että kohtuus ei ilmene niinkään individualistisessa vaan pikemminkin kollektivistisessä mielessä. Kollektivistisesta piirteestä olen kirjoittanut jo aiemmin, kun kuvasin erilaisuuden kokemusta (ks. luku 6.2). Siinä haastateltavani N 3 kuvasi tuntemuksiaan maailmanympärimatkalta paluunsa jälkeen, jolloin hän kertoi kokeneensa ahdistuksen tunteita suomalaisten tyytymättömyydestä. Tässä suhteessa oli tulkittavissa, että haastateltavani kaipasi enemmän samankaltaisia ihmisiä ympärilleen. Kohtuullistaminen toimintana täytti havaintojeni mukaan myös uusheimoisuuden käsitteen, josta on kirjoittanut esimerkiksi Michel Maffesoli (1996). Kohtuus vaarassa – seminaareissa vieraillessani huomasin, että kohtuuden teema oli kerännyt runsaasti siitä kiinnostuneita osanottajia. Haastateltavani M 3 tiesi kertoa, että vastaavanlaisia liikkeitä on myös muualla Suomessa, joten yhteisöllisyys ei ilmene ainoastaan lokaalina ilmiönä. Kohtuuden teemaa käsiteltiin Kohtuus vaarassa -seminaareissa yhteisesti isossa ryhmässä, jonne osanottajat pääsivät osallistumaan vapaasti. Uusheimoisuuden yksi kriteeri täytyykin juuri vapaan liittymisen muodossa. Toiminnassa myös rituaalinen ja emotionaalinen uusheimoisuus täyttyy yhdessä tekemisen muodossa.

Kohtuuden yhteisöllisyyden merkityksestä oli tulkittavissa tärkeyttä myös haastateltavieni M 2:n ja N 2:n puheista. Erityisesti M 2 ilmaisi kaipuun ”henkisesti samalla tasolla” olevia ihmisiä kohtaan.

”Mä oon niinkun kaivannut että niinkun vois muodostua semmonen yhteisön tapainen heimo.”

Syrjäisellä tilalla maaseudulla ei haastateltavani mukaan naapuritilallisista löydy samankaltaisia henkilöitä. Näin ollen kohtuuteen liittyvä yhteisyyden tunne ei pääse syntymään tyydyttävässä määrin. Mahdollisesti kaupungeissa erilaisiin suuntauksiin tähtäävä toiminta on helpompaa, koska runsaamman väestöllisen lukumäärän ansiosta myös samankaltaisia ihmisiä on löydettävissä helpommin. Toisaalta M 2:n ja N 2:n

tilanteessa kaupungissa asuminen ei tuskin olisi mahdollista, sillä kaupunkitilaan liittyvän niukkuuden vuoksi maanviljelys ei voisi olla mahdollista.

Kohtuullistajien ryhmittymiksi muodostuneet kokoontumiset voivat saada myös poliittisia vaikutteita. Elämän kohtuullistamista runsauden vastareaktiona voi verrata poliittiseen osallistumiseen. Esimerkiksi äänestysprosenttien on osoitettu alentuneen (ks. esim. Borg 2006, 54-55). Äänestysprosenttien alenemisen on arvioitu olevan yhteydessä vieraantumisen käsitteen kanssa – on koettu, että yhteiskunnan toimintaan ei voida vaikuttaa (Rose 1987, 39). Elämän kohtuullistajat eivät kuitenkaan jätä toimimatta, vaan tavoittelevat tärkeiksi katsomiaan tavoitteita. Tässä suhteessa kohtuullistaminen ilmenee uudenlaisena poliittisena toimintana, jossa esimerkiksi äänestäminen ei ole keskeisintä. Tilannetta voi tulkita refleksiivisen sosiologian teorioilla, joissa yhteiskunnallisten rakenteiden refleksiivisessä murroksessa yksilön toiminta irtautuu rakenteista ja abstrakteista järjestelmistä. Scott Lashin mukaan (1995, 160-161) järjestelmissä refleksiivisyys on reflektiivistä, koska se on rakenteista vapautuneen toiminnan reflektiivistä suhdetta rakenteiden tuottamiin sääntöihin, toimintamalleihin ja –tapoihin, käytäntöihin ja resursseihin. Tilannetta voi tulkita kansalaislähtöisen poliittisen toiminnan näkökulmasta, jossa se merkitsee institutionaalisen politiikan haastamista politiikan pelisääntöjä uudistamalla sekä esittelemällä kokonaan uusia näkökulmia, toimintatyylejä ja voimavaroja. Refleksiivisyyden näkökulmasta kohtuullistamisen voi nähdä tavoittelevan eräänlaisia yhteiskunnallisia interventioita, joissa esimerkiksi poliitikkoihin pyritään vetoamaan kohtuullisuuden vaatimuksella. Aktiivista toimintaa painottaa myös ekologisen modernisaatioteorian käsite, jonka puitteissa huomioidaan yhteiskunnallisten liikkeiden vauhdittavan valtion ja markkinoiden ohella ympäristöllisiä uudistuksia, tuottavan innovaatioita ja olevan ympäristöhallinnan vahteja (Ylönen & Litmanen 2010, 64-67).

Elämän kohtuullistaminen voi olla kuitenkin vain yksilötasolle jäävää toimintaa. Tässä mielessä elämän kohtuullistaminen ilmenee pikemminkin elämän vaikeuksiksi määriteltyjen asioiden kohtaamisena, kuin jonkinlaisena poliittisena tavoitteena, joka tulisi saada hyväksytyksi ja ratkaistuksi (ks. myös Tomlinson 2007, 148).

11. LOPPUSANAT JA YHTEENVETO

Tutkimukseni tarkoituksena on ollut kartoittaa elämän kohtuullistamiseen liittyviä kysymyksiä elämän eri osa-alueilla. Elämän kohtuullistamisen rinnalla on tarkastelussani ollut runsauden kulttuuri, nopea aika ja kiire. Esimerkiksi jo aiemmin viittaamani Baumanin mukaan (2007, 35) aika käsitteellistyy pointillisen aikakäsityksen mukaisesti, jonka myötä aika on kiireellistä eli nopeaa aikaa nykyhetkessä eletessä. Kiire ja myös materiaallinen runsaus integroituvat osaksi nykyaikaa. Kohtuuden kulttuurissa päämäärät voivat sen sijaan olla erilaiset.

Tutkimukseni tulosten perusteella elämän kohtuullistaminen näkyy niin vapaa-ajalla, sosiaalisissa suhteissa, harrastuksissa ja työelämässä. Kohtuullistaminen näkyy myös kulutusvalinnoissa. Sähkön lähteen voi arvioida koostuvan uusiutuvista energianlähteistä ja ravinto koostuu tietyistä elementeistä. Aineistoni viittasi myös siihen, että kohtuullistaminen saattaa näkyä myös vartalon mittasuhteissa. Kohtuullistaminen on siis tulkittavissa elämään kokonaisvaltaisesti vaikuttavaksi ilmiöksi.

Elämän kohtuullistamisen koostuu pienistä yksittäisistä konkreettisista teoista, mutta sen takana piilee laajempaa yhteiskunnallista pohdintaa. Kohtuullistajien voidaan arvioida reagoivan ekologisiin kysymyksiin ajalla, jolla ekologisten ongelmien on arvioitu olevan todellisia. Täten kohtuullistaminen on yksilötason vastaus yhteiskunnalliselle ongelmalle henkilökohtaisena vastuunkantona. Kohtuullistajat toimivat aineistoni mukaan arvojensa ja ihanteidensa ohjaamana ja pyrkivät tällä tavoin tekemään maailmankuvaansa soveltuvia elämänvalintoja. Kohtuullistaminen ilmeneekin tutkimuksessani tietoisesti valittuna elämäntyylinä.

Kohtuullinen elämä osoittautui hyvin luonnonmukaiseksi elämäksi. Kohtuullistajien elämään kuuluu aineistoni perusteella runsaasti luonnossa liikkumista. Kohtuullistajien arvostus luontoa kohtaan näkyy myös elämäntavoissa, sillä kohtuulliset elämäntavat osoittautuivat ympäristöystävällisiksi. Kohtuullistaja osoittautui tulosteni perusteella myös luonnossa liikkuvaksi, eli luontoa ei arvosteta ainoastaan tietynä tilana, vaan myös sen sisään pääseminen näyttäytyi arvokkaana. Luonto esiintyi kohtuullistajilleni henkisenä

voimavarana ja rauhoittumisen tilana. Tutkimukseni kohtuullistajat eivät siis nähneet luontoa pelkkänä resurssien lähteenä.

Kohtuuden kulttuurissa liikkumismuoto nousi tärkeäksi kysymykseksi. Haastattelemani kohtuullistajat eivät nähneet yksityisautoilua oikeana liikkumisen muotona. Liikkumismuodoksi valittiin mieluummin joko julkinen liikenne tai moottorittomat kulkumuodot, kuten jalankulku tai polkupyöräily. Myös liikkumismuodon valinnassa esiintyi luonnon arvostus, sillä liikkumisella haluttiin aiheuttaa mahdollisimman vähän päästöjä. Julkisen liikkumismuodon valintaa perusteltiin myös kiirekulttuurin vastaisuudella, sillä julkisen liikenteen esitettiin tarjoavan mahdollisuuksia lepoetkiin ja hitaaseen aikaan. Toisaalta julkinen liikenne esiintyi soveltuvan hyvin myös sisällöllisesti mielekkääseen työntekoon, sillä matkustamisen nähtiin myös mahdollistavan töiden tekemisen.

Perheen merkitys osoittautui osalle haastateltavistani erittäin tärkeäksi. Tehdyn palkkatyön määrän vähentäminen antoi enemmän mahdollisuuksia perheen kanssa vietetylle ajalle. Kuitenkaan aineistossani ei ollut pelkkää perhekeskeisyyttä. Kohtuullistamisen voi arvioida mahdollistavan lisääntyneen ajankäytön esimerkiksi lapsille, mutta myös lapsettomuus tietoisena valintana voidaan liittää kohtuuden tavoitteluun. Lapsettomuus mahdollistaa vähemmällä rahamäärällä pärjäämisen ja toisaalta se tuo aikavaurautta ja vapautta. Perheen lisäksi myös muut sosiaaliset suhteet saivat arvonantoa. Yleisemmin sanoen ihmissuhteiden merkitys nousi aineistoni perusteella arvostetuksi.

Työntekoon liittyen elämän kohtuullistaminen ei näyttäytynyt tuloksissani missään nimessä työnteon vähentämisenä. Työnteon vähentämättömyyden voi perustella haastateltavieni korkealla koulutustasolla ja sillä, että he ovat päässeet mahdollisesti sellaisiin työpaikkoihin, jotka tarjoavat heille aidosti kiinnostavia ja mielekkäitä työtehtäviä. Toisaalta kohtuuden näkökulmasta tuloksistani voisi arvioida, että töiden runsaskaan tekeminen ei ole kohtuutonta, jos se on erityisen mielekästä ja intohimotyön tunnuspiirteet täyttävää. Tällöin töiden tekeminen näyttäytyy pikemminkin harrastuksena kuin rasittavana työnä. Toisaalta tulokseni osoittavat kohtuullistajien edellyttävän, että vapaa-aikaa on jäätävä työnteon ohelle. Elämä ei siis voi olla pelkkää työntekoa, joskin tarvittavan vapaa-ajan määrän voi arvioida olevan yhteydessä työn kuormittavuuteen. Tämä on merkittävää ajalla, jolla työntekijöiden tekemien työtuntien arvioidaan

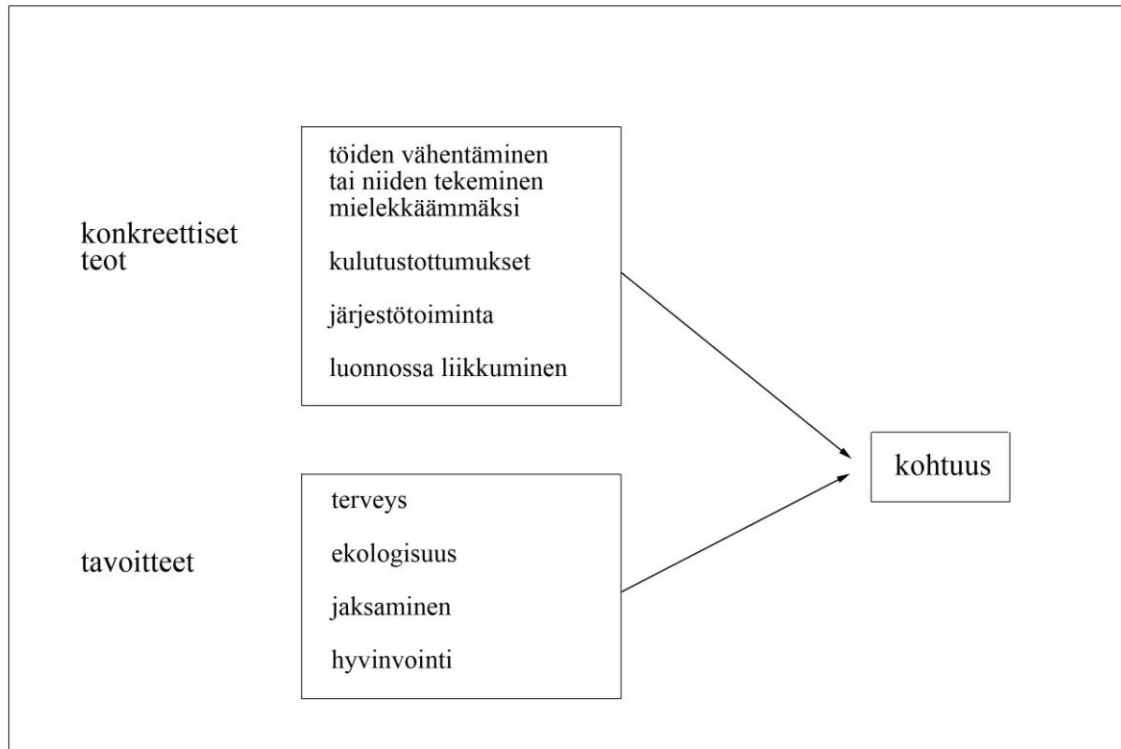
lisääntyvän, jotta työvoiman vähenemistä voitaisiin kompensoida. Elämän kohtuullistaminen on työn kohtuullistamisen takia myös ristiriidassa talouskasvun vaatimuksen kanssa.

Tulosteni mukaan haastattelemani kohtuullistajat pärjäsivät erittäin hyvin ympärillä vallitsevasta runsauden kulttuurista huolimatta. Rakenteiden, kuten kaupparakenteiden ja liikuntarakenteiden muutos tuo liikkumiselle ongelmia, mutta niiden ratkaiseminen on onnistunut haastateltavillani hyvin. Kohtuullistaminen on ollut osalle haastateltavistani sellainen ilmiö, jonka valintaa on jouduttu perustelemaan lähiympäristölle, mutta osa haastateltavistani on kohdannut ainoastaan ymmärrystä kohtuullistamista kohtaan.

Kohtuullistaminen saa tulosteni perusteella aikaiseksi erilaisia hyvinvoinnin kokemuksia: tunne siitä, että toimii oikein, tuo henkistä hyvinvointia. Elämän kohtuullistaminen tuo tulosteni mukaan myös fyysistä hyvinvointia, sillä itseään ei tarvitse uuvuttaa liiallisella töiden tekemisellä. Aineistossani esiintyi myös yhteys kohtuullistamisen ja onnellisuuden välillä. Elämän yksinkertaistamisen aiheuttama onnellisuus on ristiriidassa materiaalista hyvinvointia painottavien onnellisuuskäsitysten kanssa. Tulosteni osoittama yksinkertaisemman elämän tuoma onnellisuus ilmenee myös aiemmin esittelemässäni Hamiltonin tutkimuksessa (ks. luku 4), joten tulosta voi pitää reliaabelina.

Kohtuullistamisen synty saattaa olla yhteydessä talouskasvun kanssa, joten tällöin yhteiskunnallinen muutos ja vaurastuminen olisivat mahdollistaneet kohtuullistamisen. Tämä on ristiriitainen tulos, sillä kohtuullistamisessa juuri vastustetaan talouskasvua. Toisaalta kohtuullistaminen voi yksilötasolla olla mahdollista myös heikommassa taloudellisessa asemassa oleville, joten suurta rahallista vaurautta ei nähtävästi aina tarvita elämän kohtuullistamisessa.

Kohtuus esiintyi haastattelemilleni kohtuullistajille tärkeäksi monesta syystä, mutta suurimmiksi syiksi nousivat luonto ja sen säilyminen. Luonnon säilyttämiseksi tehtiin sellaisia valintoja, jotka olivat mahdollisimman ympäristöystävällisiä. Kohtuus on tärkeää myös elämän rikkauden ja runsauden takia. Tulokseni viittaavat siihen, että haastattelemani henkilöt antavat arvoa ennen kaikkea aineettomille asioille.

KUVIO 3. Syyt elämän kohtuullistamiseen

Kokonaisuutena kohtuuden syistä voi luoda kuvion (ks. kuvio 3). Siinä ilmenee konkreettisia tekoja ja toisaalta sellaisia tavoitteita, joiden myötä perustellaan kohtuullistamista. Kuviossa tavoitteiden ja konkreettisten tekojen kautta pyritään abstraktimpaan kohtuuden käsitteeseen.

On vaikea ennustaa, lisääntykö vai väheneekö elämän kohtuullistamisen ajatus yhteiskunnallisella tasolla. Esimerkiksi juuri tätä kirjoittaessani lisäydivoiman rakentamiselle annettiin lupa. Kohtuuden ajatus ei sen sijaan saanut kannatusta, jonka mukaan energiaa olisi voitu säästää ja täten vähentää lisääntyvää energian kuluttamista. Toisaalta asenteiden muutoksesta on myös viitteitä. Esimerkiksi Joensuussa järjestetyissä Kohtuus vaarassa –tapahtumissa on käynyt jatkuvasti varsin paljon vierailijoita, joten kiinnostusta aihetta kohtaan on selvästi. Tuotteita mainostetaan nykyään sillä tavalla, että niistä jäisi ympäristöystävällinen mielikuva. Mainostajat tietävät, että ympäristöystävällisyys tarjoaa nykyisin hyvän imagon, joten tällainen mielikuva myös kannattaa luoda. Nähtäväksi jää, saavuttaako kohtuus kollektiivisella tasolla sellaisen sosiaalisen arvostuksen, että kohtuullisia valintoja tekeviä arvostettaisiin. Siinä missä esimerkiksi kalliiden merkkivaatteiden omistajat saattoivat saada aiemmin arvostusta,

voisivat mahdollisimman pieneen hiilijalanjälkeen pystyvät saada lähitulevaisuudessa todellista kunnioitusta.

Kohtuullistaminen on vain vähän tutkittu aihealue. Tutkimukseni käytännön merkitykseksi arvioisinkin ennen kaikkea tiedon lisäämisen tutkitulla alueella. Tutkimuksesta on myös selvinnyt, että kohtuullistamisesta tarvittaisiin lisätietoa jatkotutkimusten muodossa. Aineistoni laadullisen luonteen vuoksi tässäkin tutkimuksessa otos on pieni, joten ilmiöstä ei voida olettaa tulleen vielä kaikkea tietoa esille. Laadullisen tutkimuksen rinnalle voisi harkita määrällisen otoksen ottamista. Tutkimusta tehdessä nousi esille myös vertailevammän asetelman mahdollisuus, jossa olisi voinut ottaa työnsä puolesta vähemmän vastuullisessa asemassa olevia henkilöitä haastateltavaksi. Olisiko elämän kohtuullistaminen vähemmän vastuullisessa työssä helpompaa vai peräti vaikeampaa? Tilanne olisi asetelmallisesti hieman samankaltainen, jos pääsisi vertailemaan pakonomaisesti downshiftaajiksi joutuneita – millaisia merkityksenantoja annettaisiin siinä tapauksessa elämän kohtuullistamiselle? Kohtuullistamisen tarkastelu heikommassa taloudellisessa tilanteessa olevilla henkilöillä voisi olla relevantti kysymys – sillä tavalla saisi konkreettisia todisteita siitä, onko kohtuullistaminen tosiaan mahdollista ainoastaan rahallisesti vauraille henkilöille. Mikäli näin on, kuinka suurta rahallista vaurautta tarvitaan? Vertaileva asetelma voisi tulla myös kysymykseen tutkittaessa kohtuullistamista nuoremmilla informanteilla. Esiintyisikö silloin kohtuullistamiseen liittyen erilaisia merkityksenantoja?

LÄHTEET

Alasuutari, Pertti (1994) Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.

Angliss, Brian (2007) Anti-global heating claims – a reasonably thorough debunking. Viitattu 30.10.2010.

<http://scholarsandrogues.wordpress.com/2007/07/23/anti-global-heating-claims-a-reasonably-thorough-debunking/>

Bauman, Zygmunt (2002) Notkea moderni. Tampere: Vastapaino.

Bauman, Zygmunt (2007) Consuming life. Cambridge: Polity Press.

Beck, Ulrich (1990) Riskiyhteiskunnan vastamyrryt. Organisoitu vastuuttomuus. Tampere: Vastapaino.

Beck, Ulrich (1992) Risk Society. Towards a New Modernity. London: Sage.

Bell, Daniel (1976) The cultural contradictions of capitalism. London: Heinemann.

Borg, Sami (2006) Suomen demokratiaindikaattorit. Helsinki: Oikeusministeriö. Viitattu 9.11.2010.

<http://www.om.fi/Satellite?blobtable=MungoBlobs&blobcol=urldata&SSURlappotype=BlobServer&SSURlcontainer=Default&SSURlsession=false&blobkey=id&blobheadervalue1=inline;%20filename=4ot97.pdf&SSURlsscontext=Satellite%20Server&blobwhere=1243790082285&blobheadervalue1=Content-Disposition&ssbinary=true&blobheader=application/pdf>

Bourdieu, Pierre (1984) Distinction. A social critique of the judgement of taste. London: Routledge & Kegan Paul.

Brand, Karl-Werner (1997) Environmental Consciousness and Behaviour. The Greening of Lifestyles. Teoksessa Redclift, Michael & Woodgate Graham (toim.) The International Handbook of Environmental Sociology. Cheltenham: Edward Elgar.

Carter, Ian (2001) Railways and culture in Britain: the epitome of modernity. Manchester: Manchester University.

Coffey, Amanda & Atkinson, Paul (1996) Making sense of qualitative data. Complementary research strategies. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage.

Dickens, Peter (1996) Reconstructing nature: alienation, emancipation and the division of labour. London: Routledge.

Durkheim, Emile (1985) Itsemurha: sosiologinen tutkimus. Helsinki: Tammi.

Elliott, Jane (2005) Using narrative in social research. Qualitative and quantitative approaches. London: Sage.

Eriksen, Thomas Hylland (2003) Hetken tyrannia. Helsinki: Johnny Kniga.

Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana (2007) Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Giddens, Anthony (2001) *Sociology*. Cambridge: Polity.

Gronow, Jukka (1996) Karl Marx – Yksilön vieraantumisen poliittisen taloustieteen kritiikkiin. Teoksessa Gronow, Jukka, Noro, Arto & Töttö, Pertti (toim.) *Sosiologian klassikot*. Tampere: Gaudeamus.

Hamilton, Clive (2003) *Downshifting in Britain. A sea-change in the pursuit of happiness*. The Australia Institute.

Heiske, Pirkko (1997) *Hyvinvointia työyhteisöön*. Helsinki: Yrityskirjat.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2008) *Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2007) *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.

Hobsbawm, Eric (1999) *Industry and empire. The birth of the industrial revolution*. New York: The New Press.

Hochschild, Arlie Russell (2001) *The Time Bind. When Work Becomes Home and Home Becomes Work*. New York: H. Holt.

Härmä, Mikkö (2000) *Toimivat ja terveet työajat*. Helsinki: Työterveyslaitos.

Imonen, Kaj (1993) *Tavaroiden taikamaailma. Sosiologinen avaus kulutukseen*. Tampere: Vastapaino.

Jallinoja, Riitta (2004) *Tunteiden kulutus*. Teoksessa Jokivuori, Pertti & Ruuskanen, Petri (toim.) *Arjen talous. Talous, tunteet ja yhteiskunta*. Jyväskylä: Minerva.

Jallinoja, Riitta (2000) *Perheen aika*. Helsinki: Otava.

Jallinoja, Riitta (2006) *Perheen vastaisku. Familistista käännettä jäljittämässä*. Gaudeamus: Helsinki.

Jokinen, Eeva (2005) *Aikuisten arki*. Helsinki: Gaudeamus.

Jokinen, Pekka & Konttinen, Annamari (2004) *Realismin ja konstruktionismin kiistainen suhde ympäristösosiologiassa*. Teoksessa Räsänen, Pekka, Ruonavaara, Hannu & Kantola, Ismo (toim.) *Kiistoja ja dilemmoja. Sosiologisen keskustelun vastakkainasetteluja*. Turku: Kirja-Aurora.

Julkunen, Raija, Nätti, Jouko & Anttila Timo (2004) *Aikanyrjähdys. Keskiluokka työn puristuksessa*. Tampere: Vastapaino.

Kopomaa, Timo (2008) *Leppoistamisen tekniikat*. Helsinki: Like.

Koski, Leena (1996) *Tulosjohtaminen ja toiminnan arviointi yliopistoa pelastamassa*. Teoksessa Helenius, Börje, Hämäläinen, Esa & Tuunainen, Juha (toim.) *Kohti McDonald's-yliopistoa? Näkökulmia suomalaiseen korkeakoulu- ja tiedepolitiikkaan*. Helsinki: Tammi.

Lash, Scott (1994) *Reflectivity and its doubles – structure, aesthetics, community*. Teoksessa Beck, Ulrich, Giddens, Anthony & Lash, Scott (toim.) *Reflexive modernization: politics, tradition and aesthetics in the modern social order*. Cambridge: Polity.

Latouche, Serge (2009) *Farewell to growth*. Cambridge: Polity.

Lehtonen, Mikko (1999) *Sinun tekstisi eivät ole sinun tekstejäsi*. Teoksessa Kinnunen, Merja & Löytty Olli (toim.) *Iso gee. Gradua ei jätetä!* Tampere: Vastapaino.

Levine, Robert & Norenzayan, Ara (1999) *The Pace of life in 31 countries*. *Journal of Cross-Cultural Psychology*.

Liebkind, Karmela (1979) *The social psychology of minority identity. A case study of intergroup identification : theoretical refinement and methodological experimentation*. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Litmanen, Tapio (2008) *Uraanikaivoksien vastustaminen. Paikallistason nimby-kiistoja vai transnationaalia liikehdintää geopolitiikkaan ja globalisoituneen talouden muutokseen?* Teoksessa Kopomaa, Timo, Peltonen, Lasse & Litmanen, Tapio (toim.) *Ei meidän pihallemme! Paikalliset kiistat tilasta*. Helsinki: Gaudeamus.

Luhmann, Niklas (2004) *Ekologinen kommunikaatio*. Helsinki: Gaudeamus.

Maffesoli, Michel (1996) *The time of the tribes. The decline of individualism in mass society*. London: Sage.

Marjanen, Heli & Saviranta, Jaakko (2004) *Syntymävuosi kulutusasenteiden sekä ostopaikan valinnan selittäjänä. Empiirisiä havaintoja vuosituhannen Turusta*. Teoksessa Erola, Jani & Wilska, Terhi-Anna (toim.) *Yhteiskunnan moottori vai kivireki? Suuret ikäluokat ja 1960-lukulaisuus*. Jyväskylä: Minerva.

Mason, Jennifer (2002) *Qualitative Researching*. London: Sage.

Massa, Ilmo & Haverinen, Risto (2001) *Arkielämän ympäristöpolitiikka*. Helsinki: Edita.

Massa, Ilmo (2006) *Perheen elämäntavan muutos ja arjen ympäristöpolitiikka*. Teoksessa Massa, Ilmo & Ahonen, Sanna (toim.) *Arjen ympäristöpolitiikka*. Tampere: Vastapaino.

Mills, C. Wright (1990) *Sosiologinen mielikuvitus*. Helsinki: Yliopistopaino. Alkuperäisjulkaisu 1959.

Moisander, Johanna (2004) Vihreä kulutus yhteiskunnallisena ilmiönä Suomessa. Teoksessa Heiskanen, Eva (toim.) Ympäristö ja liiketoiminta. Arkiset käytännöt ja kriittiset kysymykset. Helsinki: Gaudeamus.

Moisander, Johanna (2001) Representation of green consumerism. A constructionist critique. Helsinki: Helsinki School of Economics and Business Administration. Väitöskirja.

Naish, John (2009) Riittää jo. Irti maailmasta, jossa kaikkea on ihan liikaa. Jyväskylä: Atena.

Ojanen, Eero (2004) Kohtuudesta ja kohtuuttomuudesta. Helsinki: Kirjapaja.

Pantzar, Mika (1997) Domestication of Everyday Life Technology: Dynamic Views on the Social Histories of Artifacts. Design Issues 13 (3), 52–63.

Pietilä, Veikko (1976) Sisällön erittely. Helsinki: Gaudeamus.

Rahkonen, Keijo & Purhonen, Semi (2004) Kulttuuripääoma ja hedonistinen kuluttaminen Suomessa – empiirisesti orientoitunut jälkikirjoitus 1990-luvun kulutussosiologiaan. Teoksessa Jokivuori, Pertti & Ruuskanen, Petri (toim.) Arjen talous. Talous, tunteet ja yhteiskunta. Jyväskylä: Minerva.

Rifkin, Jeremy (1997) Työn loppu. Helsinki: WSOY.

Ritzer, George (1998) The McDonaldization thesis. Explorations and extensions. London: Sage.

Roos, J. P. (1985) Elämäntapaa etsimässä. Helsinki: Tutkijaliitto.

Roos, J. P. (1986) Elämäntapateoriat ja suomalainen elämäntapa. Teoksessa Heikkinen, Kalle (toim.) Kymmenen esseitä elämäntavasta. Helsinki: Yleisradio.

Roos, J. P. (1988) Elämäntavasta elämäkertaan. Elämäntapaa etsimässä 2. Helsinki: Tutkijaliitto.

Rose, Gerry (1987) Deciphering sociological research. London: MacMillan Education.

Ruusuvuori, Johanna, Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (2010) Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna, Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino.

Saarinen, Henna (2001) Nautinnollinen kuluttaminen vähenee iän myötä. Economic Trends 6/2001. Helsinki: Tilastokeskus.

Sainio, Juha (2010) Asiantuntijana työmarkkinoille. Vuosina 2006 ja 2007 tohtorin tutkinnon suorittaneiden työllistyminen ja heidän mielipiteitään tohtorikoulutuksesta. Viitattu 1.11.2010. http://www.aarresaari.net/pdf/Asiantuntijana_tyomarkkinoille_netti.pdf

Schnaiberg, Allan (1980) *The Environment. From Surplus to Scarcity*. New York: Oxford University Press.

Schor, Juliet (1998) *The Overspent American. Why we want what we don't need*. New York: Harper Perennial.

Siltala, Juha (2007) *Työelämän huonontumisen lyhyt historia. Muutokset hyvinvointivaltioiden ajasta globaaliin hyperkilpailuun*. Helsinki: Otava.

Silverman, David (1993) *Interpreting qualitative data: methods for analysing talk, text and interaction*. London: Sage.

Soininvaara, Osmo (2007) *Vauraus ja aika*. Helsinki: Teos.

Sojonen, Elina (2005) *Ympäristöhuolien sukupolvi ostoksilla - vihreä kulutus ympäristöelämäkerroissa*. Helsinki: Helsingin yliopisto. Pro gradu -tutkielma. Viitattu 15.11.2010. <http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/val/sospo/pg/sojonen/ymparist.pdf>

Toiskallio, Kalle (2002) *Liikenteen sosiologiaa. Taksimatkan seurallisuus, liikenteen neuvottelut, automainosten näkökulmat*. Helsinki: Helsingin yliopisto. Väitöskirja. Viitattu 19.11.2010. <http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/val/sosio/vk/toiskallio/liikente.pdf>

Toiskallio, Kalle (2001) *Miten liikenteessä liikkujat arvioivat toisiaan — makukamppailua normaalista*. *Sociologia* 2/2001, Vol. 38, 104-116.

Tomlinson, John (2007) *The culture of speed: the coming of immediacy*. Los Angeles: Sage.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Umberto, Eco (1989) *Oppineisuuden osoittaminen eli miten tutkielma tehdään*. Tampere: Vastapaino.

Valkonen, Jarno (2003) *Lapin luontopolitiikka*. Tampere: Tampereen yliopisto. Väitöskirja. Viitattu 1.11.2010. <http://acta.uta.fi/pdf/951-44-5775-7.pdf>

Valkonen, Jarno (2010) *Ympäristösosiologian haaste*. Teoksessa Valkonen, Jarno (toim.) *Ympäristösosiologia*. Helsinki: WSOYpro.

Valkonen, Jarno & Litmanen, Tapio (2010) *Ympäristö, talous ja kulutus*. Teoksessa Valkonen, Jarno (toim.) *Ympäristösosiologia*. Helsinki: WSOYpro.

Veblen, Thorstein (2002) *Joutilas luokka*. Helsinki: Art House Oy. Alkuperäisjulkaisu 1899.

Vähämäki, Jussi (2004) *Kuhnurien kerho. Vanhan työn paheista uuden hyveiksi*. Helsinki: Tutkijaliitto.

Weber, Max (1990) *Protestanttinen etiikka ja kapitalismin henki*. Helsinki: WSOY.

Wilska, Terhi-Anna (1995) Kulutusjuhla kaikenikäisille? Tutkimus 1980-luvun nuorten kulutuksesta muihin ikäryhmiin verrattuna. Turku: Turun kauppakorkeakoulu.

WWF (2006) Living Planet Report 2006. Sveitsi: WWF.

Ylönen, Marja & Litmanen, Tapio (2010) Sosiologisia lähestymistapoja yhteiskunnan ympäristösuhteeseen. Teoksessa Valkonen, Jarno (toim.) Ympäristösosiologia. Helsinki: WSOYpro.

Österbacka, Eva & Mattila-Wiro, Päivi (2009) Child perspectives on income and time use in Finnish families in the 1990s. Helsinki: Kela.

LEHDET JA SANOMALEHDET

Heikkilä, Annastiina (2010) Downshifting kiinnostaa nuoria aikuisia. YLE 23.3.2010.

Okkonen, Katja (2010) Katso mitkä ovat uudet statussymbolit. Taloussanommat 27.6.2010.

Liite 1: Haastattelurunko

Taustatiedot

sukupuoli, perhesuhteen tilanne, ammatti, koulutus

Kiirekulttuuri, aika ja valinnat

kuinka monta työtuntia viikkoon suurin piirtein kuului (mahdollisesti kiireisemmässä menneisyydessä, työtunteihin laskettu myös kotityöt)

millainen oli tavallinen työpäivä/viikko, minkälaisista asioista se koostui

jäikö aikaa muuhun elämään (joutilaisuus, oma aika, rentoutuminen)

ilmenikö stressiä, väsymystä ja/tai työtehokkuuden lipsumista

minkälaiset asiat alkoivat ajaa kohden kohtuutta – milloin muutos tapahtui

Arvot

kuinka tärkeänä pidetään työtä, minkälaisia asioita arvostetaan mahdollisesti enemmän (sosiaalinen ympäristö, luonto tms.) ja miksi ne ovat tärkeitä

minkälaisia suhtautumistapoja työhön esiintyy lähituttavilla

miten muut ovat reagoineet kohtuullisuuspyrkimykseen

miten työympäristö on tähän suhtautunut

kuinka suuresti lähituttavat edustavat kiirekulttuuria

Kohtuus

mistä syistä kohtuus on haastateltavalle tärkeää – miksi ”uida vastavirtaan”

miten kohtuullistaminen näkyy elämässä ja arjessa

mistä toimeentulo muodostuu

kuinka on pärjätty taloudellisesti – paljonko tulot laskivat (jos ovat laskeneet)

onko tullut mielihaluja palata korkeampaan tulotasoon

häpeääkö mahdollista rahattomuutta

millainen on nykyhetki, onko elämä muuttunut ja miten

Lopuksi

haastateltavan mahdolliset omat lisättävät kommentit